ANUL XXI
45
(863)
Sîmbătă
11 noiembrie
1978
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Poporul, făuritorul istoriei

Idealul unirii, vis scump, durînd de secole în conștiința poporului român și ilustrat exemplar de-a-lungul întregii istorii a neamului prin fapte care au rămas gravate pentru eternitate în cugetul și simțirea oamenilor acestor locuri, și-a aflat expresia emblematică la Alba Iulia, în acea memorabilă zi de 1 decembrie 1918. Actul Unirii, prin care se consfințea existența statului național unitar România, marca punctul culminant al unui proces legic, care adunase, cu forța pe care doar adevărurile fundamentale o dețin, toate energiile neamului românesc, lupta necurmată a maselor populare pentru înfăptuirea acestui străvechi ideal.

Năzuințele maselor și-au aflat întruchiparea, în timpul devenit istorie, în personalități de primă mărime care au știut să lucreze, cu mintea și cu fapta, în sensul cerințelor obiective ale progresului social, al aspirațiilor poporului, și, de aceea, au putut influența pozitiv mișcarea istoriei. Numele ale lui Mihai Viteazul, Bălcescu, Avram Iancu, Kogălniceanu sînt simboluri grandioase de conștiință națională, păstrată nealterată în vremuri vitrege, conservată exemplar în confruntarea, de multe ori dură, cu istoria.

Mărețul act al Unirii din 1918 și-a aflat temeiurile și și-a extras energiile implacabile, în masele largi populare, în poporul erou, hotărît să facă totul pentru a se uni într-un stat unitar.

Istoricul act de la Alba Iulia, prin care se încheia procesul de făurire a statului național unitar, a deschis largi perspective progresului economic, social-politic și cultural. Dar marile probleme ale vieții sociale, aspirațiile democratice ale maselor nu și-au putut găsi rezolvarea în condițiile în care la conducerea țării se aflau în continuare burghezia și moșierimea. Politica claselor dominante, de subordonare a țării marilor puteri imperialiste, a avut ca efecte, în cele din urmă, știrbirea suveranității de stat și frînarea dezvoltării economico-sociale.

„Ceea ce n-a realizat și nu putea realiza regimul burghezo-moșieresc — **arăta tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU în cuvîntarea de la Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste** — s-a realizat odată cu înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, cu trecerea la revoluția democratică și apoi socialistă, cu cucerirea puterii politice de către masele largi populare".

Victoria socialismului în România a însemnat, înainte de orice, împlinirea idealului de dreptate socială care a constituit dintotdeauna dimensiunea morală esențială a poporului român.

Acum, în pragul celei de-a 60-a aniversări de la glorioslul eveniment, care a reprezentat încununarea luptei de veacuri pentru eliberare națională și unitate statală, toți cei ce muncesc în România socialistă, strînși uniți în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aduc un vibrant omagiu tuturor celor care, de-a lungul timpului, au făcut totul pentru ca astăzi să trăim cu demnitate aici, într-o țară suverană, aflată în plin progres, în care poporul își făurește și își asumă conștient propria istorie.

Luceafărul

MANIFESTELE UNIRII

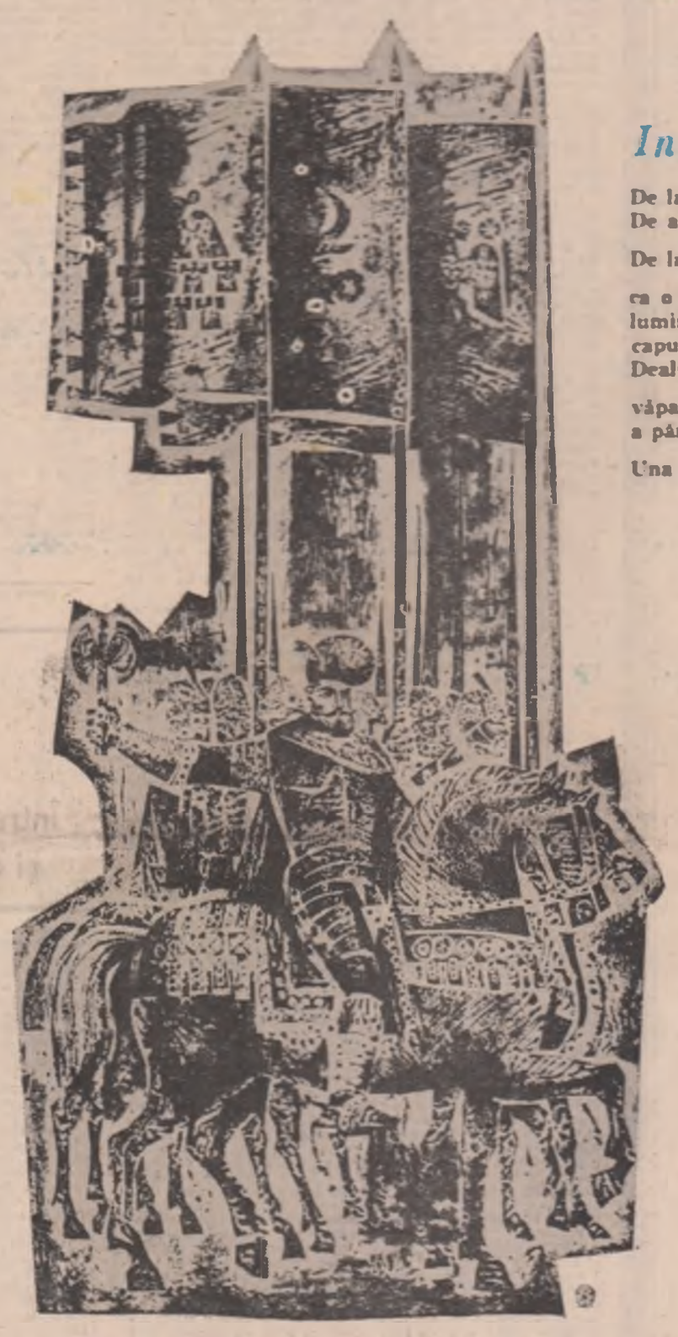

MIHAI VITEAZUL — gravură de Șerban Rusu Arbore

Inscripție

De la rădăcini pînă la soare
De al copil pînă la stele

De la izvoare pînă la obiceiuri

ca o flacără
luminează din pămînt
capul de la Mănăstirea
Dealului

văpaie
a pămîntului meu

Una și nedespărțită.

Cezar Baltag

JURNAL DE POET

Blajul

Pe urmele lui Ștefan cel Mare au rămas cetăți și mănăstiri, pe cele ale lui Mihai Viteazul un gînd al Unirii tuturor românilor peste veacuri. Aici la Blaj, pe urmele lui Avram Iancu a rămas Cîmpia Libertății. Adolescent, trecînd pe aici, la urma lui Eminescu a lăsat un tei care stă pe Dealul Ilfiului lîngă cruce, scrijelată de vreme a lancului; pînă astăzi Goruni sînt aici în Ardeal de obicei ai lui Horia iar cărțile ale Școlii ardelene.

Am stat pe deal lîngă teiul poetului sub soarele de toamnă și am cercetat în umpenirea zărilor această vatră a latinității noastre.

Așezată la confluența Tîrnavei-mici cu cea mare, între dealuri care se retrag a amfiteatru lăsînd deschideri spre alte așezări primire colini și păduri, te îmbie la meditație și staționicie iar pe-o cărăruie pritre vii, către seară, în ritmul pașului poți desăvîrși o cugetare întru închinare. Toate par de cînd lumea îngăduitoare aici, colini și drumuri în această așteritate transilvană unde mărul rămîne pe creangă prin grădini pînă rutaceala dobîndește aureolă. Satele cu clopotele turnelor nu-s departe de aici, dar nici prea aproape ca dangătele lor să tulbure argintia împletire a turiștor catedralei ce bătătorește alte căi și vămi decît cele pămintene. Satul a venit în Blaj cu cei mai destoinici fii ai lui, gata să intre în jugul greu și blînd al cărturăriei. Intrai din fineață și codru în această grădină claustră unde Măcești și mărul păduret trebuiau cultivați întru a deveni trandafir purpuriu și măr nobil. Cîntător pe talgerul de argint al spiritului. Pe nesimțite treceai din sat în cetate, intrai din straiul țărănesc în cel cărturăresc fără nici o ostentație, intrai din limba română în cea latină pe nesimțite, așa cum se topește o Tîrnavă în cealaltă, fără să-și istovească originile. Gîndul te duce, fără să urci, la Academia lui Platon care tot un sat era, un sat al spiritului, unde și natura începuse alături de om să gîndească, să-și transfigureze ființa.

În aceste căsuțe cu privdor de lemn, întocmai ca în satul moșilor lor, au trăit acești sfinți părinți ai neamului nostru, împlinînd o lucrare uriașă ce stă la temelia României moderne: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Timotei Cipariu și atîția alții. Biblioteca, în parte păstrată, a lui Cipariu poate da o imagine aproximativă a cîtă înțelepciune și pricepere erau în lucrare aici spre edificarea poporului nostru. Însemnările minuscule pe margini, în latină, în texte în limbi originale: ebraică, latină sau arabă, fără să vorbim de limbile moderne europene. Mărturisesc priceperea și stăruința în amănunt pînă la cea mai delicată nuanță a simțirii cugetului. S-a muncit pe texte, pe ediții fundamentale ale spiritualității antice și medievale mai ales, pînă în pînzele albe: istorie și filosofie, logică și metafizică, patristică și geometrie, poezie și agronomie, știință în amont întru ridicarea spirituală și materială a poporului nostru. Iar pe această temelie, pe această vatră a cărturăriei a putut veni Avram Iancu dintre, moți să deschidă zările Cîmpiei Libertății, să rostească prin zecile de mii de țărani luminați de rînduiala cărturarilor: noi vrem să ne unim cu țara.

Ioan Alexandru

ATITUDINI

Consecvențe călinesciene

„Un jurnal de campanie" s-ar putea subintitula recenta antologie a articolelor și studiilor lui G. Călinescu dedicate vieții și operei eminesciene și acoperind o perioadă de patru decenii de activitate neobosită. Mai puțin poate decît imaginea poetului, cunoscută din opera critică, sau decît imaginea călinesciană în devenirea ei, ceea ce captivează la lectura noii „cărți" este caracterul **metacritic**, de comentariu al atitudinilor proprii, de „caiet" al marii creații **(Viața lui Mihai Eminescu, Opera lui Mihai Eminescu)** și de „jurnal de front" pentru numeroasele polemici iscate de aceasta. Vitalitatea ei stă în patosul adevărului, în angajarea totală, fără fanatism, în susținerea valorii unui poet cu forță de simbol pentru cultura noastră — ceea ce nu exclude luciditatea gestului: „rămînerea numai în simbolizări poate duce la un cult de goluri. Simbolurile se suprapun contactului cu biografia și opera, din care decurg toate valorile posibile". Surprinzătoare este aici și autentica vocație polemică a criticului materializată într-o proză densă de idei, incisivă, de inspirație maioresciană, neocolind însă pamfletul acid în spirit muntean. Nici un mijloc nu e de prisos în lupta criticului pentru cauza sa. Iar cauza aceasta a încetat de mult să fie o cauză personală Călinescu luptă pentru un **ideal** care nu e neapărat ipoteza sa critică despre poet ci **ideea** de „geniu" și „poezie" întruchipată în Eminescu, deasupra înțelegerii mărunte, vulgarizatoare, sau a judecăților procustiene, comune: „Omul de toate zilele nu-și dă seama decît cu mult prea tîrziu că geniul și-a luat sarcina de a realiza integral o experiență umană, pierzîndu-se pe el și scutind mulțimea de sforțări pe care nu le poate face". Consecvența militantă a criticului este exemplară iar bătăliile numeroase, căci multe primejdii au pîndit opera poetului de-a lungul timpului. Chiar dacă din carte se aude doar vocea autorului, articolele sînt adesea dialoguri violente din care se pot ușor deduce afirmațiile sau negațiile unor „eminescologi" de ocazie sau ale unor impostori ignoranți și agresivi.

De la primele scrieri (1927) cu limbajul lor încă stîngaci, înflorat metaforic de ardoarea tinereții și aprecierile tranșante ce nu acceptă nuanțările, constantele criticii călinesciene sînt deja trasate ca și judecățile de valoare de la care nu va abdica niciodată. Chiar și în momentele de mare cumpănă pentru însăși ființa literaturii noastre, altele au fost doar argumentele sau unghiul abordării, nu substanța demersului sau concluziile criticii. Motivația exterioară a gestului critic călinescian este de la început una polemică, militantă: „Sute de pagini se scriu despre Eminescu, dar lipsește pînă acum singura pagină ce ne trebuie: pagina critică. Fiecare

Alexandru Condeescu

Continuare în pag. a 7-a

CARTEA CU PRIETENI

Mircea Sântimbreanu

De Mircea mă leagă mai mult decît o prietenie (citeodată, prieteniile se ruinează mult prea repede), **mă leagă, în începuturi depărtate, o viață de cîine, apoi rugi de purpură, multe urcioare sparte chiar în clipa cînd le-ai luat în mînă, cîteva mari surpări de lume, o împletire de ape, dragostea pentru cele mai călduroase luni ale verii și, pe deasupra a toate, izbînzile noastre ca actori de film — el haiduc în poienele lui Eugen Barbu, eu vînător pe pogoanele mele, amîndoi am demonstrat că triumful asupra textului e posibil doar acolo unde există vocație, talent, chemare și un scenariu trecut prin douăzeci de aprobări.**

Mircea seamănă (și uneori mă întreb **chiar dacă nu este) cu o casă din Munții Apuseni care-a coborît în Bărăgan să secere grîu și s-a schimbat într-o moară așezată în vîrf de gorgan ca să-i colinde solzii de sîndrilă cete de copii desculți și ametiți de fluviile de închipuiri și miresme ce le ridică vîntul din ierburi. El s-a născut cu adevărat ca să**

Fănuș Neagu

Continuare în pag. a 6-a

Rădăcinile istorice ale culturii socialiste

Cultura românească s-a format, dezvoltat și afirmat ca o cultură unitară, aparținînd întregului popor român, pe deasupra frontierelor impuse temporar de dominațiile străine. Unitatea culturală a națiunii române a *precedat* înfăptuirea și desăvîrșirea unității politice, contribuind la întărirea conștiinței naționale, la mobilizarea maselor. Cultura a fost o adevărată școală a luptei naționale. Una din caracteristicile epocii moderne este aceea că ideile înaintate au fost dintr-o mai departe de noua clasă revoluționară, proletariatul. Rădăcinile istorice ale culturii socialiste contemporane coboară în profunzime pînă la însăși originile culturii noastre naționale, cuprinzînd întregul tezaur de valori ale acesteia, pe care socialismul nu numai că le continuă în chip firesc, dar le și ridică la sensuri superioare, revoluționare. În cele ce urmează ne vom limita considerațiile la sfera acelei părți a tradițiilor noastre culturale pe care o reprezintă elementele de cultură socialistă preexistente socialismului ca orînduire. Aceste elemente constituie unul din filoanele cele mai prețioase ale trecutului nostru cultural, încă puțin explorate din punct de vedere al istoriei culturii, ca rădăcini istorice ale culturii socialiste.

Elementele de cultură socialistă *originală*, românească, ce s-au afirmat atît de pregnant în istoria noastră modernă, au contribuit și ele, în măsură însemnată, la consolidarea unității culturale a poporului român. Problema a stat mai puțin, pînă acum, în atenția cercetărilor cultural-istorice și credem că aprofundarea ei va îngădui formularea unor concluzii inedite, substanțiale.

Cultura socialistă se definește în primul rînd prin *ideologia* ei caracteristică, prin *concepția* socialismului științific, care face parte integrantă din patrimoniul *gîndirii* progresiste, revoluționare românești, nu numai al gîndirii social-politice, ci și al celei filosofice, estetice ș.a. Nu este cazul să intrăm aici în analiza conținutului propriu-zis al acestei concepții revoluționare, care pentru sociologi, filosofi, politologi, reprezintă un teren vast, inepuizabil, de cercetare. Am menționa doar faptul că această concepție este definitorie pentru *mișcarea socialistă*, ca expresie superioară, social-politică, a unei efervescente *mișcări de idei* a timpului, ce potențează și propulsează calitativ pe un plan superior însăși *mișcarea muncitorească*, baza socială a acestor idei inedite. Prin semnificația lor istorică, ideile socialiste vizează transformarea radicală a *înseși structurilor* social-economice și politice, fiind cel mai elocvent exemplu asupra rolului activ al suprastructurii, exprimat în celebra tezâ marxistă asupra transformării ideilor ce cuprind masele, în forțe materiale.

În cadrul realităților istorice, naționale, sociale, culturale românești, *nu se putea ca aceste idei să nu îmbrățișeze și problemele unității culturale, ca expresie a unității naționale, ca anticipare a unității politice*. Ideile socialiste nu ar fi putut fi viabile, nu ar fi aflat aderența de care s-au bucurat, dacă nu se pronunțau asupra problemelor fundamentale ale poporului român. Cum s-a produs aceasta în mod concret și cum a evoluat procesul, cu meandrele și limitele lui, dar cu trăsăturile principale ce ies tot mai mult la lumină, ne dăm seama pe măsură ce avansează cercetările de specialitate.

Delimitarea social-politică și ideologică pe care o marchează afirmarea crescîndă a mișcării socialiste și muncitorești în arena istoriei românești, *nu exclude contribuția ei specifică la întărirea unității* culturale și a unității naționale a poporului român. Atitudinea mișcării socia-

Alexandru Porțeanu

Continuare în pag. a 7-a

Disocieri necesare

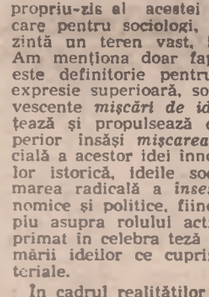

În cea de-a patra sa lucrare de apologie a lui E. Lovinescu și denigrare a altor critici români, intitulată **Între Aristarc și Bietul Ioanide** (titlu în care se face o confuzie intenționată între un pseudonim și un erou de ficțiune al lui G. Călinescu), Ileana Vrancea susține insistent, prin tehnica citatelor trunchiate, trucate și chiar ajustate, că G. Călinescu a fost în materie de teorie a istoriei literare un simplu epigon fără nimic personal al lui Nicolae Iorga. Pentru aceasta se pun față în față șapte articole (majoritatea lecții de deschidere) de Nicolae Iorga dintre 1894—1940 reproduse în culegerea **Generalități cu privire la studiile de istorie** (ediția a III-a, postumă) și două eseuri de G. Călinescu, unul **Tehnica criticii și a istoriei literare** cuprins în **Principii de estetică**, 1939, și altul **Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică** din **Jurnalul literar**, 1947. Am arătat în altă parte că titlul celui de-al doilea eseu, reluare a celui dintîi, conținea o omisiune îndreptată între timp de G. Călinescu, dar Ileana Vrancea nu a folosit ediția critică a **Principiilor de estetică** din 1974, s-a servit de pseudoediția din 1968 care preface opusculul din 1939 într-un volum masiv de 400 de pagini.

Oricine își dă seama de la început că Ileana Vrancea compară două lucruri deosebite, niște reflecții de filozofia istoriei de Iorga, cu principiile de istorie literară ale lui G. Călinescu.

„Pentru a fi istoric, spune N. Iorga în prelegerea **Frumusețea în scrierea istoriei** din 1897, trebuie o natură de artist". Sau în prelegerea **Cum se scrie istoria** din 1898: „Înainte de toate

Al. Piru

Continuare în pag. a 6-a

Premiile revistei „Luceafărul"

Marți, 14 noiembrie a.c., orele 17, la Ateneul tineretului din Aleea Alexandru nr. 38, în cadrul celei de a XLIII-a ședințe a Cenaclului revistei se vor decerna premiile „Luceafărul" — 1977.

Demian

A apărut anul trecut, în paginile „Luceafărului", primul și ultimul interviu acordat de pictorul Demian. Din cuprinsul lui cititorii au putut afla amănunte interesante privitoare la viața și la opera marelui artist. Dar și unele adevăruri dureroase. Printre ele (citez textual cuvintele lui Demian): „Eu nu mă pot plînge în materie de zăcut". „Lucrările mele stau în pivnița la București, la Cluj, la Arad", „La București, bunăoară, stă ascuns un «ulei» mare, premiat cu o sută de mii de lei în 1928 — Premiul I al Salonului. Comisia era compusă din Petrașcu, Tonitza, Ștefan Dumitrescu, Ștefan Popescu. Și e probabil că toți aceștia n-ar fi greșit chiar sută-n sută".

Timiditatea nativă, o exagerată conștiință critică și stîngăcia în a se orienta în cele lumești au colaborat în așa fel ca la 78 de ani pictorul să nu se fi putut înfățișa în mai mult de două sau trei expoziții personale. Decorase, firește, în acest răstimp catedralele din Cluj, din Timișoara, din Lugoj și fusese profesor la Școala de belearte din capitala Ardealului. Grafician de neuitat, a ilustrat cu strălucire reviste literare, precum și basme populare, traducerea Nibelungilor. Baladele populare ale lui Alecsandri. Baladele rusești. Posteritatea va reține desigur pe creatorul atîtor nuduri, atîtor peisaje — dar și pe marele portretist. Cine se va putea sustrage pe altă parte magiei care se degajează din pastelele înfățișînd copii din Feleac, din Baia Sprie, din Maramureș? Este foarte greu să alegi dintr-o operă atît de vastă în care unitatea de stil leagă varietatea genurilor, în care grafica, arta decorativă, pictura de șevalet își dispută întîietatea. Moartea a întrerupt și de astă dată plaiuri și proiecte. După expoziția de reamintire de la Casa Scriitorilor, o mare și cuprinzătoare retrospectivă urma să adune tot ce se mai putea găsi și transporta dintr-o operă de atîtea ori monumentală. De asemeni, sub titlul „Copii din țara mea", urmau să bată drumurile Europei toate acele miracole de frăgezime lirică pe care el le-a făurit, cutreierînd plaiurile transilvane... Acum, cînd modestul și inspiratul Demian a trecut în lumea umbrelor, este o datorie să i se pună în valoare opera. Demian a fost un deschizător de drumuri care a avut nesansa perfecției. Discipolii îi sînt nenumărați imitatori. Specificul național creat de Demian a devenit un bun comun; s-a integrat unei tradiții care își trage seve din arta populară, din Eminescu, din Creangă și în același timp din rafinamentul prerafaelit.

N. Carandino

Un exemplu

A trecut mai mult de un an de cînd se anunțau măsuri serioase în vederea propagării culturii noastre, deci și a literaturii române peste hotare. Într-un articol apărut mai demult în **Luceafărul** pledam pentru invitarea pe termen lung a unor studenți străini interesați de limba și cultura noastră, tineri care să fie, pe cît posibil, scriitori la ei acasă. În rîndul unui mare număr de tineri care studiază acum la noi, prezența acestor viitori traducători de literatură română ar avea o importanță deosebită. Lectoratele românești și misiunile noastre culturale de peste hotare ar fi bine să-i atragă în cel mai scurt timp și să-i îndrume spre universitățile sau cursurile intensive din țară. O experiență recentă în R.F. Germania cred că e de natură să-mi furnizeze argumente. Instituția care

Gheorghe Pituț

Continuare în pag. a 2-a

cronica literară

ANTON COSMA:

„Romanul românesc şi problematica omului contemporan“

În ciuda obiecţiilor pe care le trezeşte, eseul lui Anton Cosma, „Romanul românesc şi problematica omului contemporan“, ciştigă din capul locului simpatie pentru cîteva motive bine întemeiate. Întîi, e cu adevărat o lucrare de sinteză, avînd ca obiect literatura noastră actuală ; autorul nu caută alibiuri ca să divagheze, îşi ţine făgăduiala făcută în titlu şi porneşte efectiv la discutarea romanului românesc contemporan prin prisma problematicii acestuia. Cît reuşeşte urmează să vedem îndată ; oricum însă, abordînd pieptiş o temă „fierbinte“ eseul incită la discuţie, ridică întrebări legitime, care aşteaptă răspunsuri şi îşi atinge astfel unul din principalele sale ţeluri. Mai mult, Anton Cosma evită, într-o apreciabilă măsură, ispita înlocuirii prin descriere şi analiză a veritabilei reflecţii generalizatoare pe marginea fenomenului literar, păcatul atitor lucrări numite abuziv sinteze, cînd sînt foarte des simple cronici legate între ele cu o aţă contextuală extrem de subţire. Vreau să spun că aici intervin realmente niste idei, întîlnim o incontestabilă străduinţă teoretică, destinată a organiza o materie vastă astfel ca ea să permită o perspectivă globală şi să conducă la anumite concluzii interesante. Anton Cosma are lecturi serioase privitoare la natura şi evoluţia romanului, el îşi dă o autentică osteneală să le caute eventualele aplicaţii în literatura noastră, fireste utilizînd respectivele sugestii cu spirit critic şi dezvoltări personale.

În privinţa definirii genului apelează mai ales la Lukács, Lucien Goldmann şi Gerard ; dă totodată mult credit „gîndurilor despre roman“ ale lui Ortega y Gasset, dună cum reţine nu puţine observaţii, socotite judicioase, din A. Gide G. Călinescu, M. Dufresne, Mircea Eliade, A. Robbe Grillet, M. Zéraffa, Roger Garaudy.

Principiile invocate cel mai des sînt ale „anonimizării“ şi „omnilateralităţii“. Altfel zis, Anton Cosma recunoaşte ca fondată opinia după care romanul se îndreaptă către personaje fără proeminenţă socială deosebită. Eroii tind să fie oameni cît mai de rînd. Aici, s-ar schiţa consecinţa inevitabilă, dacă i-am da crezare lui Lucien Goldmann ; o *reificare* mereu crescîndă ar lipsi fatal genul de atributul său tradiţional, personajul, care, ajuns egal cu „lucrurile“, s-ar pierde, pînă la urmă, printre ele, ca în „noul roman“. Aceasta ar fi „anonimizarea“ *negativă*, cu efecte anihilante pentru însuşi viitorul epicii. Ipoteza sumbră admite însă o corijare pozitivă, în perspectiva lumii socialiste, după eseistul nostru. Personajul şi-ar regăsi adevărata esenţă umană în „omnilateralitate“. El va continua să păstreze statutul „anonimizării“, dar — printr-o integrare superioară în mediul social, graţie înţelegerii necesităţii şi participării la făurirea istoriei.

În treacăt fie spus, teza anonimizării, oricîtă largă circulaţie ar avea, ni se pare contestabilă. Ea întreţine o confuzie între condiţia — să zicem stearsă, — a personajului în realitate şi reflexul său literar. Sînt oare figuri „anonime“ în sens artistic, adică fără pregnanţă, nememorabile, Herzog al lui Saul Bellow ? Le lipsesc protagoniştii cu o pronunţată personalitate celor mai bune romane americane, italiene sau germane, scrise de John Updike, Philip Roth, Chester Hines, William Styron, Thomas Pynchon, Elsa Morante, Leonardo Sciascia, Günther Grass, Heinrich Böll ? Teoria e scoasă mai degrabă din literatura epică franceză şi sfîrşeşte prin a fi infirmată azi chiar acolo. Decesul personajului literar il tot anunţă diferite Casandre de prin 1900. Muribundul însă, se vădeşte sănătos tun.

Dar să admitem teza, fiindcă are numeroşi susţinători. Anton Cosma preluînd-o trage graţie interpretării proprii o idee originală. În literatura noastră, „dacă acceptăm că romanul s-a născut negînd mitologia, spre a-i lua locul, trebuie să privim orice mişcare îndreptată împotriva miturilor constituite ca o dovadă de vitalitate şi de reîntinerire a artei romanului“ (pag. 258—259).

Un capitol întreg însă îşi dă osteneala — cum arătam — să susţină o teză absolut contrară. Însuşi titlul lui e grăitor : „Romanul, mitologie modernă“ (pag. 193—243). Transistoricitatea nu e istoricitate la orice artificii speculative am apela. Putem întinde termenii ca pe niste bretele, totuşi, cînd ele sînt dintr-o materie bună, vor reveni la starea iniţială, adică perspectiva lucidă critică. „hic et hunc“ se va opune mitologizării. Istoricitatea reclamată trebuia introdusă cu mai multă consecvenţă chiar în cercetarea etapelor romanului nostru. Anton Cosma are dreptate să distingă anumite principii teoretice juste, în numele cărora s-au confecţionat, o vreme, niste monştri literari, în scris. Dar dogmatismul n-a fost doar un fenomen pur ideologic, o formă de rationament greşit, dar bine intenţionat şi bazat pe niste premise acceptabile. Privind lucrurile asa, ar însemna să fim idealişti şi să ignorăm determinările social-politice concrete şi obiective ale unei mentalităţi. A existat, în perioada 1950—1960, o practică administrativă impusă literaturii şi o nevoie culpabilă de acoperire a anumitor adevăruri ale vieţii cu bună ştiinţă. O istoricizare autentică a epocii ar fi exclus fraze osîndite a idiliza grav lucrurile cînd spun : „A fost o perioadă în care, în numele idealului urmărit, societatea a fost obligată să instituie în domeniul creaţiei, artistice şi literare mai ales, o cenzură severă asupra procesului de creatie, o perioadă în care artistul însusi s-a văzut obligat de constiinţa sa de om şi de patriot să accepte această cenzură, să şi-o insuşească, să o transforme într-o cenzură interioară“, sau a luat o turnură inevitabil comică, afirmînd : „că scriitorul care în acel timp voia să slujească sincer şi cinstit poporul trebuia în chip necesar să se abată de la preceptele realismului traditional, idealizînd viata într-un anume fel şi simplificînd-o, uneori poate conştient, nepermis de mult“... (pag. 86—87).

Inconsecvenţa faţă de preferinţele sincere duce la o ambiţie a „receptivităţii“, cu orice preţ. Autorul are teama să nu fie considerat cumva „literatul“ şi atunci face adevărate acrobaţii pentru a împăca lucruri care se bat cap în cap. Nu văd cum ajunge la [illegible] omul „subiectual“ şi „obiectual“. Mi-e cu neputinţă să realizez în ce chip scapă de reificare şi atinge „anonimizarea“ superioară, a necesităţii intelectual „frustratul“, „absentul“ şi „nou arivist“. Nu neg că există şi astfel de tipuri ale lumii noastre. Dar atunci persistenţa lor se numeşte explicată altfel. A prezenta formele ale alienării sociale, specifice din socialism ca semne ale îmbogăţirea umanului înseamnă a bate cîmpii.

Cazul cel mai elocvent de neconcordanţă [illegible] o descoperim atunci cînd autorul discută „expresionismul baroc“. Termenul [illegible] cu sex cu [illegible] care-l fac să [illegible] mai stă pe [illegible]. Anton Cosma, pentru a face ca tendinţa să coexiste unui efort revoluţionare, [illegible] însoţit vremuri de alexandrinism cultural, îl numeşte „barochismul“. Cu acesta polemizează fără milă.

Dar să trecem peste toate astea, fiindcă nu aici [illegible] interesează acest [illegible]. Ea avea şansa să ne prindă mai sigur în mişcarea vie pe care o desfăşoară, dacă ne păstra pe tot parcursul eseului o minimă consecvenţă, dată de rigoare şi ne scutea de [illegible] formulaice şi formule neinspirate.

Ov. S. Crohmălniceanu

perioada 1950—1960 ar fi fost animată de iniţiativa contemporană a „armonizării“ prin perspectiva integratoare sociologica, dar a compromis adeseori impulsul rodnic unilateralizîndu-l şi imprimîndu-i un caracter dogmatic absolutist. Romane ca „Desculţ“ (1948), „Nicoară Potcoavă“ (1952), „Bietul Ioanide“ (1954), „Moromeţii“ (1907), „Groapa“ (1957) şi aproape în egală măsură „Străinul“ (1955) şi „Setea“ (1958) au reuşit să folosească fericit principiul, evitînd reducerea lui la „schema teoretică preconceputâ“ şi negînd complexitatea umană. Astfel, între perioada 1950—1960 şi cea de astăzi n-ar exista o ruptură. Dimpotrivă, în realizările vechi şi noi, tendinţa spre anonimizare e continuată, dar salvată de procesul anihilant al reificării prin cultivarea omnilateralităţii. Se face tot mai vădită o îmbogăţire a umanului. Pe lîngă „omul social“, romanul nostru contemporan a cîştigat şi conştiinţa „omului subiectual“, „omului arhetipal“, „omului obiectual“ şi a „omului evenimential“. Primul ar fi reprezentat cu precădere în romanele lui Al. Ivasiuc ; pe cellalţi, în ordinea respectivă, i-ar întruchipa indeosebi personajele create de N. Breban („Animale bolnave“), Fănuş Neagu („Îngerul a strigat“), Radu Petrescu („Matei Iliescu“), Marin Preda („Delirul“) şi Eugen Barbu („Incognito“).

Anton Cosma se ocupă şi de cîteva tipuri reprezentative : „comunistul“, „frustratul“, „absentul“, „noul arivist“ şi „sucitul“. Examinează apoi romanul privindu-l ca pe o „mitologie modernă“. Aici remarcă „decăderea unui mit“, al „banului“, proces identificabil în epica românească şi înainte de eliberare — după opinia autorului, care, ca să-i iasă demonstraţia, forţează adevărul, căci oare se ridică ţăranii în „Răscoala“ pentru „dreptate“ şi nu pentru „pămînt“ — aşa cum sîntem îndemnaţi să credem ? Mai demnă de luat în consideraţie rămîne teza că, deşi luciditatea critică a romanului [illegible] şi constituie însuşi motorul evoluţiei lui, identificabil cu progresul realismului (înţeles foarte larg, „fără tărmuri“), totuşi mitologia persistă, ca o tendinţă formală către *stilizarea* faptelor expuse, spre a le dărui înţelesuri superioare. Principalul exemplu edificator, Anton Cosma îl găseşte în ciclul lui D. R. Popescu, vastă frescă inspirată din actualitate şi, concomitent, trimitere permanentă la situaţii fundamentale, veşnic repetabile, ale existenţei umane.

Eseul nu se sfieşte să reabiliteze şi ideea perspectivei viitorului, sub forma „utopiei necesare“. Cu alte cuvinte, o proiecţie ideală e de dorit să însoţească faptele în optica romancierului contemporan. De aici se scoate, pe lîngă justificarea frecvenţei unor personaje mesianice şi profetice la Marin Preda, D. R. Popescu, N. Breban, şi o inteligentă constatare a pătrunderii science-fictionului azi, în epica majoră.

După ce subliniază cu satisfacţie înflorirea cunoscută în ultima vreme la noi de romanul politic, partea finală a eseului urmăreşte să surprindă şi formele noi pe care le ia realismul acestui gen proteic. „Concepţia polifonica“ justifică după Anton Cosma o dilatare considerabilă semantică a termenului, peste accepţia tradiţională. Cartea se încheie, lucru deosebit de meritous, cu indicarea unor simptome proprii dezvoltării romanului romanesc contemporan. Primul ar fi „expansiunea barocului“, tendinţă care, fără a cîştiga adeziunea autorului, găseşte înţelegerea lui pentru varietatea miljoacelor oferite genului. Anton Cosma nu se dă îndărăt să-şi exprime anumite opţiuni, ceea ce larăşi întăreşte calitatea incitantă a cărţii.

Preferinţa lui se îndreaptă către idealul clasic în „permanenţa“ căruia crede. E, de asemenea, convins că viitorul este al unui „realism dialectic“, bazat pe concepţiile de „durată“, „devenire“, „idealizare“, „relativizare“. Mişcîndu-se mai tot timpul în cîmpul ideilor — cum am spus — eseistul nu evită bineînţeles analiza, acolo unde o socoteşte indispensabilă pentru a lămuri ceea ce vrea să demonstreze şi obţine chiar cîteva reuşite menţionabile la „Animale bolnave“, ciclul lui D. R. Popescu, „Galeria cu viţă sălbatică“, „Ce mult te-am iubit“ şi în special „Prinţepele“.

Cartea suferă însă de o inconsecvenţă care alterează impresia favorabilă creată iniţial. Autorul mizează pe o anumită speculaţie teoretică în jurul cîtorva idei („anonimizarea“, „omnilateralitatea“, extensiunea înţelegerii noţiunii de „realism“) şi scoate dintr-un atare demers intelectual partea cea mai substanţială a eseului. Pledoariile în favoarea gusturilor personale, infăţişate ca tendinţe obiective ale dezvoltării romanului contemporan, chiar dacă nu contrazic totdeauna, împrimă textului o tensiune agreabilă.

Inconsecvenţa eseului constă în lipsa tărie de a păstra pînă la capăt aceste atracţii : forţîndu-şi raţiunea către care ele conduc. Mai simplu zis, autorul vrea de prea multe ori să împace capra cu varza şi atunci sacrifică principiile invocate foarte ferm la început, amendîndu-le atît, încît ajung să convină chiar contrariului lor. Nu prea putem pricepe astfel cum, dacă romanul evoluează 1. „De la ideal spre real“ şi 2. „De la simplu spre complex“, de la eroi mitici, simboluri globale şi grandioase ale umanului către personaje „asemănătoare“ celor din viaţă, „micsorînd“, „anonimizînd omul“ pentru a-l face să capete „dimensiunile corespunzătoare situaţiei lui în lume“, „arhetipalul“ şi clasicul „etern uman“ cunată o binecuvîntare finală. Anton Cosma afirmă răspicat : „romanul românesc contemporan şi-a cîştigat şi consolidat o poziţie de prim plan în literatura noastră, şi o inteligentă constatare a pătrunderii science-fictionului azi, în epica majoră.

viaţa cărţilor

1 600 de manuscrise româneşti

1. Un număr într-adevăr impresionant de manuscrise cataloghează Gabriel Strempel într-un prim volum *), dintr-o serie apărut acum cîteva luni în urmă. Şi pentru că n-am văzut încă în nici o revistă literară sau ziar vreo recenzie venită din partea specialiştilor, îmi îngădui, aici, o **cronică de amator.** Nu de alta, dar se pare că sub ochii noştri îşi face loc un simptom îngrijorător: nepăsarea faţă de asemenea opere de o deosebită importanţă. În pofida unor principii clare privind punerea în lumină a tezaurului cultural-artistic de care dispunem (şi care, vai! e încă atît de fragmentar cunoscut!), totuşi cînd cineva îşi asumă truda unor ani de zile de cercetări şi meditaţii şi ne oferă spre ştiinţă şi desfătare asemenea monumente ale scrisului românesc faptul este, adeseori, trecut cu vederea. A nu ştiu a cîta plachetă a cutărui poet, a nu ştiu a cîta culegere de publicistică a cutărui literat fac obiectul cronicilor şi recenziilor, pe cînd **o bună ediţie** dintr-un autor mai vechi ori mai nou, ediţie în care s-a investit muncă, pricepere şi fermitate ideologică trece, de regulă, neobservată nu însă şi neepuizată din librării. Politica tirajelor în asemenea cazuri e încă un aspect de discutat.

Mari editori ai prezentului, precum Florea Fugariu, Gabriel Strempel, Nicolae Gheran, Dan Zamfirescu, Grigore Brâncuşi, I. Pervain, Mircea Babeş D. Vatamaniuc şi atîţia alţii, unii dintre ei şi distinşi critici şi istorici literari, nu se bucură şi de prestigiul pe care-l merită. Academia nu le cinsteşte munca; Uniunea Scriitorilor nu-i atrage în sinul ei şi nici nu le acordă vreun premiu, Doar Muzeul Literaturii române prin revista **Manuscriptum** a iniţiat cu cîţiva ani în urmă un premiu onorific...

A fi un bun editor însă presupune un bogat bagaj cultural, cunoaşterea limbilor clasice şi moderne, inteligenţă asociativă, talent, o lucidă orientare ideologică, putere de muncă, dîrzenie, iar cel care întruneşte toate aceste însuşiri şi le concretizează în opere devine un factor de spiritualitate de un netăgăduit interes pe care o cultură care se respectă nu-l poate neglija.

2. Gabriel Strempel, distinsul editor al **Operelor** lui Antim Ivireanu, ne oferă în cartea pe care o discutăm un scrupulos catalog al manuscriselor româneşti aflate în Biblioteca Academiei. Este rodul unor îndelungi ani de studiu. Editorul continuă strălucita lucrare în domeniu a lui Ion Bianu subtilizînd însă metoda în urma cuceririlor pe care le-a adus timpul. După principiile pe care le dezvăluie în **Cuvînt înainte,** editorul ne descrie un manuscris ţinînd seama de patru aspecte : 1) elemente secundare şi cantitative (cotă, datare, număr de file, dimensiuni), 2) conţinutul lucrării (în cazul miscelaneelor sînt notate toate operele componente), 3) însemnările copiştilor şi orice alte însemnări provenite de la cei prin mîna cărora a trecut manuscrisul şi, 4) aprecieri cu privire la particularităţile de scriere, ilustrare, ornamentare, legătura volumului şi proveniena acestuia.

Acest tom este, cum spuneam, o primă parte dintr-un **Corpus** atotcuprinzător. „Într-un viitor, pe care-l dorim cît mai apropiat — ne sooune autorul — va fi realizată, pentru întîia oară, o evidenţă completă a tuturor manuscriselor păstrate astăzi de-a lungul şi de-a latul ţării şi vor fi luate măsurile ce se impun pentru restaurarea şi buna lor conservare. Atunci vom avea o icoană completă a unităţii culturale româneşti, reflectată atît de străluciot în modestele manuscrise vechi, cu aceleaşi înţeles în Maramureş ca şi în Dobrogea, în Banat ca şi în Bucovina".

Fie ca această operă de semnificativă valoare naţională să se împlinească în cît mai scurt timp, iar zidirorilor ei să le arătăm mai generos recunoştinţa noastră.

3. Pentru cercetătorul orîcărui domeniu un asemenea catalog este un ghid orientativ de mare utilitate. Dar şi nespecialistul poate lectura cu profit volumul. I se oferu, [illegible] diverse feluri de învăţături, se va întîlni nu o dată cu o blîndă şi limpede limbă veche românească de a cărei strică pilda, dă peste unele locuri cuprinzînd farmec şi stîrnind desfătarea. Află, totodată, că multe din aceste manuscrise au trecut prin mîna unor mari oameni ai culturii noastre din care ei şi-au tras învăţăminte de preţ (Bălcescu, Odobescu, Barţ, Papiu-Ilarian, Gaster, D. A. Sturza, N. Dengşanu etc.). Nu-i [illegible] cînd ei un nu. miscelaneu (nr. 1188 cuprinde [illegible] ale lui **Alexandria, Arcadia şi Amadis, Deuteronom, Dialogurî, Elucidarîe** privegi în toate limbile, **Manuile împărat, Floarea darurilor** (1703), mai multe rugăciuni, [illegible] pentru pomenire etc., a căror [illegible] după [illegible] de la [illegible] cu [illegible] [illegible] [illegible]

fețele ascunse ale istoriei literare

Scriitorul C. stere și radicalismul democratic

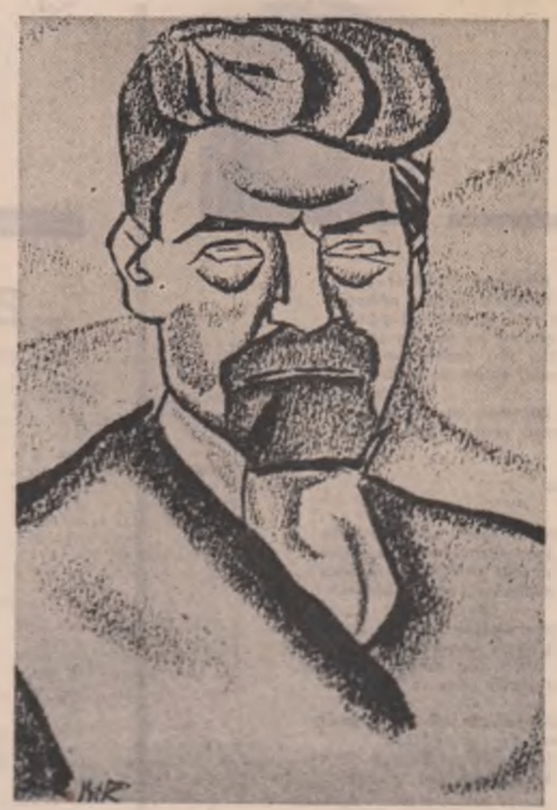

Z. ORNEA

În 1926 Camil Petrescu, contemplînd personalitatea încercată acum a fostului director al **Vieții românești**, făcea o observație inteligentă : „D. Const. Stere — scria el — pare să fi **fost mai curînd** înfrîntul unei idei fixe“ [1]). Diagnoza trebuie, negreșit, reținută, chiar dacă înfrîngerea de care vorbea Camil Petrescu nu e totală, pentru că au existat și momente de împlinire. Dar monomania este, cu siguranță, dominanta personalității lui Stere. O fixație, să precizăm, de ordin conceptual care a nutrit deopotrivă suișurile și prăbușirile catastrofale ale fostului revoluționar. O fixație care dă cheia marii sale tragedii. Întrebarea e dacă această obsesie ideologică nu poate fi asimilată cu rectitudinea în convingeri. E greu să se răspundă altfel decît afirmativ. Doctrinarul își formase încă din tinerețea sa matură, o bine articulată concepție sociologică, sprijinită pe temeinice lecturi filozofice, sociologice, juridice, politice. Și această concepție, devenită convingere a fost slujită, fără abatere pînă la izbăvirea luptătorului. Nu vrem să spunem că Stere a respins superb actul concesiv sau pertractarea. Dimpotrivă. A fost om politic timp de aproape o jumătate de veac și, în consecință, a știut să se adapteze realului. Iar adaptarea la real, fatalmente conjunctural, presupune cu necesitate concesia. Dar omul de caracter care a fost Stere a știut să confere și concesiei o notă particulară. Se adapta numai pentru a-și putea înfăptui idealul. Era, de obicei, vorba de căutarea celui mai bun mijloc pentru atingerea scopului. Iar scopul (citește convingerea), niciodată abandonat, era urmărit cu o stăruință efectiv fanatică. Dar un fanatism umanizat prin mlădiere lucidă.

Această trăsătură care e deopotrivă temperamentală ca și ideatică o aflăm solid instalată, aproape în aceeași înfățișare, în toate ipostazele graniticei sale personalități *).

Ipostazele nu au fost prea multe. Dar destule pentru a da unor contemporani impresia de pulverizare. Om politic și de directivă literară, profesor de drept constituțional și administrativ, sociolog, ideolog, animator de publicații literar-culturale, mare debateur parlamentar, romancier. Din perspectiva de azi, a specializării foarte precizate, imaginea aglomerată cu atitea linii care nu se armonizează întotdeauna, pare într-adevăr binișor barocă. În epocă însă cazul nu era deloc singular și, apoi, dacă procedăm prin unificare, eliminînd detaliile, obținem o fizionomie destul de echilibrat construită. În obiectiv rămîn sociologul care a înțeles să lupte pentru înfăptuirea convingerilor sale și scriitorul, relevat încă în eseurile de la începutul veacului și care, spre sfîrșitul vieții, intenționînd să-și scrie memoriile le-a dat înfățișarea unui roman frescă, de o mare rezistență estetică în primele 4—5 volume. Am adăuga că simplificarea noastră nu e deloc artificială și — mai ales — nu trădează în nici un fel subiectul. Ni-l restituie în dimensiunile sale fundamentale. Apoi nu uităm ceea ce am notat mai sus. Pluriformitatea aparentă (sau reală) a acestei personalități cu adevărat fascinante se încheagă unitar, chiar de la origini, datorită a ceea ce Camil Petrescu numise „idee fixă“ iar noi rectitudine în convingeri, urmărită fanatic. Reintorcindu-ne de unde am pornit, s-ar putea spune că, de fapt, aceeași idee superioară (sau același ideal) a avut parte de mai multe ipostazieri. Dar toate îndreptate către o unică direcție. Impresia de pulverizare se elimină de la sine.

De fapt și monomania și pulverizarea (citește îmbrățișarea ansamblului) sînt consecințe inevitabile ale statutului personalității sale. Fundamental e faptul că Stere a fost creatorul unui curent de idei în cultură și spiritul public din țara noastră. Aceasta e cheia întregii probleme, care o desferecă și o luminează. Demiurgul unei orientări în spiritul public, de larg ecou în epocă, avea menirea să vegheze la construirea și impunerea ei. Nimic nu a fost ocolit, totul a fost pus la bătaie cu o mare știință strategică și cu o stăruință a cărei tenacitate a fost confundată cu fixismul. Temeliile au fost așezate pe toată suprafața și numai după ce și-a găsit apostolii, s-a retras spre zonele de interes socotite mai importante. Dar la începuturi a schițat, cu gesturi repezi, arhitectonica întregului edificiu. Convertiții au venit imediat după aceea, dezvoltînd uneori, la dimensiuni și adîncimi nebănuite nici de fondator, subansamble care au devenit apoi hotărîtoare pentru rezistența edificiului întreg. (Ne gîndim desigur, la rolul lui Ibrăileanu în afirmarea ideologiei literare a curentului). Dar și aici cuvîntul de început fusese rostit de întemeietor. E drept că era lapidar, vag și plutea în cerul îndrumărilor mesianice. Oricum, fusese însă enunțat iar mesianismul este, desigur, la locul lui în actele demiurgice.

Totul a fost așezat repede, în doi-trei ani (1892—1895). Nu s-a putut trece însă dincolo de temelii. A fost nevoie de aproape un deceniu, pentru ca, în 1905—1906, pe fundațiile existente să se ridice construcția. Dar în acest răstimp de lung interstițiu materialul constructiv a fost pregătit cu grijă, s-a reflectat îndelung la ideile din proiect în vederea unei mai precise a lor definiri, au fost înlăturate obstacolele dinprejur (ne gîndim, desigur, la mișcarea socialistă) și apoi, preparativele fiind isprăvite, s-a înălțat rapid ansamblul. Căutările de început, indoiala, stîngăciile au fost calculat eliminate în deceniul preparator. La irumperea în conștiința publică, noua doctrină se înfățișa matură, sigură pe sine, cu un țel precizat, îndreptîndu-se, fără ocoluri, drept spre țintă. Dincolo de climatul necesar, favorabil, numai așa se explică cum de a putut să se impună atît de repede și de puternic poporanismul. Într-un an-doi a izbutit ceea ce își propusese, înlăturîndu-și principalul adversar, sămănătorismul. Rapid și fără dificultăți s-a instalat autoritar în conștiința publică, spre poporanism venind și unii dintre cei care mai înainte reprezentaseră sămănătorismul. Și această autoritate și-a menținut-o timp de un deceniu. Fără îndîrjire și stăruință (care unora li s-a părut fixism fanatic) nu era posibilă crearea și impunerea unei doctrine. Stere, creatorul poporanismului, a avut energia de a se cheltui într-o asemenea superbă acțiune eroică. A dispărut cînd și-a împlinit misiunea pentru care se născuse. Iar actul părăsirii scenei publice a fost anunțat deschis și justificat cu o rară conștiință a responsabilității istorice asumate.

Și pentru că am evocat destinul unui creator de conștiință (pentru că — nu-i așa ? — ce alta este făuritorul unui curent de idei ?), am observa similitudinea destinului lor în spațiul spiritual românesc. Ne gîndim la T. Maiorescu, Nicolae Iorga, Const. Stere și — parțial — Mihail Kogălniceanu. Toți au fost spirite enciclopedice, stăpîni pe întreaga zare, mereu acuzați (chiar și de posteritate) că se risipesc, în loc să se concentreze într-un domeniu anume, pentru a-i da strălucire. Dar ei se cheltuiau peste tot, treceau parcă fără astîmpăr de la un post de observație la altul, vegheau ansamblul, fără a pierde din vedere detaliul, dictînd oriunde se aflau directive și cerînd aderenților o supunșenie fără murmur. Era rostul destinului lor. Era blestemul și fericirea vieții lor. Și fiind conștienți de aceasta, înaintau apăsați sau semeți pe o cale închipuită de intuițiile cărora le dădeau ascultare. Încît toate imprecațiile privind comportamentul lor autoritar, aproape dictatorial, izvorăsc dintr-o condamnabilă neînțelegere sau o eronată punere în ecuație. Cu toată această „risipire“ și acest viciu de comportament, materializare parcă a complexului adlerian al puterii, s-au realizat, fiecare dintre ei, ca personalități remarcabile. Nu numai ca diriguitori de conștiințe, ci și ca străluciți specialiști într-un domeniu anume al științelor umane. Și, faptul nu e credem deloc un hazard, toți au fost încercați de muze. Kogălniceanu ca autor al unui notabil roman neterminat, Iorga drept poet, dramaturg și extraordinar în proza de evocare, Maiorescu un mare prozator în prefețele la **Discursuri parlamentare** iar Stere, un romancier de puternică forță epică și nebănuită paletă coloristică. Constatările tutelare — să convenim în fața evidenței — presupun imaginație și vocație expresivă. Acest har, care în alt plan a răscolit conștiințele unor epoci, s-a convertit finalmente în creații literare incontestabile. Și acestea dăinuie peste veac, intregind și întreținînd posteritatea autorilor.

Și nu e șocantă, de asemenea, similitudinea de destine în viața politică ? Deși oameni politici de știută suprafață, foarte stimați oratori, citeodată temuți la tribună sau în conciliabulele de culise, nici unul nu s-a realizat cu adevărat în acest domeniu. E drept că Maiorescu, în cîteva rînduri ministru, spre sfîrșitul vieții a fost prim ministru. Dar cîte umilințe a distilat decenii de-a rîndul pentru a ajunge o clipă în fruntea guvernului ? Și pînă la urmă tot un înfrînt al combinațiilor de partid a fost. Kogălniceanu, deși a trăit fericirea de a-și lega numele de cele trei evenimente fundamentale ale României moderne, de prin 1880 încolo a fost practic un ostracizat politic pentru că a refuzat să se supună voinței autocrate a lui I. C. Brătianu. Nicolae Iorga, intrat în viața politică în 1905, a aspirat febril spre funcțiunile cheie în stat. A izbutit tîrziu, în două combinații efemere. În 1919—1920 e timp de cîteva luni președintele parlamentului și în 1931—1932 prim ministru într-un guvern catastrofic, instituit anume ca să eșueze. Nu interesează aici faptul evident că Iorga nu avea însușirile de șefatornicie necesare unui șef de partid guvernamental. Important e eșecul său total într-un domeniu spre care a năzuit naiv o viață întreagă. Marele înfrînt a fost însă pururea Constantin Stere. Deputat din 1901, sfetnic de taină al lui Ionel Brătianu, nu a putut urca dincolo de funcțiunea de prefect al Iașilor, ocupată fără voia sa, cîteva săptămîni, în toiul răscoalei din 1907. Ar fi voit să fie ministru. La Domenii, pentru că de acest departament depindea într-o bună măsură înfăptuirea noilor legiuiri agrare. La sfîrșitul anului 1907, cînd ministerul Domeniilor s-a împărțit în două, candida cu mari șanse. Dar, pînă la urmă, Ionel Brătianu, care-l voia pe Stere doar în postura supusă de sfetnic, l-a preferat pe Al. Djuvara. Apoi, se pare, a renunțat la aspirația spre o funcțiune guvernamentală, ținut mereu în umbră de toți șefii de partid pe care i-a avut.

Sigur că, exceptîndu-l pe marele Kogălniceanu, nici unul dintre acești fondatori de curente de opinie nu aveau calități de politicieni. Ei erau doctrinari, handicapați în practica vieții de stat, chinuiți de teorii și nepriceputi în intortochiatele aranjamente oculte. Probabil că pentru activitatea de stat sînt necesari oameni de faptă, nu de gînd. Viața politică românească a fost astfel dominată timp de șapte decenii (1870—1940) de dinastia Brătianu, Lascăr Catargi, Dim. Sturdza, Gh. Cantacuzino, generalul Averescu, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voievod, Gh. Tătărăscu și deasupra tuturor familia de Hohenzollern. Aceștia și alții asemenea lor — pragmatici prin excelență — au stăpînit în timp ce creatorii principalelor curente în spiritul public erau ținuți departe sau li se crea iluzia că sugestiile lor doctrinare sînt inestimabile și utilizate. E — oricîte justificări am găsi faptului — o anomalie. I-a răzbunat însă posteritatea, care le întreține memoria, infinit mai mult decît atotputernicii vremii lor. Izbinda compensatorie a spiritului asupra pragmaticei, finalmente, s-a împlinit.

★

Stere a scris odată un mic eseu tulburător de frumos, intitulat **Omul perfect**, apărut, prin iunie 1894, în **Evenimentul literar**. Idealul uman, în care esența se contopește cu existența era desigur țăranul. Aici perfecțiunea umană — se spunea — este sau poate deveni nu o abstracție, ci o realitate împlinită. Și Stere ni-l oferă — pe țăran — ca model spre care trebuie să năzuiască forțele progresului. E idealul umanist în care poporanismul a crezut cu o sinceritate și azi dezarmantă. „Țăranul e incult — scria Stere —, orizontul vieții sale e foarte mărginit, el nu știe nimic încă de luptele noastre sociale și politice, el n-are nici o idee despre singele vărsat de eroii omenirii, de frămîntările cugetărilor, de visurile poeților noștri. Cu toate acestea, el este cum este, e un tip armonios, el ne poate servi ca o imagine, ca un prototip al unui «om perfect» al viitorului... Să nu vi se pară că vreau să plăzmuiesc vreun paradox ! Viața țăranului în adevăr are toate elementele unei vieți pline omenești : el muncește, simte, cugetă, la el lucrează deopotrivă timpul, inima și capul... Civilizația noastră cu formele-i capitaliste a produs un om-roată sau ciocan, un om-spadă, om-carte, om-condei și l-a mincat pe adevăratul «om», pe bietul **homo sapiens**, om pur și simplu !... Și numai negația negației, numai transformarea societății aceștia, atît de puțin armonice, ne va duce iar la un tip armonic, la un adevărat om perfect...“ [2]) Omul perfect la care năzuia Stere era, de fapt, conceput ca expresie a unei civilizații anume.

Un gînditor care considera că societatea românească trebuie să evolueze spre formele fixe ale unei civilizații rurale modernizate (de fapt, o altă abstracție incremenită) nu putea să vadă idealul esenței umane realizate sau realizabile decît în perfecțiunea „omului de la țară“. Știm că la configurarea idealului închipuit de poporanistul Stere a contribuit mult și durerea — sinceră — încercată în contemplarea suferințelor muncitorului de fabrică, a intelectualului proletar. „Omul-ciocan“, „omul-carte“ erau, fără îndoială, naturi umane imperfecte și înstrăinate de condiția lor originară. Erau produse ale unei civilizații robite, supuse și integrate unor relații exterioare, de utilitate. Aceasta și în societățile mai dezvoltate, în care acest tip de civilizație ajunsese la o scară mai înaltă a evoluției. Dar la noi, unde nici aceste forme nu depășiseră stadiile începutului, malformațiile capitalismului răstrînte asupra condiției individului căpătau expresii și mai atroce. Pentru că întotdeauna caricatura și calchierea dilată deformările originalului. Sigur că pentru intelectualul provenit de la țară și silit să trăiască în orașele românești de la începutul veacului, satul părea limanul purificării și al farmecului indicibil.

Dar putea fi exponentul acestei lumi, să admitem, neatrofiată de unilateralitatea muncii specializate, obiectivarea idealului esenței umane eliberată de înstrăinare ? Mai întîi că și oamenii acestei lumi trebuiau să trăiască și în viitor, postula poporanismul, dominați de relațiile proprietății private. Ba chiar, în condițiile transferării în acest eden, socotit totuși purificat, a relațiilor burgheze, de vreme ce poporanismul milita pentru împroprietărirea și fortificarea burgheziei sătești. Infuzarea acestui nou tip de relații nu avea să aducă și aici tarele specializării și ale robirii omului absorbit de cupiditatea banului ? Marx a arătat în ale sale celebre **Manuscrise economico-filozofice** din 1844 că numai suprimarea proprietății private — considerată o autoînstrăinare a omului — va crea „apropierea reală a esenței umane de către om și pentru om“, că numai după ce această suprimare va deveni o realitate înfăptuită social se va fi găsit „adevărata rezolvare a conflictului dintre om și natură și dintre om și om, adevărata soluționare a conflictului dintre existență și esență, dintre obiectivare și autoafirmare, dintre libertate și necesitate, dintre individ și specie“ [3]).

Ceea ce închipuia Marx în 1844 era modelul uman al socialismului pe care Stere, lector al literaturii marxiste (uneori direct de la sursă) trebuia să-l cunoască. Poate l-a și cunoscut, dar nu credea în valoarea lui. Stere avea modelul său uman, proiecție a concepției poporaniste în planul antropologiei filozofice. Îl citise deci pe Marx, dar nu era marxist. Delimitarea se produsese — am văzut — încă în anii primei tinereți. Amuzant este că putea propune „modelul“ nemarxist al omului viitorului într-o revistă care se considera — și parțial era — socialistă. Dar cine avea răgaz și cunoștințe să discearnă atunci între eroare și adevăr științific, altfel spus între poporanism și marxism ? Singurul care putea s-o facă era Gherea. Dar acesta era atunci atît de supărat de scandalul pe care-l provocase polemica tinerilor de la **Evenimentul literar** cu **Viața** lui Vlahuță, încît toată energia o investise în rugămintea — insistent formulată — de a-i potoli. Iar Stere era unul dintre principalii combatanți vorbind deschis și arogant în numele socialismului. Confuzia era totală și — cum se știe — a epocii.

Important e să subliniem că „omul perfect“, omul viitorului, așa cum îl imagina Stere, era o iluzie și o himeră romantică. După cum o himeră romantică era și tipul de civilizație pe care poporaniștii militau, cu o stăruință care era pură și dezinteresată, să-l înfăptuiască. Nu uităm însă că în epocă militantismul lor era realmente progresist, în comparație cu orientările conservatoare care doreau să mențină tipul de civilizație anacronic, dominat de puternice lesturi feudale și lăsînd țărănimea în ignoranță și lipsită de drepturi politice. Poporanismul milita — era evident și în epocă — pentru progresul economic, cultural și politic al țăranului. „...Intelectualii ca și fruntașii satelor și mica burghezie din orașe au interesul material chiar, de a lucra pentru înălțarea economică și politică a țărănimii“, scria Stere în 1908 [4]). Democratismul poporanist era o realitate recunoscută, temută și dușmănită. Și, din nou, în comparație cu forțele conservatoare, democratismul poporanismului era — mai e necesar să o spunem ? — progresist.

Eseul acesta de tinerețe este așadar o primă proiecție a modelului uman poporanist. Va fi întregit, lămurit, la o altitudine doctrinară socotită adecvată în **Social democratism sau poporanism ?** De astă-dată modelul uman era proiectat la dimensiunea macrosocială a întregului organism socio-politic, economic-cultural românesc. Nu e aici locul unei analize detaliate a sociologiei poporaniste [5]). Fără îndoială, modelul socio-politic poporanist, cu toată armătura sociologică de care a beneficiat, nu a avea șanse de înfăptuire. Aceasta e dimensiunea sa negativă. Dar există, se știe, și o ipostază a sa pozitivă manifestată prin strădania de a ridica radical condiția de viață a țărănimii prin eliminarea progresivă a regimului latifundiar și democratizarea vieții publice, prin universalizarea sistemului electiv. Amîndouă aceste deziderate (ne oprim aici numai la ele) privesc deci lumea rurală și sînt consecințele afirmative ale viziunii sociologice poporaniste. Sau, mai bine, etape în procesul realizării idealului poporanist. Pentru că, înțelege oricine, nu se putea închiouî un intermedium poporanist într-o țară dominată de imense latifundii, cu o țărănime mizeră economic și lipsită, practic, de drept la expresie politică. Pentru înfăptuirea acestor obiective esențiale (care semnificau desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice), fondatorul poporanismului a cheltuit toată energia. A fost idealul scump al lui Stere (și al întregului grup de la **Viața românească**) pentru materializarea căruia s-au desfășurat adevărate campanii, de o amploare impresionantă, concepute și dirijate atent de directorul publicației.

De fapt, anomalia vieții socio-economice românești a constituit și argumentul principal (teoretic și pragmatic) al abandonului „generoșilor“ din 1899. Stere și întregul grup cucerit de poporanism se deosebea în multe chestiuni de elementele „generoase“ propriu-zise (V. G. Morțun, Al. Radovici, G. Diamandi, I. C. Atanasiu, chiar Ion Nădejde). Și deosebirea ideologică dintre aceste două grupări avea să se dezvăluie practic după 1907, în diferitele guvernări liberale. Dar, atunci, la sfîrșitul veacului XIX, cînd s-a pregătit ideologic actul abandonului, de la 1899, argumentele teoretico-doctrinare utilizate au fost acestea care apoi, dezvoltate și altminteri asamblate, se vor constitui în poporanism. Simplu vorbind, se argumenta că România, țara predominant agrară, lipsită de industrie și proletariat are probleme specifice, care o fac deocamdată inadecvată militantismului socialist. Aici, în centrul atenției trebuie să stea revendicările filo-țărănești și democratizarea vieții publice. Or, aceste cerințe fundamentale nu sînt specifice unui program socialist și nici nu pot fi realizate de puțin fortificatul partid socialist, ci de un partid puternic care dispune de capacitatea necesară realizării unui asemenea program revendicativ. Trecerea la liberali li se părea a fi singura soluție convenabilă și, după multe conciliabule, au adoptat-o. Sigur că la destui dintre dezertorii de la 1899 au intrat în calcul arivismul, aspirația spre căpătuială și rostuire politică în atotputernicul partid liberal. Nu acesta a fost și cazul lui Stere (și al adepților săi) a cărui convingere se cristalizase încă înaintea stabilirii în România.

Rolul său a fost totuși mare în aceste evenimente dramatice. Considerat socialist, dar oficiel neînregimentat în partid, Stere a furnizat argumentele ideologice celor care de prin 1898 stăteau cu bagajele pregătite pentru a părăsi mișcarea socialistă. Nu e rostul acestui studiu să dezvăluie eroarea doctrinară și strategică a argumentului poporanist. Am încercat s-o facem în alte lucrări. Important e de apreciat aici dacă promisiunile lui Stere au fost abandonate după intrarea în partidul liberal. Dacă la nu puțini din „generoșii“ intrați la liberali (îi pomenim din nou pe V. G. Morțun, Al. Radovici, G. Diamandi, I. C. Atanasiu și alții mai neînsemnați) se constată o rapidă și avantajoasă acomodare la noile condiții, ignorîndu-se „marile comandamente“ afirmate la 1899, nu același lucru se poate constata la Stere. Întregul program revendicativ rămîne în picioare formînd ideile forță în jurul căruia se constituie poporanismul. Iar în partidul liberal, Stere e mereu considerat un radical, cu cerințe socotite revoluționare, pururea incomod pentru că nu admitea concesia dincolo de prevederile minimale ale programului revendicativ.

De fapt, cum se știe, intrarea la liberali s-a făcut într-un moment considerat favorabil, intențiilor urmărite. Aici se pregătea — cu ajutorul „ocultei“ — ascensiunea politică a tînărului I. I. C. Brătianu pentru a acapara șefia partidului, prin detronarea bătrînului Dim. Sturdza (faptul se va petrece abia în decembrie 1908, după o luptă intestină de o rară ferocitate). Or, pentru aceasta tînărul Brătianu se prezenta cu un program de revendicări, susținut de tinerimea liberală, care asigura ceea ce se numea „adaptarea partidului la imperativele vremii“. Printre aceste prevederi programatice, figurau și unele dintre cerințele revendicative amintite mai sus. Stere a stabilit bune relații cu tînărul Brătianu încă, probabil, prin 1898, și a contribuit, cu sfatul său atunci ascultat, chiar la alcătuirea acestui program revendicativ. Era o șansă pe care Stere înțelegea să o folosească util pentru realizarea idealurilor sale. Și locul său în apropierea — adesea intimă — a lui Ionel Brătianu prezenta o citime de garanție în acest sens. Apariția, în martie 1906, a **Vieții românești**, adică într-o perioadă cînd disputa pentru instalarea lui Ionel Brătianu la conducerea liberalilor intra în fazele ei decisive era un act diplomatic bine gîndit. S-a constituit deopotrivă într-o tribună care milita pentru realizarea planului reformator agreat aparent și de Ionel Brătianu, păstrîndu-și totodată o bine supravegheată atitudine independentă în opinii, cu ajutorul căreia se puteau exercita presiuni asupra numeroaselor fracțiuni din partid, inclusiv a celeia ce se pregătea să acapareze șefia celui mai puternic organism politic din acea vreme. Stere a știut să mențină un echilibru util între aceste două poziții nu atît în avantajul său cît al idealului social pe care îl reprezenta. Și cum revista ieșeană s-a impus din capul locului drept cea mai importantă publicație a vremii, rolul lui Stere a crescut mult, devenind un factor de influență politică autoritară care, chiar cînd nu era ascultat întocmai, nu trebuia oricum contrariat.

Cine recitește azi cu ochi avizat și cu intenții comparatiste **Viața românească** din primul ei deceniu de apariție constată, încă o dată, adevărul că în planul socio-politic și ideologic burghez reprezintă punctul de observație și acțiune cel mai avansat. Se afla, incontestabil, (împreună cu ziarul **Adevărul** al lui Const. Mille, dar care adesea se făcea ecoul partizan al takismului), la stînga radicală a vieții politice burgheze. Stere a avut tăria consecventei de caracter de a nu-și fi abjurat (ca alți fosti „generoși“) programul revendicativ anunțat încă de prin 1893—1899. Dimpotrivă, s-a angajat fără rezerve, din interiorul partidului liberal să adesea împotriva factorilor săi conducători, în acțiunea realizării unui program, în valoarea și eficiența căruia investise toate speranțele și convingerile sale democratice. Desigur, în aceeași perioadă activa mișcarea socialistă, care își reorganizează structurile pentru ca în 1910 să se reconstituie în partid, (P.S.D.R.). Dincolo de prevederile programatice direct legate de apărarea intereselor clasei muncitoare, cele ce privesc condiția țărănimii și democratizarea vieții publice erau cele mai înaintate din acea vreme. Dar poporanismul (căruia doctrinarii socialiști i-au evidențiat acum, în polemicile amintite, gravele erori ideologice), nu era și nu putea fi o doctrină socialistă. Era, dimpotrivă, exponentul ideologic și politic al radicalismului mic burghez de stînga și orice evaluare trebuie să țină seama de această realitate. A-l aprecia exclusiv din perspectiva daunelor aduse mișcării socialiste este, cum am mai spus, și contraindicat și inoperant. Orice judecată valabilă despre poporanism, fără a ignora grava eroare din înfruntările cu mișcarea socialistă, trebuie să țină seama de fizionomia perimetrului în care s-a plasat. Or, în acest teritoriu destul de accidentat, poporanismul lui Stere este orientarea ideologico-politică, nu mai încape discuție, cea mai ferm plasată la stînga. Dacă în România de atunci s-ar fi putut înființa un partid radical autonom (dar nu era posibil datorită sistemului electoral în vigoare și pentru că regele nu accepta decît existența a două mari partide, cel liberal și cel conservator), Stere, în fruntea unui asemenea partid, ar fi militat, cu siguranță, pentru realizarea integrală a programului său reformator. Dar cum nu era posibil, Stere s-a adaptat — lucid — realului, a intrat în partidul liberal și s-a străduit să realizeze, atît cît se putea deocamdată din interiorul și cu ajutorul acestuia. Ale sale **Cronici interne** din **Viața românească** a anilor 1906—1908, care au stîrnit atîta interes, oferă posibilitatea înțelegerii acestui punct de vedere responsabil care năzuia să modifice structura socială și de clasă a organismului românesc și să democratizeze viața politică. Și întregul său militantism era — cum lesne se poate constata — îndreptat spre țărănime, care constituia 90% din populația țării.

Neîndoielnic, a acceptat destule concesii (dovada o avem tot în aceste **Cronici interne**) care pe bună dreptate i s-au reproșat. Dar el le considera etape impuse într-un proces evolutiv care, finalmente, vor atinge integralitatea necesară dorită. După război, cînd reformele pentru care a militat se înfăptuiseră. Stere, devenit alături de Virgil Madgearu, doctrinarul Partidului Țărănesc, adică mișcarea politică radical mic burgheză, acum, în sfîrșit, creată. S-a străduit să contribuie la consolidarea lor și la instaurarea climatului general democratic în spiritul public românesc. Dar nici de astă dată destinul nu i-a fost fast. Din 1926 încolo, prin unificarea cu Partidul Național din Ardeal, fizionomia radicală a P.N.Ț. s-a alterat destul de mult. Iar în 1930 — colac peste pupăză — a fost silit să părăsească P.N.Ț., unde, de fapt, de trei—patru ani capacitatea sa de a influența deciziile era practic anulată. Tragedia destinului său public (o dramă, a neîmplinirii, cum am numit-o altădată) l-a urmărit, ca o tristă predestinare, împiedecîndu-l să se realizeze sau să-și realizeze cum se cuvine idealul. Mereu în umbra unui lider, de care trebuia să asculte și să-l menajeze, niciodată factor de decizie. Stere (asemenea altor creatori ai unor curente de idei din țara noastră), a fost un înfrînt. Din fericire, destule din idealurile sale s-au întrupat în real, chiar dacă niciodată în spiritul în care le inițiase, întotdeauna ciuntite și lipsite de adjuvantele necesare consolidării efective. Străduania nu i-a fost deci zadarnică și gîndul său a rodit.

A fost — au recunoscut-o și adversarii — un extraordinar sămănător de idei, o personalitate ferment mereu în centrul de interes timp de aproape o jumătate de veac (1892—1936), influențînd adesea hotărîtor disputele ideologice importante ale vremii, concentrînd adeziuni și mari simpatii, dar și înverșunate inimicități care i-au adus imense daune morale. Fără verbul și activismul politic al vesnic neîmpăcatului, turbulentului Constantin Stere e imposibil să înțelegem și să reconstituim tabloul ideologiei literare și politice a României de pînă la 1940. Istoria radicalismului democratic românesc are în fostul narodnic personalitatea cea mai impunătoare. Ambițioasă, uneori extravagantă, contradictorie ca însăși viața, dar întotdeauna pe liniile de forță ale progresului social și moral. E un exemplu copleșitor și un îndemn de reflecție cutremurător prin eșecuri și fascinant prin împliniri.

(Fragmente dintr-un studiu despre Const. Stere)

---

[1]) **Camil Petrescu**, Corbii albi, **Cuvînt liber, Seria II, an. I, nr. 26, din 19 iulie 1926.**

[2]) **Const. Stere**, Omul perfect, **în vol.** În literatură, **1921, p. 43—46.**

[3]) **Marx, Engels**, Scrieri din tinerețe, **Editura politică, 1968, p. 576.**

[4]) **Const. Stere**, Social-democratism sau poporanism ?, **Cap. V**, Sistemul politic și problema democratismului în România, **în rev. cit., an. III, 1908, nr. 1, p. 70.**

[5]) **Cititorul interesat se poate adresa următoarelor analize critice : C. Dobrogeanu-Gherea.** Un mic răspuns la o mică recenzie, Judecata posterității și judecata contemporanilor, Postscriptum **sau** Cuvinte uitate **(în** Opere complete, **vol. 3, Ed. Politică, 1977),** Neoiobăgia, **în** Opere complete, **vol. IV, Ed. Politică, 1976,** Poporanism, socialism și realitate, Viitorul social, **1907, nr. 11—12 ; Ștefan Voicu,** Ideologia lui Const. Stere, **în** Viața românească, **1937, nr. 1—3, reprodus în vol.** Pagini de istorie socială, **Editura Politică, 1971 ; Z. Ornea,** Poporanismul, **Editura Minerva, 1972 ;** Curentul cultural de la „Contemporanul“, **Editura Minerva, 1977 ; D. Micu,** Poporanismul și „Viața românească“, **E.P.L., 1961 și** Începuturi de secol, **Editura Minerva, 1970 ; N. Tertulian,** C. Stere — doctrinarul **în** Eseuri, **E.P.L., 1968.**

*) **Nu e în intenția noastră să facem aici detaliate incursiuni în viața eroului nostru, deși — tulburătoare cum a fost — e cu deosebire captivantă. Cîteva elemente biografice (cu caracter de fișă enciclopedică), necesare mai ales cititorului mai tînăr, sînt, însă, cu siguranță, utile. Constantin Stere s-a născut în 1865 pe moșia părinților săi din satul Cerepcău din județul Soroca. După frecventarea unui pension al unui pastor german, a frecventat liceul din Chișinău. Apoi și-a început studiile universitare la Odesa, unde în 1886 intră în mișcarea revoluționară narodnică. E arestat, după o prevenție la Chișinău, e condamnat la trei ani de exil în Siberia (mai întîi la Tiumen, apoi la Kurgan și Tobolsk). La Kurgan s-a îndeletnicit cu potcovitul în atelierul unui nobil polonez revoluționar și el exilat de autoritățile țariste. Continuîndu-și și aici activitatea revoluționară, editează o revistă șapirografiată. Datorită unei trădări, un transport cu această publicație e interceptat de autorități și Stere suferă o nouă condamnare : prelungirea cu încă trei ani a pedepsei. De astă dată a ajuns în gubernia Enisei. În exil i-a urmat viitoarea soție (Grosu Maria cu care s-a căsătorit în 1885. A avut din această căsătorie, patru copii; cel dintîi, Roman, s-a născut în Siberia. În 1916 își părăsește familia, căsătorindu-se cu Aneta Radovici din Ploiești, cu care are un fiu) În Siberia a citit enorm și sistematic, încît nu e exagerat să se spună că formația sa culturală aici s-a făcut. Eliberat, probabil, prin 1892, după o scurtă ședere în comuna natală, se stabilește la Iași unde devine student al facultății de drept. Intră în relații amicale cu cercul tinerilor socialiști asupra cărora cîștigă rapid o mare ascendență. Colaborează activ în 1893—1894 la publicația socialistă ieșeană** Evenimentul literar, **unde vorbește în numele mișcării socialiste, fără a fi formal inscris în partid. În 1897 își ia licența cu teza,** Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept **care a avut și bun ecou de presă. În 1898 (pînă în 1899) este — cu agrementul parțial al P.S.D.M.R. — ajutor de primar la Iași. Face cunoștință cu Ionel C. Brătianu, al cărui unul dintre sfetnici devine. A îndeplinit roluri importante, din culise, în realizarea actului de la 1899, prin care o bună parte a intelectualilor socialiști părăsește partidul, intrînd în P.N.L. În 1901 — cu sprijinul liberalilor, devine suplinitor la catedra de drept constituțional și administrativ la Universitatea din Iași (e titularizat în 1903). Și tot în 1901 devine deputat liberal de Iași, cu o mare influență datorită poziției ocupate pe lîngă Ionel Brătianu. În 1906, la stăruința lui Ibrăileanu, întemeiază revista** Viața românească, **repede devenită cea mai importantă publicație literar-culturală a vremii. Această calitate și-o va păstra pînă tîrziu spre 1940. Aici își publică studiile și eseurile sale cele mai importante, în care își afirmă opiniile sale sociologice și politice, de un foarte mare ecou în epocă. În 1906 este ales șef al puternicei filiale liberale din capitala Moldovei și în martie 1906, la instalarea guvernului liberal, e numit prefect al județului Iași, funcțiune pe care o părăsește după cîteva săptămîni. Continuă să ocupe o poziție fruntașă în partidul liberal, fiind exponentul doctrinar al aripii sale de stînga, pînă la instalarea, în decembrie 1908, a lui I. I. C. Brătianu ca șef al partidului, în locul lui Dim. Sturdza, silit să demisioneze. În 1913 este ales rector al universității ieșene, funcție din care demisionează în februarie 1916. După ce îndeplinește roluri importante în elaborarea proiectelor liberale de revizuire a Constituției, în 1914 — la izbucnirea primului război mondial — se declară (și își menține poziția în cei doi ani de neutralitate) pentru intrarea României în conflagrație alături de Puterile Centrale. Se așeza astfel împotriva majorității opiniei publice care e favorabilă angajării țării alături de Antanta. La izbucnirea războiului rămîne la București, cu acordul — se pare — al primului ministru Ionel Brătianu. Aici își continuă activitatea antantistă filogermană (deși țara sa era în război cu Germania), și, deși nu îndeplinește nici o funcție oficială în instituțiile ministeriale colaboraționiste, militează pentru ieșirea României din război. În martie 1917 editează chiar în Bucureștiul ocupat ziarul** Lumina, **unde expune aceleași puncte de vedere. Atitudinea din timpul războiului îi va aduce mari prejudicii morale și politice (printre altele, și-a pierdut pentru totdeauna catedra de profesor, deși oficial nu a fost demis). Deși stigmatizat ca „trădător“, activitatea sa din anii războiului, fără îndoială grevată de erori ireparabile, nu verifică o atare sancțiune. A împărtășit o convingere (eronată datorită deficitarelor sale calcule de prognoză, apoi recunoscute) care era clădită pe sincere elanuri patriotice. Cazul său nu a fost niciodată judecat de o instanță juridică, pentru a se rosti o sentință. A fost utilizat mereu ca un puternic motiv de șantaj politic. A devenit, încă în 1919, deputat și apoi, fruntaș al Partidului Țărănesc (din 1926, P.N.Ț.), al cărui doctrinar principal a fost. În 1930 — datorită unor manevre liberale (motivul fiind tot activitatea sa din anii războiului) la care s-au alăturat unele personalități național-țărăniste interesate — e nevoit să demisioneze din P.N.Ț. (vezi pentru aceasta lucrarea sa din 1930, cu vădite însușiri literare,** Preludii, Partidul Național-Țărănesc și „cazul“ Stere). **Formează o efemeră grupare politică „Partidul radical“. De prin 1932 părăsește practic viața politică. Din 1932 pînă în 1936 publică opt volume din puternicul roman** În preajma revoluției. **A încetat din viață la 26 iunie 1936. (Despre viața și activitatea lui Stere vezi Iorgu Iordan,** Memorii, **vol. I și II, Editura Eminescu, 1976, 1977), Stelian Neagoe.** Triumful rațiunii împotriva violenței, **Ed. Junimea, 1978, C. Stere,** Un caz de conștiință, **1921. Lucrările noastre,** Țărănismul **(Editura Politică, 1968) și** Poporanismul, **Editura Minerva, 1972). Am consultat de asemenea, lucrarea în manuscris a lui L. Leoneanu (fost secretar al lui Stere),** Amintiri din lumea scrisului **și, desigur,** Enciclopedia „Cugetarea“ **de Lucian Predescu

stelian gruia

Paletă nordică

✡ ✡ ✡

Lui Nichita

Aproape, vai ce aproape,
Sînt ochii mamelor noastre,
Pe netede drumuri albastre,
Cu spusa calmelor ape.

Mănoase, vai ce mănoase,
Ne sînt bărăganele firii,
În clipa sortită zidirii,
Cu bruma răsfrîntă prin oase.

Sfîntă-i tăcerea de flaute,
Vai, peste moaște flăminde,
Verbe supuse cad sîngerinde
Și orbii încep să ne caute,

Aproape, la unghi de zidire,
Din ruga stearpă de tămăduire...

✡ ✡ ✡

Și dacă peste voci de iarbă
Se lasă aprig roua morții,
Nu sînt de vină numai sorții
Cernuți de doamna rece, oarbă...

Mai este vanitatea cruntă,
Pusă deacurmezișul firii,
Prăsind la umbra mulțumirii,
Sclipirea searbădă, măruntă.

De asta cercul se răstoarnă,
Cu picătura de purificare,
Pe cheaguri de sofisticare,
Din care-și împletește goarnă,

Miriapodul de pe cioată,
Cu bățul piedică la roată...

✡ ✡ ✡

Ingheață sufletul în pietre,
De-atîta ger picat deavalma,
Memoria preacalmei vetre,
Ogoaie scrișnete cu palma,

Pe cheagul aspru de vintoase,
Ivite peste aburi de inghet,

Cu năvălirea stolurilor joase,
La buza răsfățaților nămeți ;
Căci nu-i în firea de pămînt
Să geamă pe tăiș de săbii
Și nici să-i cearnă pe cuvînt,
În voie, ciripit de vrăbii,

Iar pacostea cu an ce trece
Visează rece și mai rece...

✡ ✡ ✡

Acum la taina apelor stătute
Cu luna închegată prin răchite
Pe somnul ostenit de răsărite
Să numărăm cărările bătute.

Și cele dinspre Pasărea de foc,
Cu ghimpii sîngeri de vedere,
Vor trece prin mirabilă scădere,
Cu ciuturile pline la un loc.

Și din semințe albe și rotunde,
Culese pe suișurile reci
Să facem chipul Păsării de veci,
La buzele fîntînilor profunde.

La văzul ei, mirarea gravă,
Ne va prăsi un mugur de otravă.

✡ ✡ ✡

Se zice c-a fost o cărare,
Bătută cu țînte de rouă,
Pe lună rotundă și nouă,
Flămîndă de limpede zare.

În brațe cu pruncul bălai,
Trecea, se zice, sfioasă,
Sore ochi de apă mănoasă,
Pe buza gurii de rai.

Răscruce cu prima oprire.
Se zice că mama tăcea,
Doar buha, zbîrlită și rea,
Era ostoire-vestire :

Va arde, zicea, va arde,
Pe rugul verdelor-hoarde...

petru romoșan

Rosa Canina sau Muntele

Prietenii mei poartă insuflet citeva cărți:
Vechi, prăfuite, roase de molii.
Sufletul meu s-a ascuns in citeva cărți:
vechi, prăfuite, roase de molii.
Bem vinul roșu. Singele Rosei Canina
ne entuziasmează peste măsură.

Dincolo, pe celălalt versant al muntelui,
cineva s-a indrăgostit de mine, zic eu.
Hei! Roșiți celeștilor?

Casa mea e aici, cintecul meu e pe celălalt
versant al muntelui.

Dincolo, pe celălalt versant al muntelui,
in satul numit Rosa Canina,
am fost văzut:
copil cu surisul de aur scuturind merele.
Pornesc intr-acolo.

Hai să cintăm in cor:
Mai de preț decit toate ni se pare Rosa
Canina!

Muza

Teme-te de zeița capricioasă !
Ea vine și pleacă după bunul ei plac.
Și eu am văzut-o, nu e mult de atunci,
Mina mea toată incărcată de rubine
S-a inălțat din această intindere verde,
I-am prins glezna.

Rezemat cu fruntea de genunchii ei:
„Te rog, zeiță!"
A șoptit (cine a mai auzit-o!):
„Ascunde-te sub Marea Neagră
Și privește-ți glorioasele mîini palide..."

Teme-te de zeița capricioasă!

Șoarecele de bibliotecă

Eu, umilul scrib, am notat spusele adevăratului
meu principe,
Celestul Scrib,
pe cele zece plăci de argilă roșie:

„Infrint pe toate cîmpurile de bătaie,
m-am intors acasă și-am scris."

El, Celestul Scrib, privind pe fereastră afară
mi-a spus că vede veacul ce vine.
Spusele lui m-au bucurat.

Celestul Scrib vorbea inainte:

„Umilit de toate cărțile Bibliotecii,
m-am intors acasă și-am scris".

nenumăratele oglinzi

corneliu rădulescu

„A fost o noapte cu lună plină, o noapte caldă de vară. Aveam numai cămașa pe mine, dar nu mi-a fost deloc frig. Dacă ar fi trecut riul prin curtea minei și dacă ți-ar fi stat gîndul atunci la așa ceva, puteai să te și scalzi, că aerul s-a ținut incins pînă spre ziuă", își amintește Tudor Oanea. „A fost cam frig ; de cum asfințise soarele, s-au ridicat nori de ploaie și s-a pornit un vînt rece dinspre munte, și era intuneric de nu te vedeai om cu om, și a fost vînt mare de a alungat norii de ploaie și n-au căzut decît cîțiva stropi". își amintește Gavrilă Simedrea. „A fost o noapte senină și caldă, își amintește Victor Brata, am aprins focuri prin curte iar unii aveau și lămpile la ei, dar nu era nevoie de ele, că lumina luna ca ziua. Noi, vreo cîțiva mai tineri, jucam biza, că n-aveai ce face o noapte intreagă, și lui Ion Mera i-a scăpat unul o labă de l-a pornit singele pe nas". „Uite că nu mai știu cum a fost vremea în noaptea aceea, adică nu pot să-ți spun precis că a fost așa ori așa. Noi, ăștia mai tineri, cîntam. Adică eu nu prea cîntam, că n-am avut noroc în viață de darul ăsta, șopteam și eu odată cu ceilalți. Unul, Carol Șipca, de juca fundaș la „Vulturii negri", avea o muzicuță. Era mare fotbalist Carol Șipca Doamne, ce mai striga mamă-sa cînd l-am îngropat". își amintește Visalon Riza. „Eu gîndsem niște bureți, își amintește Carolina Voicici, că au fost ăia mici în pădure după bureți. N-aveam somn de grija lui, și am ieșit afară și am văzut că se pornește ploaia și m-am îngrijorat, dar pe urmă m-am gîndit că dacă plouă or să crească bureții, că lui Ștefan îi plăceau de zicea că-s mai buni decît carnea de pui..."

Buletin meteorologic în ziarul **Universul** : „Ieri nu s-au semnalat ploi în nici o zonă a țării..."

„Am organizat pichete de cîte zece oameni la fiecare din cele patru intrări în incinta minei, iar în lungul gardurilor patrulau grupuri de mineri. Practic nu aveam de ce ne teme, fiindcă în localitate nu erau, la ora aceea, decît vreo douăzeci de jandarmi", își amintește Wiliam Schulz. „Parcă îl văd, de parcă ar sta cum stai dumneata acuma lîngă mine, pe Ilie Aflorici, cum sta el pe un vagonet răsturnat și mînca dintr-o cratiță fasole frecată, adusă de muierea lui, de l-am întrebat că de unde are ea fasole uscată, acuma vara, și el m-a îmbiat ia, Ștefane, și mănîncă, să fim barem mîncați, și eu n-am vrut, și mă miram cum de îi arde lui de mîncare. Și a doua zi dimineața, cînd a venit armata de ne-a înconjurat și a tras în noi, odată îl văd pe Ilie căzînd cum ar cădea un stîlp în abataj...", își amintește Ștefan Bulzan. „Pe la vreo două jumătate noaptea, a venit o femeie la poarta Unu și ne-a spus că în gară a sosit un tren cu soldați ori jandarmi. Atunci ai noștri au mers prin cartiere, din casă în casă, și i-au trezit pe cei care dormeau, așa că dimineața, cînd armata ne-a înconjurat, eram acolo peste patru mii de mineri. Îți poți imagina că dacă nu venea femeia aceea să ne anunțe, pe noi, cîțiva oameni acolo, ne-ar fi scos afară în baionete", își amintește Dumitru Cimpean.

Victor Brata : N-a fost o femeie, a fost o fată. Îți spun sigur, pentru că eu am vorbit atunci cu ea, așa că n-am cum să mă înșel. De fapt pentru mine a și venit, pe mine mă căuta.

Să-ți spun drept, eu eram cam zurliu pe vremea aceea. Nu că m-aș fi ținut numai de bătăi și de scandaluri, dar nici prea departe nu eram. Ce vrei, de pe la paisprezece ani trăgeam la lopată în rînd cu oamenii mari și aduceam și eu un ban în casă. Mult, puțin, dar se chema că nu mănînc pîinea altora. Puteam să intru și eu într-o cîrciumă, cîrciuma era, cum se zice, singura „instituție de cultură" legală, deși cu bătaia nu m-am omogit cu niciodată. Apoi puteam duce o fată la un bal, mă puteam ține la vorbă și la altele fără teamă că o încurc, jucam și fotbal, eram centru sting la „Vulturii negri". Nu-mi făceam eu prea multe probleme, cu mizeria eram învățat, nici nu-mi închipuiam că se poate trăi și altfel. Dar începusem să-ți vorbesc despre fată. Ajung și la ea, după ce îți spun că atunci cînd a intrat tata la prim-maistru în birou să-l roage să mă angajeze, s-a rugat să mă pună la cai. Da, caii care trăgeau vagonetele în subteran, cai orbi. Era mai ușor să duci un cal de cărpătru decît să tragi la lopată, de asta angajau și copii pe post de vizitiu ori ca să deschidă și să închidă porțile de aeraj. Chiar și copii de doisprezece ani. Dar cînd m-a văzut primmaistrul, a zis bă, tu poți să duci și calul în spate, la lopată cu tine. Nu mi-a părut rău, cîștigam mai mult la lopată, și pe urmă eu iubesc animalele, caii, și nu suportam să-i văd cum se chinuiesc, dar să-i mai chinui și eu.

Povestea cu fata tot de la cai vine. Sau aproape. Caii erau aduși de tineri în subteran, acolo aveau și grajdurile, nu-i mai scoteau la lumină decît morți ori ca să-i omoare, cînd îmbătrîneau și nu mai puteau trage vagonetele. Pe cei de la orizonturile de jos, cei care fuseseră coborîți cu colivia în subteran, pe cînd erau încă mînji, îi împușcau acolo și îi scoteau în bucăți ca să-i dea la porci. Pe cei care puteau fi scoși prin galerii îi împușcau afară. Da, cred că era un loc anume. Nu-ți doresc să vezi cum moare un cal... Ei, și îi venise rîndul unui cal bătrîn, Marghioloman, nu știu cui îi trecuse prin cap să-i dea numele ăsta. I-am auzit pe vizitii că l-au scos pe Marghioloman la suprafață să-l împuște, și calul ar fi dispărut. Ei, și trec eu, cam a doua zi după asta, prin lunca de lîngă riu, în vale de Trei-Est, pe unde vine acum barajul stației de epurare a apei. Atunci erau pe acolo numai tufe de arin, bălării. Și văd culcat la pămînt, pe iarbă, un cal. Mi-am dat seama imediat că e un cal de mină ; au o culoare a lor, de nu mai zici că sînt cai, crește părul pe ei ca plantele în întuneric. Iar lîngă cal șade jos o fată, o fetișcană de fapt, ținîndu-și genunchii cu brațele și sprijinindu-și bărbia de genunchi. Mă apropii, mă uit la ea, și de la un timp îmi zice : „Nu știe. Îți dai seama ? Nu știe". „Ce nu știe ?" o întreb. „Nu știe să pască. Îți dai seama ? E plin de iarbă împrejurul lui și el nu rupe măcar un fir. O miroase și sforăie. Ai mai văzut așa ceva ? Cum poate să existe un cal care să nu știe să pască ? Ce faceți voi acolo, în mină, cu caii de uită că trebuie să pască ?" „E prea bătrîn, îmi dau eu cu părerea, s-a ramolit și nu mai știe nimic", încerc să rîd. Ea se uită la mine de jos, cu un fel de milă : „Numai măgarii nu au ce ulta, de asta trăiesc oriunde". Aveam ce să-i răspund, puteam să și pun mîna pe ea, dar adevărul este că felul ei de a fi mă intimidase, și apoi era calul acolo, trîntit la pămînt parcă înfipt deja în pămînt și numai capul ridicat, cu ochii privind fără să vadă, urmind să se afunde și el, se facă una cu pămîntul. Ea a simțit asta și și-a continuat gîndul : „A fost și el cîndva

Ilustrații de Nicăpetre

mînz, a alergat cîndva pe pășuni. Cum de nu-și amintește de iarbă ?". Avem același gînd, uitîndu-mă la animalul de jos, dar nu era ea omul în fața căruia să mă dezvălui. Mă și grăbeam, trebuia să plec. „Tu l-ai furat ?" am întrebat-o. Ea s-a ridicat repede în picioare : „Și ce-ți pasă ?" Situația se schimba, vedeam că se teme. Nu, nu pentru că aș fi putut s-o spun cuiva, s-o pîrăsc că a furat un cal, nici nu-l furase de altfel, ci pentru că întrebarea era străină și pentru că ridicîndu-se în picioare, stînd amîndoi față în față, se trezea într-o situație pe care o neglijase pînă atunci aceea de a fi singură cu mine, acolo, printre bălării, fără nimeni prin preajmă. Se gîndea că aș fi în stare s-o întind acolo pe iarbă, ceea ce, ca să fiu sincer, nu era prea departe de adevăr la ora aceea. Am prins-o de bărbie, ea mă privea țintă în ochi, îngrozită la gîndul că orice împotrivire i-ar putea fi fatală — sau așa credeam eu — și i-am spus : „Mîine am să trec tot pe aici. Să mă aștepți". Și am plecat. Calul ? Domnule, nu-ți doresc să vezi cum moare un cal...

De ea am uitat. Aveam alte griji, și apoi fusese doar o vorbă aruncată în vînt. Așa că îți închipui cît m-am mirat, în a patra sau a cincea zi, cînd ieșeam din șut, din schimbul întîi, și am văzut-o așteptînd la poarta Doi, de cealaltă parte a drumului, rezemată de gard. Purta aceeași rochie, rămasă probabil de la vreo soră mai mare, dar era încălțată. Am văzut eu că mă urmărește cu privirea, dar m-am gîndit că va fi avînd și ea un tată, vreun frate mai mare, și au trimis-o să-i aștepte, să nu-i lase să intre în crișmă ori cine mai știe pentru ce. Ea mi s-a pus însă în față și mi-a spus : „L-au luat. Au venit țiganii și l-au luat". Ei, mi-am zis, m-a văzut, m-a recunoscut, mi-a spus, se poate întoarce să-și aștepte tata ori fratele, dar ea a continuat să meargă alături de mine, ca și cum așa ne-am fi înțeles, o chemasem eu să vină acolo și ea venise. Avea și un fel de a ți se uita în ochi, știi cum se uită fetișcanele astea, merg pe lîngă tine și vorbesc și mereu ridică ochii să-ți prindă privirea, se uită țintă în ochii tăi de jos în sus, ca să fie sigure că ești acolo și nu în altă parte, și cu o încredere neprefăcută și neclintită, de parcă ți-ar spune : uite, asta sînt eu, asta e viața mea, ce ai de gînd să faci cu mine ?

Ne întîlneam seara, în locul unde o întîlnisem prima dată, printre tufe și bălării. Alteori, cînd eram în schimbul de noapte și ieșeam din mină dimineața în zori, murdar și frînt ca un cîine, treceam pe acolo și o găseam zgribulită de frig, așteptîndu-mă. În casa ei n-am intrat, nici ea într-a mea ; la mine dormeau șase într-o cameră, la ea zece, așa că, îți închipui, nu ne puteam arăta pe acolo. De multe ori, ținînd-o în brațe, aveam impresia că ținem amîndoi eram niște pui de pasăre căzut din cuib. De fapt amîndoi eram niște pui căzuți prea devreme din cuib.

În prima zi a grevei, pe la amiază, cînd se adunaseră deja în curte minerii de la toate minele, am văzut-o printre celelalte femei și fete și copii, în drum, privind prin gardul de sîrmă. Iar noaptea, a fost în stare să fugă de acasă și să vină la mine. A trecut pe lîngă gară, a văzut că sosește un tren, la o oră cînd nu era în orar vreun tren — ei îi plăcea să se uite la trenuri, să viseze la călătorii, și știa — a fost curioasă să vadă ce tren poate fi acela, noaptea. S-a furișat pe după niște grămezi de traverse, a văzut jandarmii și a venit în fugă, cu merele acelea în sîn, să-mi spună.

M-am dus la ea, mi-a dat cele cinci mere și abia după aceea mi-a spus. Merele erau încă verzi, mere pietroase care se coc numai prin noiembrie, după ce le culegi din pom, și se încălziseră de căldura ei, cum le purtase în sîn. Sigur, vestea era de mare importanță pentru noi, dar am alungat-o, am trimis-o cu forța acasă, să nu mai umble noaptea pe drum.

Dimineața, cînd au început să tragă în noi, pe mine m-a îmbrincit un ortac de alături, unul mai bătrîn, la care lucrasem în grupă, m-a făcut să mă culc la pămînt. Ne-am tras apoi spre canalul de scurgere și am fugit împreună cu alții peste gardul dinspre poarta Trei. Două săptămîni a trebuit să stăm ascunși prin păduri, că ne vînau jandarmii peste tot. Cînd am coborît în colonie, am aflat că tatăl ei fusese rănit destul de grav, și cum fugise și el să se ascundă, n-a avut cine să-l trateze, să-i scoată glonțul din carne, și acum nu mai putea merge la lucru. Erau mulți, o casă de copii. Pe ea a dat-o maică-sa servitoare la Cluj.

teatru **t**

Fedra

Montînd „Fedra" lui Racine, regizorul Aureliu Manea trebuie să-și fi pus **în mod concret** două probleme, și anume : a) ce reprezintă (și cît) pentru noi tragedia, și b) care este relația, în perspectivă modernă, dintre vorbirea scenică și cuvîntul scris. Este pus în discuție însuși conceptul de teatralitate în cadrul acestui gen excelînd prin convenționalitate care este, astăzi, tragedia. Teatrul lui Racine aduce, în plus, acele hotărîtoare distorsiuni ale mitului antic prin intermediul cărora începe să se afirme spiritul modern. Ieșind, adică cu ajutorul unor transparente strategii, de sub interdicțiile mimesis-ului. Realizînd universalul în viziune, paradoxal, prin desacralizarea dar și **decircumstanțierea** particularului. În fond, spiritul modern sfidează convenția numai în raport cu lumea tragică, în a cărei omogenitate nu mai crede. Singur eroul tragic, campion și victimă a limitei, poartă cu sine sufletul neliniștei și al insurgenței, emisar privilegiat al libertății.

Pe de altă parte, ca un excelent meserias, regizorul știe că legătura dintre semnificația cuvîntului și stilul exprimării lui scenice **(actualizarea** acestuia) este arbitrară. Influențele culturale au, de regulă, intîietate și ele suspendă de la o epocă la alta substanța ideatică. Perspectiva ironică propusă de Manea totalizează, dar și demistifică influențele culturale pe care le-a suferit receptarea tragediei (astfel, pe scenă se vorbește gen teatru de curte, teatru romantic, burghez, realist, etc.), „sentimentul" constituind pretextul și marota tuturor justificărilor de epocă. Totodată gesticulația nu face decît să scoată în relief discrepanța dintre omul comun (psih)analizabil și convențiile culturale tezaurizate. Există în spectacol pseudoantracte, în care lumina transportă scena în sală, instruind asupra adevăraților actori. Încît lumea tragică ne este înfățișată ca un imperios ventriloc, singura constantă rămînind Fedra, firul călăuzitor prin labirintul intenționalităților artistice. Spectacolul pare la un moment dat să refacă însăși evoluția dramei, ca eveniment al comunicării. Argumentele regizorului fiind irefutabile : eroul **se lasă vorbit**, lumea, la rîndul său, **se lasă vorbită** cu o docilitate surprinzătoare, încît nici o structură umană sau obiectivă nu mai semnifică ca atare, ci suferă agresiunea sunetelor „teatral" articulate.

Creație de excepție, „Fedra" a fost pusă în scenă la Teatrul de Stat din Sibiu, în decorul esențializat, creat de Clara Racz-Manea. Distribuția se remarcă prin profesionalism, și, mai ales, printr-o deosebită implicare în rol, aceasta din urmă fiind, în bună măsură, expresia metodei regizorale. Perfect adecvați intențiilor prin fizionomie și interpretare, Marius Nițâ (Tezeu) și Alexandru Bălan (Hypolit). În rolul Fedrei, Ancăi Neculce-Maximilian i s-a acordat dificila sarcină a „semnalizării" de care s-a achitat cu mult succes. Livia Baba, Geraldina Basarab, Rodica Turbatu, Radu Basarab și Dana Lăzărescu-Popa au încarnat intuițiile unui regizor remarcabil.

Valentin Dumitrescu

film **f**

Legea muntelui

Deși o cinematografie se constituie prin filmele sale de excepție care îi dau personalitate și înălțime, ea poate fi definită mai bine prin filmele sale de rutină ; se aude în acestea din urmă însuși „zgomotul de fond" al epocii, se deconspiră motive și teme predilecte, se lasă văzută mai ușor pecetea pe care istoria o pune asupra spiritului, în formulările sale cele mai categorice. Un asemenea film este și **Explozia albă** transmis de televiziune în cadrul serii televiziunii sovietice și alegerea s-a dovedit inspirată căci, pentru a medita asupra condiției umane și asupra unei epoci, nu este neapărat nevoie de un fapt artistic de excepție, dar este absolut necesar un fapt de viață tranșant, un răspuns fără echivoc la problema vieții și a morții.

Cîțiva oameni urcă un munte. De ce o fac ? Ce-i împinge să-și pună viața în pericol ? Și, mai ales, cine va supraviețui ? Iată o temă de meditație și întrebări inevitabile care decurg din schema cinematografică, răspunsul ieșind din sfera senzaționalului pentru a intra în cea a conceptiei de viață. În filmul regizorului Stanislav Govoruhin șansa de supraviețuire este a celor slabi și concluzia este surprinzătoare după alte atîtea filme care au încercat să ne convingă de contrariul, dar trebuie spus că aici lecția de viață depășește obișnuitele considerații în jurul atît de discutatei „legi a muntelui" pentru a deveni lege și lecție a istoriei ; este vorba de bunăseamă de o istorie în care cei puternici, cei dotați pentru luptă, au trebuit să se sacrifice și nu de povestea măruntă a unei excursii la munte care se transformă în dramă. Filonul tragic al cinematografiei sovietice se face simțit și în filmul lui Stanislav Govoruhin, chiar dacă mijloacele artistice de care dispune regizorul nu depășesc nivelul mediu. S-au făcut filme mai spectaculoase, cu actori de prim rang, cu un remarcabil bagaj de mijloace artistice, care la o ultimă analiză nu sînt însă mai mult decît tribulații pe tema dată. Poate că sensurile filmului **Explozia albă** depășesc intențiile lui Stanislav Govoruhin, ies de sub obișnuitul control pe care creatorul îl are asupra actului artistic, dar cu atît mai mult concluziile sînt tulburătoare. Siguranța cu care regizorul afirmă, atitudinea fără echivoc în relațiile umane, pot să fie semnele unui oarecare simplism, dar sînt totodată dovezile puterii — dovezile forței cu care o cultură impregnează spiritual fiecare creație în parte.

Nicolae Mateescu

televiziune **tv**

Moștenire pentru viitor

● Cu un interes deosebit a fost urmărită prima emisiune (și o așteptăm pe a doua) dedicată vieții și operei lui George Călinescu, în cadrul ciclului **Moștenire pentru viitor**, de marți, 31 octombrie. A evoca într-o emisiune, să-i spunem, monografică, uriașa personalitate a lui Călinescu, manifestată cu forță în mai toate compartimentele artei scrisului, nu este o întreprindere ușoară. Intențiile Mihaelei Macovei, realizatoarea emisiunii, au fost de a recompune din detalii și fapte documentare portretul interior unitar, de o structură poliedrică, al criticului, luminînd contrapunctic dimensiunile operei și ale vieții, din răsfringerea lor reciprocă rezultînd tabloul de ansamblu al activității cărturarului.

Partea biografică, ușor accentuată în cadrul emisiunii, a fost trecută pe seama unui excelent film documentar, bogat ilustrat cu mărturii vizuale și sonore (acestea mai puține, dar de un inegalabil farmec), evocînd traseul unei vieți exemplare, de muncă și creație, susținută de un nobil și irezistibil impuls patriotic. Cel care afirma că „fără o Românie liberă n-ar exista nici literatura română" avea o reprezentare complexă asupra raporturilor organice dintre artă și viața națională. Filmul a reușit să ilustreze fericit această existență dominată de setea de creație, de bucuria expresiei, o existență pentru care viața spiritului era esențială și definitorie. Menționăm doar un emoționant moment biografic, relatat de soția scriitorului: într-o noapte de cumplită confuzie, creată de rebeliunea legionară, Călinescu aleargă sub ploaia de gloanțe la clădirea editurii unde era depus, pentru publicare, manuscrisul „Istoriei" sale pentru a se convinge că acesta se află în securitate.

Comentarii interesante, bibliografice și critice, au fost rostite și de George Ivașcu, Marin Sorescu și Cornelia Ștefănescu. Nicolae Manolescu a evocat acțiunea formativă a lui Călinescu asupra generației critice din anii șaizeci, pentru care a constituit modelul incontestabil, sursa unor inițiative exegetice care conferă criticului o autentică existență postumă.

A fost o emisiune necesară și binevenită. Sperăm că emisiunea următoare va insista pe aspectele interioare ale creației, va confrunta personalitatea criticului cu mișcările literare, va lumina partea substanțială a operei sale : de critic și istoric literar, de scriitor.

● Studenții Institutului de arhitectură „Ion Mincu" s-au exprimat cu talent și sinceritate în emisiunea de luni, 6 noiembrie, realizată de Ionel Stoica, un amfitrion degajat și decis să pătrundă în secretele meseriei. Reținem secvențele de spectacol (prea scurte, totuși) prezentate de formația de teatru, originale și cu o vădită capacitate de sugestie și de expresie scenică.

● Emisiunea **Orizont tehnico-științific** ne-a surprins din nou cu prezentarea unei performanțe din cîmpul cercetării științifice : prima imagine filmată a atomilor, obținută cu un microscop electronic care mărește de 90 de milioane de ori. Pulsația internă a materiei a putut fi filmată „pe viu", realizare aproape incredibilă (dar ce nu este „fantastic" în acest domeniu al descoperirilor științifice.

Grigore Georgiu

ale memoriei

File dintr-un dosar posibil

Acum, după ce ți-am povestit toate astea, așa cum ți le-am povestit, s-ar putea să crezi despre mine că sînt un om cam sentimental, cum s-ar zice, ' vreun bătrîn ramolit care își aduce aminte de tinerețe. Din păcate, nu cred că sînt un om prea simțitor, dar de cîte ori îmi amintesc de fata asta, mă apucă, așa, un fel de nebunie. Poate că ceea ce m-a legat de ea, ceea ce a făcut să mă leg au fost vorbele acelea, felul în care mă întrebase cum poate uita un cal că trebuie să pască, cum poate uita el iarba.

Nu ți-am spus numele ei ? Da, ai dreptate. Dar la ce ți-ar folosi ?

Visalon Riza : N-a fost nici o fată. Unde s-a pomenit așa ceva ? Ortacul ăsta al meu, dacă de la el zici că ai auzit povestea asta, a fost tare iubăreț la tinerețea lui și nici pînă în ziua de azi nu s-a potolit. N-a fost o fată, a fost o femeie mai în vîrstă, nevasta lui Gheorghe Cromea. Nu, eu n-am văzut-o cu ochii mei, de ce să spun că am văzut-o, dacă n-am văzut-o. Dar pe Anica lui Cromea o cunoaște toată lumea, pentru că bărbatul ei, Gheorghe, era un miner vestit și o fire de luptător. Iar cel care mi-a spus mie, la cîteva clipe după ce a vorbit cu ea, nu era nici el omul care să se înșele ori să aibă vedenii. Nu încape discuție.

Anica lui Cromea venise fiindcă avea un băiat și un frate acolo. Uitasem să-ți spun că Gheorghe Cromea n-a fost cu noi atunci, îl arestaseră mai înainte. Omul ăsta, îți spun că l-am cunoscut, am lucrat la el în grupă într-un timp, era un miner cum puțini mi-a fost dat să cunosc, și un munte de bărbat, jucau mușchii pe el, îl vedeam în abataj, că lucram pe o căldură de treizeci de grade, goi. Ca o statuie grecească era. Poate și din cauza asta și fiindcă mai era și aspru, semeț la vorbă, a avut atîtea necazuri ; ăștia, liota de piperniciți, se simțeau mici în fața lui și se înverșunau să-l vadă mușcind pămîntul. În timpul războiului, cînd mai eram sub stăpînire austro-ungară și mina era păzită de armată, că începuseră și la noi să se miște oamenii să ne unim cu România și ziceau să nu dăm cărbune pentru dușmani, nu era săptămînă să nu fie Gheorghe Cromea legat la stîlp. Aveam treisprezece ani și lucram pe post de copil, așa i se zicea la funcția mea grozavă, dar de amintit îmi amintesc. Parcă îl văd și acum pe Gheorghe Cromea stînd în soare ca un Cristos răstignit. Da, te urcau soldații, austrieci sau unguri, cine îi mai întreba de ce nație sînt, te urcau cu picioarele pe niște cărămizi, cu spatele la stîlp, te legau cu mîinile la spate, de stîlp, strîns, ca să țină, și pe urmă trăgeau un șut de cizmă în cărămizile de sub picioarele tale și tu atîrnai în stîlp precum Cristos răstignit. Și asta nici nu era o pedeapsă prea mare. Știu, e greu să crezi că s-au întîmplat asemenea lucruri, să te gîndești la ele cînd îți bei dimineața cafeaua cu lapte, dar așa a fost.

Iar cînd a fost de s-a înființat partidul, Cromea a făcut parte din prima celulă comunistă. Erau puțini la început, iar el a fost printre primii. Pe urmă, cînd a intrat partidul în ilegalitate, pe Cromea îl știau ; avea dosar la poliție, la siguranță, cînd simțeau ei că se pregătește ceva, îl arestau. Îmi amintesc, asta a fost cu vreo doi ani înainte de greva cea mare, că eram amîndoi la poliție, într-o cameră. Noi stam fiecare la un capăt de bancă, iar în fața noastră, pe un scaun, jandarmul. Era într-o zi de duminică, ne luaseră de dimineață, chiar la ieșirea din mină, fiindcă bănuiau că vom merge la o manifestație. După-amiază le-au lăsat pe neveste să ne aducă de mîncare. Și cum mîncam noi așa, ăsta, jandarmul, se uita la noi și își inghițea scuipatul. M-am gîndit că i-o fi și lui foame ori o fi un om lăcomos, deși știam că mîncase și il văzusem cum se tot scobea între dinți. Nu mai eram în stare să mănînc ; m-am uitat la Cromea, dar n-am înțeles nimic din privirea lui. Am întins cratița spre jandarm, am zis să mănînce și el cu noi. Nu era cine știe ce mîncare aleasă, dar oameni sîntem. Și cum țineam eu cratița în mîna întinsă, jandarmul, de pe scaun, a tras un picior în ea de mi-a aruncat-o în față și mi-a spart buza. Pe urmă a început să mă lovească cu picioarele, și atunci Cromea i-a dat un brînci de l-a lățit pe podea. În ziua aceea l-au bătut pe Cromea cu țeava de la armă și de atîta bătaie i-au dezbătut plăminii. Că de cum îl duceau la poliție, îl băteau pînă leșina, și pînă la urmă au făcut din el un neputincios. Nici la mină nu-l mai primeau, nici el nu mai putea lucra, dar l-au ajutat ortacii, că noi ne ajutam între noi. Aproape nu era dimineață să nu găsească Anica în curte cîțiva ciutaci, știi, butuci, capete rămase de la stîlpii de brad cu care se armează galeriile. Dar de cînd începuse Gheorghe să sculpe singe, ea umbla de parcă n-ar fi umblat pe lume. Mi-a povestit că s-a dus cu încă vreo două femei să ceară de lucru. „Unde-s bărbații ?" zice că le-a întrebat funcționarul care făcea angajările. „La închisoare", au răspuns ele. „Dacă bărbații sînt la închisoare, a strigat el, cum vreți să vă dau eu pîine ? Marș ! Nu dăm pîine comuniștilor care ard florile." „Auzi, povestea Anica, să spună el că noi sîntem cei care ard florile, minca-l-ar viermii de viu".

Iar în noaptea grevei celei mari, Gheorghe tot la închisoare era, și din cauza asta n-a fost cu noi în curtea minei. Anica mai avea un băiat la mină, era îngrijorată. Ori poate nu numai pentru băiat, ci și în numele bărbatului ei a venit să ne spună. Era tot ce putea face mai mult o femeie ca ea atunci. Și asta a făcut...

Aron Tazma : Apoi cine să fi fost alta decît mama mea. Chiar ea. Eu, pe timpul acela, nu mă însurasem încă și stam cu mama în cortel la un om de la noi din sat, care mă adusese la mină și îmi spusese ce și cum să fac. Eu am fost țăran la originea mea, dar s-a întîmplat de am rămas numai cu mama, după întîmplarea cu tata meu care a murit dintr-un lucru de nimica, s-a tălat în coastă la un picior. Au zis doctorii că de acolo i s-a tras că a călcat cu piciorul în gunoi de cal, dar cine poate ști de unde îi vine omului moartea. Mama m-a avut numai pe mine, copil tîrziu și cam bolnăvicios, de ce să spun că nu : am bolit pînă pe la cinspe ani, parcă nu aveam vlagă în mine, ca un pui scos de cloșcă în septembrie gîgeam și mă purtam. De asta intrase în mine un fel de ambiție și de asta am ajuns de am mers și la război, la austro-ungari. De război aș fi putut să scap, că nici vîrsta n-o aveam și eram și singur cu mama. Mai pe urmă am aflat că primarul avusese ordin să dea un număr de feciori din comuna lui, și el tot pe ăștia mai săraci și mai neajutorați ne-a dat. Dar vina și prostia tot ale mele au fost, tot din ambiția asta m-am dus, să arăt că nu sînt un slăbănog și un oarecare. Și tot din ambiție m-am dus și la mină, că prin sat erama un fel de slugă pe la unul și pe la altul și am zis că de ce să fiu eu sluga lor, mai bine merg la mină să cîștig un ban și să le arăt eu lor cine sînt...

Și în ziua cînd a început greva cea mare, mama tot lîngă gardul minei a stat și tot la mine se uita. Și ca să te miri, îți spun că ea nu mi-a zis nimic, n-a încercat să mă convingă să nu mă amestec și să stau acasă pînă se termină învăluiala, cum te-ai fi așteptat de la o țărancă. Iar noaptea, n-a avut stare, s-a tot gîndit la mine ce fac, poate mi-i foame ori sete, ori frig, și s-a pornit noaptea spre mină, și trecînd pe lîngă gară, i-a văzut pe jandarmi, s-a înfricoșat și a venit să-mi spună, s-a gîndit poate în sinea ei că, aflînd eu de primejdia asta, am să plec, dar de chemat n-a îndrăznit să mă cheme să-i las pe ortaci.

Ana Făgaș : Eu, în tinerețea mea, pînă a nu mă duce după Avram, fie iertat, am petrecut multă vreme pe dealuri, cu oile și cu vițele, și am învățat să pricep semnele. Că ai mei au fost momîrlani din moși strămoși și pe dealurile astea au trăit și au știut că pe jos, prin vale umblă Frumoasele, Vîlvele, numai că n-au știut că ce caută ele acolo, pînă n-au venit oamenii de-au găsit cărbunii și au săpat minele. De bănuit, vezi că bănuiau ei, cum să nu bănuie, dar atunci au înțeles că Vîlvele păzeau ce-i acolo, sub pămînt. Acuma, poate oricine, fie el om ori muiere, să rîdă și să nu creadă, ori, să zicem de-o părere, chiar dumneata, dar eu îți spun ce am văzut și am auzit. Că Vîlva nu-i nici om, nici muiere, dar poate să fie și una și alta ; poate să fie o flacără, dar poate să aibă ea și alte înfățișări...

Și să știi dumneata că și în noaptea aceea a grevei, cînd a fost de s-au mîniat oamenii noștri și au zis că poate să-i și omoare, dar ei nu se lasă pînă nu capătă dreptul lor, tot o Vîlvă s-a arătat. Vîlva știe viața minerului și tot ce i se întîmplă lui pe lumea asta. Acuma nu le mai vezi, că de cînd cu atîtea mașini în mină, le-au speriat și s-au ascuns tot mai adînc, dar pe vremuri, cînd nu se pomeniseră încă sub pămînt motoare, ele nu se temeau să ție calea la om. Vîlvele nu se arată unde sînt lucruri de fier care merg singure, numai la om se arată, că el îi carne și suflet, și suflet numai la suflet se arată și îi poate face rău și bine, de asta poate omul cunoaște ce-i pe pămînt și sub pămînt și în cer, și de asta-i omul și tare și slab.

În noaptea grevei eu n-am dormit. Stam și atunci tot în casa asta de aici de pe deal. După miezul nopții a trecut peste mine o undă de somn, dar odată am tresărit, că începuse să se miște frunza în cireș, fără vînt, și am văzut jos în vale, în întuneric, o lumină albastră lunecînd. Luneca, pîlpîia ca o lumină albastră, ca un ghem de nor ori ca un caier, și era albastră, cum îți spun, dar pe măsură ce luneca, albăstrimea ei ardea spre roșu, parcă tot mai singerie se făcea. Și am simțit cum îngheață carnea pe mine, că nu-i om să vadă o Vîlvă și să nu se încrîncene carnea pe el și să nu i se ridice părul ca la o spaimă de lup. Și frunza în cireș mișca ca de vînt, dar nici leac de vînt nu era, și eu tremuram în friguri de se clătina ciresul cu mine. Ce crezi, Vîlvele știau ce se întîmplă și ce are să se întîmple, și una din ele a venit să le spună că îi pindește primejdia de moarte. Și cum luneca para aceea albastră-singerie, numai ce văd că sare și se rostogolește și dintr-odată se stinge. Ea s-a stins pentru că în clipa aceea s-a și prefăcut în femeie cu broboadă, că rar întîlnești Vîlvă să se facă bărbat. De asta, vezi dumneata, zice unul că a fost una, altul că a fost alta, că o femeie care nu-i femeie și n-are trup să i-l poată bărbatul cunoaște, nu rămîne limpede în mintea lui, și fiecare și-o amintește după cum i-i felul și aplecarea lui de bărbat...

ion caraion

zece poeme

Relief

Tu vii mereu aproape. Ne povestești frumos.
Din cînd în cînd la oameni zîmbești. Te uiți la linguri
– Vezi, domnule, în lume sînt toate-așa :
pe dos.
Iar vorbele... mai bine le-am spune-n gînd.
Și singuri.

Că au boierii-un fel de-a deveni miopi
Și-adeseori pricep ce nu-i de priceput.
– Vezi, domnule, în lume sînt ierburi și sînt gropi,

Că viața are numai atîta : început...

1942

Dintr-un principiu al scăderii

oaspete la furie și la corbi
viața lucra c-un actor din trecut

Hera se ducea cu boii la templu

flori aplecate în toate luminile

paradisul nu există decît pierdut

e prea strîmt în lume
bătălia a fost fixată în cîmpia mușteor
și n-am folosit nici un cuvînt în care să nu
fi murit...

e prea dezbinare în aer

sunt un senior pe care-l ninge
în desfrunzirea lumii
în trecutul al optulea
în viitorul al doilea
în infernul al patrulea

cu sinii ca două fluiere,
trimisă fie să ne cînte
mașina de făcut aspide

obiecte pe o pajiște cărămizie
prin versetele lui Solomon evangheliștii pasc
porcii
și nu mai trece zgomotul acelei defăimări !

știu ce nu însemn
avocați în alb : întrebarea, tăcerea, tristețea –
începe viața de apoi a fructelor

avocați în alb

În toamna fîntînii

În seara aceea ploua în toate spectacolele
Și-n tot orașul.
Cu gestul pe care-l face o femeie
Cînd își acoperă sinii
Întunericul făcea numărătoarea.
Creioanele arborilor cleveteau cerul.
Drumul mergea înainte și singur.
Lumea-i lume. Lumea cum e ?
Sus, la numerele sume,
În seara aceea lumina orbea de-ntuneric.

Crater

Luna a luat soarele cu ea.
Dintr-o piatră strigă un glas...
Inel pustiu.
Nu mai avem timp frumos, nici păsări.
Despodobit, sună pe sini un cositor de pavaj.
S-au stricat și stelele.
Nefoșnet și nedumerire.
Cad.
Neamul închis într-o carte
Se lupta cu neamul închis într-o cetate.
Plăgi violacee.
Fiole cu lună.
Și-n nici un cuib nici o diademă...
Voi, primejdii neascultate !
Am sînii ca două cranii de sticlete.
Oameni pe care i-a tocit casna și timpul.
Nu ne-am fi înțeles nici în moarte.
Florile îți mișună sub tălpi.
Sfîșnic pulverizat.
Picură-ți, stoi de noapte, bruma –
Cosit în fantezia pribeagului.

În cer, acolo, cineva întoarce zilnic noimele ;

Iernez în deriderea luminii.

Ninsoare fără urmă

aceasta-i casa la care a venit
cocoșul de ghimpi

lacrima se-ngrijea de cenușă...

o femeie se dezbracă
în seara fiecărui

tu n-ai văzut niciodată scară de argint

am aerul plin de degete și pulberi
și tărcată cu alb
o uriașă vocă roșie răsare-n mijlocul riului
să oprească apa cu ceafnele

ghețari înmormîntați în flăcări
cai bolborosind la înțelepți

aceasta-i casa la care a venit
luna aceea ferfeniță

slabii pumni ai rasei albe...

Portret

stau lîngă mine –
mă uit la necunoscutul din dreapta
la necunoscutul din stînga
toți trei ne uităm unul la altul
apoi unul se scoală
pleacă
și banca rămîne goală
ca pălăria de pe geam
ca un vas de argint
somnoros
din care picură vin,
ca tîmpla de pe umerii tăi
fără umbră puțin...

Zgomote

prefacerea e altceva și piatra e altceva

cele ce s-au pierdut se păstrează
cele ce se păstrează se păstrează împreună
fiecare prin sine și fiecare prin celălalt
și toate prin departele aproapelui

cele ce s-au pierdut s-au pierdut
cețos fiecare
prin sine
și toate
uriciune punînd în păsări și sminteala
sporind-o
fiindcă li se va da vestinilor tulburi via pe
mină

prefacerea e altceva și piatra e altceva
neamul acesta vrea semn

și toți strigă

Comemorări

În oglindă, mereu,
Avem negativul.

Ce de pietre ați cărat !
Nu e nimeni în palat.
Curg lacrimile piticului Pim înapoi.
Nu-i numai ăsta motivul.
Timpul va fi indignat.

Dacă nu ne-auzim noi,
Cine vrei să ne-audă ?

Uitare. Uitare absolută.
Ultimul trofeu.

În oglindă, mereu,
Avem două capete.

Singele-aleargă să capete
Bijuterii și răsad.

Ce de pietre-am cărat !

Și-n palat nu era nimeni.

Acel noroi veșnic...

Paparudă-rudă,
Vino și le udă.

Uitare. Uitare-absolută.

Peștera din Macheda

toți strigă –
și cei zdrobiți cu inima
defăimați de bătrîni
și cei zdrobiți cu inima și cei
ce le-au zdrobit-o

cerul e o clinică a florilor

Într-un străin

Dragostea-ntrerupe întunericul.
Frunzele amînă mierea.
Dacă n-am avea încheieturi, am fi niște
statui. Brrr...
Marea pune-n legile mișcării sori
contradictorii.
Eu nu-s de azi, ei nu-s de-atunci.
Urite bice ai, frumoaso.
Și porumbeii au ordinea lor.
Și-n Galaad erau semne ciudate.
Sunt într-un străin
Care-mblînzea frigu-n cetate.

radio

Reclame și muzică

● A devenit aproape comic „războiul" dus cu facilitatea textelor de muzică ușoară sau a reclamelor cîntate. Imperturbabili, de-un calm și de-o perseverență demne de admirat — dacă s-ar dovedi în alte domenii — textierii trec peste orice sugestie sau critică și-și continuă jocul lor de-a poezia, punînd cuvintele alandala, uneori fără nici un sens, imperechindu-le ridicol. Noi vom continua să scriem împotriva acestor mostre de subliteratură deși nu ne îndoim că textierii își vor duce mai departe „activitatea", ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, ca și cum le-am cere capodopere poetice și nicidecum, măcar, decență lingvistică.

Aceeași soartă, dacă nu cumva și mai ingrată, suportă reclamele cîntate. „Vreau să știu, vreau să știu / Și vreau să-mi explici / Sîncer, ca între amici / Vreau să știu, vreau să știu" ne „incintă" un glas tremolat și grav de parcă ar fi la mijloc întîia problemă filosofică. Știți ce vrea să afle cîntărețul nostru ? Pentru ce plătește **ADAS-ul** asigurări ? Un amic (atoatestiutor), ce vorbește ca de pe regulamentele **ADAS-ului**, îi răspunde, dar se cam grăbește. Și atunci, din nou, auzi : „Vreau să știu, vreau să știu..." (autorul găsind, probabil, inspirate aceste „versuri" le-a făcut refren). Să spunem și noi odată cu cîntecul : „Înțeleg, firește / ADAS-ul plătește", dar o întrebare tot se impune : îi ajută ADAS-ului o astfel de reclamă penibilă ?

„Pronosport, pronosport, / Un cuvînt des repetat / Jocul preferat". Cu veselie teribilă în glas ni se dă și cheia pentru a cîștiga : mizați pe echipa dumneavoastră chiar dacă joacă-n deplasare. Mulțumim frumos, dar cu astfel de sfaturi riscăm să facem infarct.

● Sensibilă la rotația anotimpurilor, muzica ușoară a constatat că a venit toamna. Mihai Constantinescu ne-o spune direct, fără menajamente, arătînd-o cu degetul : „Deodată se arată / Cum e ea / Toamna umedă și rea". Cîtă melancolie aduce cu ea, „toamna rea" : „Flori și frunze / Cad plîngînd" și „S-au ascuns în cuiburi / Vrăbii". De toate, vinovat fiind numai soarele : „Unde ești soare acum / De ce vara ai lăsat-o în drum ?". Nenorocirile se țin lanț : „Norii negri s-au lăsat / Peste dealuri, peste sat / Plîng întruna / Nopțile sînt lungi și reci / Iar în zori peste poteci / Vezi bruma".

Știm că de multe ori se dă vina pe nivelul general scăzut al textelor, pe lipsa de inspirație (ca să nu se spună : de talent) a textierilor. E cazul să amintim că există (totuși) o muzică (tînără sau folk) care folosește (și cu cîtă inspirație !) versurile marilor noștri poeți. Să amintim că Tudor Gheorghe nu este prea răsfățat de posturile noastre de radio, că Benedict Popescu apare doar din cînd în cînd, că Vali Sterian, că Mircea Vintilă, că Mircea Florian, că Nicu Alifantis... nu apar nici ei la justă valoare. Se pare însă că banalitatea este de preferat. De ce ? Nu știm, rămîne un mister. Ținînd seama de funcția educativă a radioului (inclusiv o educație estetică) semnalăm producțiile de subliteratură în speranța că, totuși, ceva se va îndrepta.

Constantin Stan

plastică

Elöd Kocsis și microcosmosul uman

Am mai avut ocazie să scriu acum cîteva luni, chiar în această pagină, despre sculpturile de mici dimensiuni ale lui Elöd Kocsis. Rîndurile de atunci erau rezultatul unor impresii generate de un contact rapid cu acea lume de forme încă în fierbere care este atelierul sculptorului.

Nu aș dori ca în însemnările de față să repet constatările anterioare. Ele erau mai mult o reacție de moment pe marginea unui fenomen asupra căruia actuala expoziție de sculptură a lui **Elöd Kocsis** („Căminul artei", octombrie-noiembrie) ne îndeamnă să reflectăm mai temeinic. În mod generic fenomenul despre care vorbim ar putea fi definit prin resurecția formelor mici, legate de o anume realitate umană, fie ea și de extracție livrescă. În plămădirea acestor forme excelează Elod Kocsis, despre a cărui expoziție, dacă facem o sinteză, s-a scris, din păcate, puțin. Spun, din păcate, pentru că ea ar fi putut constitui, cred, un bun pretext, dacă nu chiar un prilej de rediscutare, plecîndu-se de la un exemplu concret, a funcției sculpturii mici, a rolului ei într-un context artistic mai larg și într-un moment anume, cînd forțele sculptorilor s-au concentrat asupra conceperii și, în cazul adjudecării comenzii, executării unor lucrări de proporții, menite, nu în puține cazuri, a străjui piețele, parcurile, străzile orașelor, ca și colinele patriei. Nu asistăm oricum, actualmente, la o goană după proporții ; momentul istoric anume, exigențele sale au impus o canalizare a demersului creator către arta monumentală.

Interesul pentru sculptura de mici dimensiuni este determinat de alți factori decît cel pentru sculptura monumentală. Înflorirea sculpturii mici este condiționată de gustul, educația vizuală, exigențele impuse de ambiant și, nu în ultimul caz, de disponibilitatea financiară a publicului. A aduce arta în interiorul locuințelor, nu doar în afara lor — iată o ambiție pe care o au, firește, tot mai puțini artiști. Procesul de socializare al artei a impus, desigur, forma monumentală. El nu a nivelat, în nici un caz, și nici nu ar fi putut, gusturile orientate de grade de cultură și înțelegere diverse, nu a nivelat modul individual de percepere al operei de artă. Dacă în sculptura monumentală, în genere, imaginea omului este o proiecție în macrocosmos, în cea de mici dimensiuni o putem reîntîlni înscrisă într-un microcosmos posibil, familiar. În microcosmosul sculpturilor lui Kocsis se pătrunde ca într-un ținut al tensiunii și neliniștii. Sperietorile sale au funcția rituală de a alunga duhurile. Printr-un teritoriu al spaimelor — multe sculpturi au un net caracter polemic, vizînd o tragedie posibilă a umanității amenințată de spectrul lui Ares — cutreieră tutelară și singuratică figura lui Dante urmărit de obsesia Beatricei. „Poezia învingînd umbrele" — s-ar fi putut numi această expoziție a unui artist care nu este doar un modelator de primă mînă ci și un expert al formelor umanizate. Microcosmosul său nu este apropiat.

Grigore Arbore

muzică

Un inel mozartian

● **Am spune, fără teama de a greși,** că în această abia începută stagiune singurul concert care a adus o înfrățire totală în părerile muzicienilor mereu căutători de hibe, a blazaților cronicari, a ascultătorilor mereu plini de speranțe — deci un concert cu adevărat remarcabil — este cel în care **Radu Chișu** a cîntat la Filarmonică acel Concert în Re major pentru oboi (K. 285) de Mozart. O mică operă buffă instrumentală, cu un andante intraductibil, de finețe linear argintată, cu un final amintind acea populară arie „Welche Wonne, welche Lust", din „Răpirea din serai", sugerînd o stare de spirit mai rară la Mozart, veselia (nu veselia aparentă, ci veselia de substrat) — acest concert a rămas în interpretarea lui Radu Chișu ca un inel subțire cu pietre prețioase, inel rostogolit cu vervă și nepăsare de solist, ca de unul „care mai are sute de asemenea bogății", după cum îl definea un confrate. Radu Chișu, un oboist de talie internațională, cîntă rar pe scenele bucureștene; pe cînd un „serial" de recitaluri la Sala Mică (o singură seară ar asigura acestei săli public cît pentru o duzină de inodore reprezentații), pe cînd un concert la Radio, dar în această stagiune ?

● **Din plin se desfășoară** între timp cariera solistică a lui **Valentin Gheorghiu.** Patruzeci de ani de activitate artistică au fost pecetluiți cu „Imperialul" beethovenian, Concertul nr. 5 în Mi bemol major, văzut cu „noblețe apolinică", așa cum de altfel ne obișnuise interpretul integralelor beethoveniene, al serilor de trio-uri, de sonate pentru pian și vioară ascultate în ultimii ani. Concertul de la Filarmonică ni l-a prezentat însă pe Valentin Gheorghiu și în chip de compozitor : s-a cîntat **Simfonia a II-a**, dirijată cîndva de Silvestri în primă audiție, acum revăzută și definitivată de autor ; o lucrare cu teme, combinații ritmice, construcții de lied și rondo, cu aer neoclasic, obținînd tensiuni și gravități deopotrivă.

● **Nu mai puțin demn de interes,** în acest context, rămîne recitalul pianistei **Carmen Mihalache** la Conservator. Temperamentul încă sub influența vîrstei neșlefuite, ea reușește însă efecte de mare preț, datorate unui real talent, și nu e departe de perfecțiunea acelui „inel" al stilului, lucru remarcat în feluritele concursuri internaționale la care a participat.

Semnalăm, de asemenea, recitalul **Cameliei Pavlenco,** recital de pian cuprinzînd un program de anvergură, așteptat ca una din cele mai serioase participări ale tinerei generații la viața muzicală — și care va avea loc astăzi, 11 noiembrie, la Sala Mică.

Grete Tartler

Sensul tradiției:

G. Călinescu și E. Lovinescu

II

În toate epocile confruntările de opinii sfîrșesc, de obicei, într-un ireconciliabil spectaculos, nu într-un acord imbogățit de nuanțe. Părerile se radicalizează pe parcurs în loc să se nuanțeze și însăși adresa polemică ajunge contemporanilor și chiar posterității pentru a clarifica lucrurile printr-o simetrie cu mult prea simplă. Așa s-a întîmplat și cu polemica Lovinescu—Iorga.

Adevărul este însă că Iorga n-a fost un reacționar ireductibil, un adept al închistării naționale, după cum nici Lovinescu n-a fost un denigrator al tradiției și al specificului, un „sincronist" absolut și absurd. Printre altele, Lovinescu a susținut — la rîndul lui și în maniera lui discretă — ideea continuității, căreia i-a dat o interpretare proprie și din care a făcut o caracteristică fundamentală pentru „psihologia (noastră) etnică".

Este în cel mai înalt grad semnificativ faptul că, adversar al lui Iorga și al sămănătorismului, Lovinescu a simțit nevoia să recupereze din punct de vedere estetic talentul unor scriitori ca Sadoveanu și Goga. „Există o literatură română !" — îi va răspunde el fostului șurătorist B. Fundoianu care, într-o furtunoasă prefață, rezerva literaturii române statutul de „colonie" spirituală franceză. „Departe de a păși în pragul Europei cu mîinile goale, pășim nu numai cu posibilitățile unui suflet original ca fond și ca formă, ci și cu afirmațiile categorice, solidare între ele, dar diferențiate în cromatica literaturii universale".

De altfel, poziția lui Lovinescu se modifică pe parcurs din necesități polemice. La începuturile carierei nici nu putea fi calificat drept anti-tradiționalist. După cum nici tînărul Iorga drept anti-modernist, „Paginile de critică" ale acestuia surprinzînd printr-o receptivitate acută în sensul cel mai modern cu putință. La radicalizarea imaginii anti-tradiționaliste a lui Lovinescu a contribuit și opțiunea sa pentru perspectiva sincronică.

Nu înseamnă că Lovinescu a avut întocmai „mentalitatea unui cronicar", cum va considera — depreciativ — Călinescu în „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent". El a făcut și istorie literară propriu-zisă, nemaivorbind de implicațiile pentru literatură ale „Istoriei civilizației române moderne". Scriind istoria civilizației românești, Lovinescu scrie și o istorie a literaturii române din unghi ideologic. Această istorie începe, e drept, abia cu secolul al XIX-lea, mai precis cu '48-ul dar nici literatura noastră nu începe — esteticește vorbind — cu mult mai devreme. Meritul lui Lovinescu — fiindcă există un merit lovinescian chiar și în acest domeniu, pentru el, de retragere și refuz — este de a fi introdus — înaintea lui Călinescu — criteriul estetic în studiul monografic și istoric, de a fi apreciat operele trecutului prin confruntare cu spiritul critic modern.

Tocmai această raportare consecventă îl va fi dus, probabil, la constatarea unei cezuri de ordin estetic între epocile istorice, la ideea incompatibilității actuale a operelor venind dintr-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat. La baza convingerilor lui stă, desigur, experiența literaturii române ; Lovinescu nu va evita însă generalizarea și va ajunge în „Mutația valorilor estetice" la formulări de principiu memorabile în radicalitatea lor.

Cu sugestii primite de la Spengler și T. H. Chamberlain — pe care îi citează, dar de care se și disociază — Lovinescu susține teza „caracterului de unicitate și de ireversibilitate al formulelor estetice" de-a lungul timpului. Fizionomia estetică a unei civilizații ori epoci anumite se refuză cunoașterii sensibile a epocilor următoare. Între noi și cei vechi nu se poate stabili nici o consonanță de sensibilitate. Din punct de vedere estetic, epocile nu comunică realmente între ele : „Oricît ipocrizie s-ar pune în afirmația contrariului, literatura veche nu constituie [...] decît un obiect de studiu, de care fără a o simți și a ne identifica cu ea, ne apropiem pe cale intelectuală, pentru a recunoaște într-însa vestigiile unei civilizații dispărute, ale unei sensibilități risipite, roca purtînd încă urma animalului viu odinioară dar fosilizat acum".

Valorile estetice ale trecutului sînt considerate de Lovinescu în asemenea termeni depreciativi. Combătînd excesele istorismului, el vorbește de școală ca „necropolă" sau „crematoriu al capodoperelor", după cum vorbește de „columbariile istoriei literare". „Odată cu timpul, scrie el, partea vie, palpitul operei de artă se scutură, lăsîndu-i mai mult sau mai puțin numai scheletul". Criticul nu ezită să meargă în această direcție pînă la capăt și să afirme răspicat că, din punct de vederee al sensibilității, „nu există decît literatură modernă".

Acesta fiind cadrul teoretic, aplicațiile la literatura română sînt cît se poate de firești. Cu atît mai mult cu cît decalajul între perioada veche și cea modernă a literaturii noastre este foarte mare, mai mare decît în cazul altor literaturi. Mutația valorilor e izbitoare în literatura română deși intervalul de timp în care se manifestă e foarte îngust. Explicația acestui fapt îi dă prilejul lui Lovinescu să facă o demonstrație de coerență și să racordeze legea mutației valorilor la cea a formației civilizației și culturii române : „...pe cînd în culturile de formație evolutivă dislocările de sensibilitate se fac încet, în civilizațiile de formație revoluționară, cum e a noastră, dislocările se fac brusc în toate domeniile ; printr-o violență sincronizare cu formele de artă ale apusului, pentru a ne pune, dintr-odată, pe picior de egalitate, fazele intermediare lente, organice au fost suprimate".

Ipoteza evoluției organice e categoric respinsă de Lovinescu, rațiunea adîncă a formației revoluționare a culturii și societății românești fiind — ne amintim concluzia citată deja din „Istoria civilizației..." — absența unei baze inițiale solide, a unei tradiții cu adevărat eficiente. Cum se vede, pe o cale ocolită și cu nuanțe suplimentare, ne întoarcem la negarea tradiției.

Într-adevăr, după Lovinescu, „poezia română de dinainte de Eminescu nu există ca valoare actuală, ci numai ca valoare istorică raportată la momentul ei de producere". Dintre puținii poeți menținuți totuși în discuție, Alecsandri e caracterizat prin „mediocritatea sensibilității" și printr-o „expresie poetică depășită". Grigore Alexandrescu este considerat, în monografia din 1910, drept un autentic poet intelectual pentru ca în „Evoluția poeziei lirice", poezia lui să treacă drept „o ideologie exprimată aforistic și prozaic", iar în „Mutația valorilor estetice" să fie taxată ca total „anti-poetică". Lucrurile nu se schimbă esențial nici după Eminescu, despre Coșbuc spunîndu-ni-se că și-a pierdut „în sînul poeziei contemporane orice actualitate". Numele lui Macedonski nici nu este măcar invocat aici iar comentariile anterioare sînt mai degrabă defavorabile. Așa încît singura tradiție poetică viabilă o constituie poezia eminesciană „prima noastră valoare pozitivă cu adînci rădăcini în sensibilitatea actuală". În ce privește poezia, prețuirea arătată inițial de către Lovinescu pentru „Alexandru Lăpușneanu" e menținută și în „Mutația valorilor estetice". Rămîne să credem același lucru și despre romanul lui N. Filimon, neponderat acum, dar considerat odată o „operă viabilă".

Este probabil necesar să atragem atenția asupra faptului că aprecierile lui Lovinescu nu conduc la ideea unei tradiții cu desăvîrșire absente, ci numai la aceea a absenței unei tradiții viabile. Cu excepțiile amintite, ramîn din arsenalul tradițional nu mai poate avea, după el, vreun ecou în prezent. În ultimă instanță, tradiția nu e contestată ca existență, dar ca valoare. Negînd tradiția națională, Lovinescu nu emite o judecată de existență, ci una de valoare. Dar, din păcate, el echivalează valoarea propriu-zisă cu actualitatea. Alunecare de sensuri ce contribuie la coerența sistemului său de gîndire — și chiar de acțiune — dar nu îl face mai puțin vulnerabil.

Silvia Panaitescu :
„Natură statică"

Am putea adăuga în sprijinul lui observația că a proba actualitatea unor bunuri ale trecutului înseamnă a le măsura perenitatea, existența transistorică, într-un cuvînt, valoarea. Dar Lovinescu se întreabă în a pulveriza ideea de perenitate, respectiv ipoteza selecției tacite a timpului ; pentru el perpetuarea vechilor opere pînă la noi se datorează mai degrabă hazardului decît unor merite îndelung cîntărite. Ceea ce s-a numit „consensul veacurilor" nu e decît fie o iluzie de perspectivă, fie o judecată impusă prin autoritate.

E semnificativă în acest context atitudinea lui Lovinescu față de Caragiale, a cărui actualitate momentană nu o contestă, dar de a cărui perenitate se îndoiește în repetate rînduri. Cauza perisabilității operei Caragialiene e găsită în dependența strictă a efectelor ei de condițiile social-istorice care au inspirat-o. Odată cu evoluția însăși a societății românești, situațiile generatoare de comic vor dispare, iar comediile vor fi lipsite de obiect și, implicit, de actualitate : „...opera lui Caragiale e săpată într-un material puțin trainic, pe care timpul a început să-l macine. Lipsită de adîncime, de orice ideologie, de orice suflare generoasă, pesimistă, de o vulgaritate, de altminteri colorată — după ce s-a bucurat de prestigiul unei literaturi prea actuale va rămîne mai tîrziu cu realitatea unei valori mai mult documentare".

În mod surprinzător, criticul pare să nesocotească aici ideea (de sursă kantiano-schopenhauriană) din celebrul articol al lui Maiorescu privitoare la moralitatea intrinsecă a comediilor caragialiene, ca a tuturor producțiilor artistice izbutite. Uitînd o clipă că moralitatea e a privirii care contemplă și nu a obiectului contemplat, el face un reproș din faptul că „în tot teatrul lui Caragiale nu găsim, nu un erou, ci un om cinstit, sau un om moral". Cel care disocia principial — împotriva lui Iorga — esteticul de etic îl acuză pe Caragiale pentru imoralitatea eroilor săi ! Nu-i exclus ca prețuirea acordată de Iorga lui Caragiale pentru totalitatea operei (nu numai pentru „Năpasta") în „Introducerea sintetică" din 1929 (deci, după ce punctul de vedere lovinescian s-a fixat în conștiința publică) să-și aibă mobilul nemărturisit într-o reacție de anexare definitivă a unui teritoriu extrem de important părăsit în chip ciudat de adversar.

Mircea Martin

Urmare din pag. I

se cere istoricului talent literar." G. Călinescu în singurul citat aliniat de Ileana Vrancea : „Se cade ca istoricul literar să fie mai întîi de toate un istoric general care numai după oarecare experiență să treacă la istoria literară propriu-zisă." Iorga se ocupă de istoric, G. Călinescu de istoricul literar care e și el, evident, un istoric, nu un istoric propriu-zis Iorga cere istoricului natură de artist, talent literar G. Călinescu îi cere experiență. De fapt și talentul pe care Iorga îl cere istoricului e de un anumit fel. În același articol, **Frumusețea în scrierea istoriei**, Iorga precizează (restituim citatul trunchiat de Ileana Vrancea) : „Numai cît pentru a scrie frumos trebuie talent, și anume talentul special de a scrie lucruri frumoase, talent compus din impresie puternică, din **fantazie** reproductivă, din bogat material lexic și simț pentru sunetul frazei. Nu toată lumea-l are. Cine nu-l posedă, nu poate avea vocație istorică ?" — se întreabă Iorga. „Neapărat că poate", răspunde el. „Fără talent literar, cineva poate fi un mare inteligător al trecutului și un iubitor pasionat al acestuia, un om cu asa-zisul spirit istoric, spirit de înțelegere relativă și justă a celor ce au fost..." Așadar Iorga admite și istoricul fără talent literar, dacă în schimb are spirit istoric, pătrundere a trecutului. Ce spune G. Călinescu în eseul său din 1967 din care Ileana Vrancea dă un citat trunchiat în altă ordine de idei. Ei bine, după Călinescu **istoria** în loc de știință și istoria literară („știință inefabilă") e „știință epică" raportarea, într-un scenariu, a accidentalului la universal, întîmplarea generalului în particular. „Cu cît aspectul textul narațiunii e mai complex, cu atît opera e mai organică", scrie G. Călinescu, și : „Cine nu știe să povestească, n-a fi istoric". Pentru Iorga decisive pentru istoric sînt „talentul, adică impresia puternică, fantazia reproductivă și mîna bună, darul de a scrie frumos". Pentru G. Călinescu (din Ileana Vrancea nu știu cînd) „un talent literar propriu-zis e rău istoricului și mai mult inițiatorului abstracțiilor", adică a poliscilor, care, dispunînd, pot reduce materiile istorice. Tocmai ce acestora din urmă „le se miște".

Trecem la chestiunea subiectivității în istoria literară, unde, cadrul documentării întreprinse de Ileana Vrancea, G. Călinescu trebuie să comunice fidel pe Iorga. „Noi moderni, citează Ileana Vrancea o propoziție fără să ne spună din ce text de Iorga, înțelegem altfel subiectivismul în istorie". Cum înțelege Iorga acest subiectivism vedem din **Prefață la istoriologia umană** (1940) din care Ileana Vrancea dă doar frînturi. Restituim pasajul întreg. „Este un obicei la cercetătorii de cabinete și la sufletele uscate, a căror obiectivitate nu e decît neputința de a fi subiectiv, acela de a considera ca diletantism tot ce se prezintă în alt veșmînt decît al unor simple formule de transmisiune. De la Ranke și Michelet încoace, — acesta din urmă fiind un visionar, uneori vort, dar nu odată și un ghicitor, cele mai mari opere istorice au în ele și poezia simțirii și poezia stilului. Felul acesta de înfățișare a rezultatelor cercetării e dealtminteri, o necesitate. «Adevărurile istorice» sînt de discernămînt, nu de simplă constatare și reproducere. Pentru a le prinde, se cere tot ce constituie în adîncă a limbii, tot ce fantazia creatoare de definiții poate găsi mai fin și mai delicat. A vorbi despre oameni și lucrurile trecutului în vocabularul curent e a greși de la un capăt la altul. Aș fi vrut din partea mea, să am mai mult talent «poetic» pentru a fi mai aproape de adevăr." Deci, încă o dată, Iorga susține în 1940 că marii istorici sînt naturi artistice dotate cu discernămînt, fantezie și putere personală de a exprima.

Ce spune în această chestiune G. Călinescu ? Ileana Vrancea scoate propoziționi disparate, le amestecă și răstoarnă, încît, pentru a ne descurca, trebuie neapărat să mergem singuri la text. Citim astfel în **Tehnica criticii și a istoriei literare** (1939) : „Cînd este vorba de istorie, îndeosebi de istoria literară, expresiile care vin mai des și cu emfază în gura istoricului sînt obiectiv și științific. O operă este obiectivă, științifică, alta dimpotrivă este subiectivă, nestiințifică." G. Călinescu nu transcrie aici pe Iorga, care e din 1940. Nici mai departe Iorga nu e vizat, deși pare că ar fi vorba de el : „Cei mai concesivi teoreticieni admit că în expunerea rezultatelor se cere și talent..." „În ce poate consta obiectivitatea în istorie ?" se întreabă în continuare G. Călinescu. „În știință ea ar însemna așteptarea ca un număr suficient de experiențe să îndreptățească inducția. În istorie, unde toți recunosc două momente, stringerea faptelor și interpretarea lor, obiectivitate nu poate însemna decît plecare de la fapte autentice. Rigoriștii însă vorbesc des de subiectivitate, de atitudine nestiințifică cu privire la interpretare. Deci se pune întrebarea : obiectivitatea și subiectivitatea, admițînd că cercetătorul n-are intenții neoneste și pornește de la fapte autentice, este numai o chestiune de știință ori de nestiință ? Răspunsul este acesta : **În afară de autenticitate și onestitate, noțiunea obiectivității n-are nici un sens.** Orice interpretare istorică este în chip necesar subiectivă."

Alte lămuriri, deosebite de opinia lui Iorga, oferă într-un pasaj din **Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică** din care Ileana Vrancea dă numai ultima parte : „Se înlătură cu desăvîrșire pentru o minte analitică pretenția că istoria redă faptul «așa cum este el», adică cum a fost. Istoria este în înțeles filozofic «subiectivă» întrucît obiectul ei se constituie ca atare numai după ce subiectul s-a infiltrat în el și l-a declarat obiect. Faptul istoric nu se impune cu necesitate, ci printr-un act de libertate a spiritului nostru. Dacă vrem, putem contesta unor elemente calitatea de fapte istorice."

Silvia Panaitescu :
„Peisaj din Dobrogea"

Discuția despre subiectivitate e înlocuită de Ileana Vrancea printr-o discuție asupra faptului istoric unde, nu mai e nevoie să repetăm, Călinescu trebuie să fie tributar lui Iorga. Se scoate, fără să se arate de unde, ideea lui Iorga că „pentru ca faptele să fie istorie, trebuie ca sistemul să intervie", sistemul, adică „stabilirea de raporturi între fapte". Ce a spus Călinescu în această privință ? Ileana Vrancea răsucește din nou citatele, ocolind cu grijă pe cele necesare. În **Tehnica criticii și a istoriei literare**, G. Călinescu se reclama de la gestaltiști : „Cunoaștem o structură, în care organizăm. Sînt mulți aceia care privesc un tablou fără să-l vadă cum trebuie, fiindcă n-au izbutit să delimiteze contururile. Aplicînd această observație gestaltistă în cîmpul mai larg al istoriei, ajungem la încheierea că faptele, ca să devină fenomen istoric au nevoie să fie văzute într-o structură, să capete de la noi un sens." În **Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică** Călinescu nu mai apelează la gestaltism și înlocuiește ideea de structură prin ideea de sistem, ceea ce nu înseamnă că s-a împrumutat din Iorga (de altfel am văzut că Ileana Vrancea nu precizează unde și cînd vorbește Iorga de sistem) : „Este imposibil, scrie Călinescu, ca un istoric să nu aibă pe cale inductivă un anume «sens» al lucrurilor. Nu poți expune materialul în vederea unui sistem, dacă n-ai dinainte sistemul. Nu aduni faptele chimice înainte de a fi definit chimicul. Așadar istoricul trebuie să determine întîi valoarea istorică a faptelor, într-un cuvînt coeficientul de fixitate sugerat de ele. Unde nu e sugestie a universalului nu este nici istorie." De adăugat că analiza noțiunii de fapt istoric îl condusese pe Călinescu la recunoașterea subiectivității necesare în istorie încă din **Tehnica criticii și a istoriei literare** : „Acest fapt, scria el acolo, nu există în sine cum există faptul fizic, ci numai ca un punct de vedere. Faptele noastre de acum nu sînt istorice, ci existențiale. Dar orice fapt, oricît de indiferent în sine, introdus într-o structură de un istoric, devine istorie. Istoria este interpretarea însăși, punctul de vedere, nu grupul de fapte, și această interpretare presupune un ochi formator."

Ultima frază este asociată de Ileana Vrancea cu ce spusese Iorga în lecția din 1898 **Cum se scrie istoria** (istoricul adevărat „își înfățișează faptul, îl crează din nou **în sine**, prin **fantazie**"). Și Ileana Vrancea ne lasă să credem că citează din aceiași lecție în care Iorga își explica termenul de fantazie prin reproducere creatoare, deosebită de fantazia romanticilor, cînd în realitate despre aceste lucruri autorul vorbește în lecția **Frumusețea în scrierea istoriei** din 1897. Citatul, omis, era absolut necesar : „Toate silințele istoricului care-și are materialul cernut, coordonat, trebuie să tindă să ne dea această viziune care stă numai în purtarea lui. Atîrnă numai de dînsul. Pentru aceasta-i trebuie fantazie, însă nu fantazia istoricilor romantici care creau ce nu era : sau adăugau și îndreptau ceea ce e permis a se adăuga sau îndrepta, fiindcă aceste lucruri au fost așa și nu altfel. Aceea e fantazia literară, care scoate opera din creierul artistului ca Minerva din creierul lui Joe. Fantazia lui e fantazia reproductivă, creatoare și ea în felul ei, căci din cenușa ei învie o operă moartă. „Se vede limpede că Iorga nu dă credit istoricilor cu fantazie literară care inventează faptele, cum susține trucînd textul, Ileana Vrancea, pentru a acuza pe Călinescu că l-ă urmat în această direcție. Dimpotrivă, Iorga pune accentul pe „viziunea" istoricului, pe „învierea" faptelor prin fantazia reproductivă (evocare), în vreme ce Călinescu, consideră că esențial e punctul de vedere al istoricului, că faptele devin istorice numai prin introducerea lor într-o structură, sau sistem, într-o „sinteză epică". Mai pe scurt, Iorga este adeptul istoriei ca reproducere, ajutată de fantazie, Călinescu adeptul istoriei literare ca operă de creație critică. Concepțiile sînt asemănătoare, nu identice. Iată de pildă ce obiectează Călinescu lui Croce : „Observarea veche a lui Croce că în istorie faptele sînt înfățișate «așa cum au fost» n-are nici o bază filozofică, fiindcă am văzut că n-avem înainte decît documente, iar ceea ce a fost «este» de fapt prin sistemul epic..."

Găsim la G. Călinescu unii termeni ca **divinație** și **creație** pe care-i folosește și Iorga (în **Spiritul istoric** din 1929, de acesta, creația e identificată cu „acel dar pe care grecii îl numesc **poiesis**"), ceea ce nu înseamnă că trebuie să deducem neapărat o filiație. Călinescu nu a vorbit niciodată de **istoria poiesis**, înțelege, cum am văzut, prin creație, în cazul istoriei literare, sinteza epică, în vreme ce Iorga are în vedere în **Adevăr și greșală în scrierea istoriei**, din 1935, puterea de resuscitare a trecutului, a lumilor dispărute, acea **vis poetica**, putere ce caracterizează în genere pe marii oameni de știință, pe un Darwin sau Humboldt autor de cărți „care nu mor niciodată". În același articol, Iorga se referă la polemica dintre Dessau și Mommsen cu privire la **Historia augusta**, încheind cu propoziția că „rezultatele obținute cu cea mai mare trudă de inteligențele cele mai strălucitoare încă sînt capabile de a fi văzute și din altă latură". G. Călinescu și-a însușit, pretinde Ileana Vrancea nu numai această concluzie, dar și exemplul dat de Iorga prin „referiri aluzive". Este un neadevăr, căci, la locul indicat, Călinescu face distincția între documente și scenariile ridicate pe documente care, ele, cad de obicei sub ochii istoricului. „Poți într-adevăr desface documentele autentice dintr-o construcție veche, zice Călinescu, din dezbaterile parlamentare, de pildă, unde sînt orientate după un plan scenic care nu te satisface și să le folosești din nou după scenariul tău, care nu e mai obiectiv prin aceasta. Istoricul care, aflînd că se bizuise pe o știre falsă, nu mai voia să-și schimbe pagina, verosimilă și așa, avea cap filozofic." Cine poate spune că aici e vorba de **Historia augusta** și de Mommsen ?

Demonstrațiile Ilenei Vrancea se bizuie pe citate compuse din articole diferite, alternate fără ordine cronologică și logică și întrerupte de croșete acolo unde contravin ideilor autoarei, dacă putem vorbi de așa ceva pentru ca faptele să se potrivească la teorii. Adesea trimiterile lipsesc (mai ales cînd vrem să aflăm data textului) sau sînt greșite. Astfel pentru a afla „termenii lui Iorga din 1932" trebuie să ne adresăm unui articol din 1929 ; pentru a afla ce a zis Iorga în 1898 trebuie să citim un articol din 1897. „Pînă la sfîrșitul vieții", Iorga s-ar fi delimitat de istoricii care „tind să demonstreze teze apriorice impuse faptelor". Cînd însă a spus Iorga că faptele nu trebuie să servească tezelor, ci să intre „vii în structura ce se urmărește"? Ileana Vrancea nu spune și ne dă în continuare un citat din articolul **Frumusețea în scrierea istoriei**, redactat în 1897. Istoricul, zice aici Iorga, ar trebui să scrie de oamenii și faptele trecutului „ca de lucruri văzute și trăite". „E o minune pe care în literatură o face zilnic talentul și entuziasmul pentru subiect". Așa scrie Iorga. „E o misiune...", citează Ileana Vrancea. Și nu e singurul caz în care cuvintele sînt înlocuite.

Între izvoarele sale, Iorga citează doar pe A. L. Schlözer în 1898, autorul unei **Weltgeschichte**, și pe Karl Lamprecht, în 1912, „unul dintre cei mai minunați povestitori și creatori de tipuri istorice care există astăzi". Nici urmă în cele șapte articole citate de Ileana Vrancea din **Generalități cu privire la studiile de istorie** de teoreticienii discutați de G. Călinescu : Rickert, Max Weber, Cysarz, Troltsch, Dilthey, Gentile, Thyssen, Rothacker, Ortega y Gasset.

Urmare din pag. I

poarte copiii pe umeri, să le dăruiască, atunci ajung elevi, recreații mari și vacanțe și să-i învețe să viseze frumos în toate nopțile și în toate zilele. Pe fiecare frunză a lui stă scrisă o poveste sau se leagănă un fluture. Mai înalt ca mine cu două păsări (or fi bufnițe ? or fi stîrleți?) cred că-nmoaie tocul citeodată de-a-dreptul în nori (Tot acolo înting și copiii cu degetul ca să ia basmele ce cresc în cer și să le dea bunicilor). Pentru noi, cei cu capul mai aproape de umărul fetelor, lumea începe la primul colț de

Silvia Panaitescu :
„Siracuza. Portul Mic"

Mircea Sântimbreanu

stradă, pentru el, de-abia la al șaselea. S-ar zice, prin urmare, că avem cinci palme de pămînt vrăjit mai mult decît el. Dar stînd să mă gîndesc, m-am întrebat dacă n-are și el, în plus, cinci palme de vrajă, dincolo de pămîntul nostru ? Și astă vară, la Marea Neagră, i-am zis ? mă, ce vezi tu dincolo de pămîntul nostru ? Apă și pești. Nici nu m-așteptam la alt răspuns, fiindcă Mircea și-a potrivit toate clinele libere pe ideea zănatică (și total falsă, zice Băieșu) că e pescar. Pe el, pe Băieșu și pe mine ne trimite Laurențiu Fulga, cînd sîntem la mare, să aducem peste. Ei, care-au crescut la munte, merg cu sculele, eu, crescut între bălți, merg numai pentru descîntec. Mircea prinde, uneori, dar numai carași ; de-ar fi fost pescar pe măsura înălțimii lui nu s-ar mai fi găsit azi sturioni la gurile Dunării și balene în Oceanul Înghețat de Nord. Acolo, la mare, pescuim în umbra unei livezi. Tot timpul mirosse a piersici gata să se schimbe-n rachiu, luna verde-și scuturâ secera peste noi și-n stepă cad puzderii de stele, iar cînd vine furtuna, ne împrietenim cu ea și nicăieri nu e mai frumos pe lume.

În restul anului, și eu și Mircea umblăm cu degetul pe buza paharului propriei noastre vieți, paharul sună, probabil, puțin cam strident, căci aproape de fiecare dată s-aude un glas furios întrebînd din noapte : hei, cine nu s-astîmpără acolo ? cine scîrțîie întruna ?... avem și noi dreptul la puțină liniște, ce dracu !

Noi tăcem și ne schimbăm în meri, la margine de cîmpie, unde stăm să privim cum fulgeră și ascultăm tunetul.

Luceafărul vă prezintă:

Întreprinderea de aparataj electric de instalații Titu (V)

INTRODUCERE

Se cuvin transcrise aici, acum, la începutul celui de-al V-lea reportaj și ciclu de informații despre întreprinderea dîmboviteană, pentru viitorii beneficiari ai produselor fabricate de **Întreprinderea de aparataj electric de instalații Titu** citeva **cuvinte de laudă**, cuvinte ce se cer adresate atît produselor, **grație calității lor excelente**, cît și oamenilor care fac tot ce le stă în putință ca firma I.A.E.I. să capete zi de zi, ceas de ceas, noi carate ale încrederii beneficiarilor.

Cine a fost măcar pentru citeva ore reporter în această modernă întreprindere, cine i-a cunoscut pe oamenii ce-și pun mintea și brațele în slujba strălucirii emblemei **I.A.E.I.**, acela va găsi de cuviință că laudele ce se aud adresate produselor se cer adresate deopotrivă oamenilor, muncitorilor, inginerilor, tehnicienilor de la I.A.E.I. Titu.

De aceea, cred că atunci cînd scrii despre o asemenea întreprindere, cînd vrei să încredințezi literei tipărite lumina sentimentelor pe care le nutrești pentru acest organism economic bine pus la punct în toate sectoarele lui, nu știi ce să lauzi mai întîi : oamenii sau produsele.

Eu, reporterul acelor clipe de toamnă a anului în curs, clipe petrecute în compania **directorului general, inginerul Andrei Costea**, a **contabilului șef, economistul Voicu Pîrvu**, a **șefului serviciului Desfacere, economistul Liviu Bucur**, sau a **șefului atelierului Proiectări, inginerul Grigore Custin, voi lăuda produsele, acele produse care prin calitățile lor fac cinste firmei pe care o poartă încrustată pe ele : I.A.E.I.**

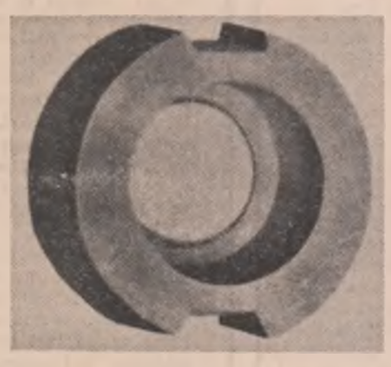

APARATAJ DE INSTALAȚII

Sigur, cei care nu sînt familiarizați cu termeni tehnici, cu cifre și cu ceea ce în mod curent aici, în întreprindere, se numesc **parametri sau caracteristici tehnico-funcționale**, vor parcurge cu atenție aceste rînduri, încercînd să afle „acoperirea" în calitate a fiecărei cifre, a fiecărei caracteristici tehnico-funcționale.

Cert este că **aparatajul electric de instalații fabricat de I.A.E.I. Titu** probează calități excelente în folosire și în manevrabilitate etc.

„Toate gîndurile acestor oameni minunați cu care lucrăm, îmi spunea **directorul general al I.A.E.I. Titu, inginerul Andrei Costea**, toată inventivitatea lor, toate aptitudinile și preocupările lor creatoare, toată capacitatea lor de a zămisli noi și noi produse se materializează, în ultimă instanță, în calitatea produselor care iau drumul beneficiarilor".

Într-adevăr, cuvinte frumoase, spuse de un conducător de întreprindere, atît la adresa oamenilor din subordine cît și a produselor pe care aceștia le fabrică.

Cuvinte frumoase, care pot fi o frumoasă introducere a următorului capitol, capitol brodat cu cifre, cu parametri tehnico-funcționali.

ÎNTRERUPĂTOARE ȘI COMUTATOARE

● Unul din capitolele aparatajului de instalații este acela al **întrerupătoarelor și comutatoarelor.**

● Se utilizează la stabilirea și întreruperea circuitelor în instalațiile electrice interioare.

Iată citeva caracteristici tehnice :

● **O construcție modernă**
● **O eleganță sobră**
● **Durată de folosire mare**
● **O bună securitate în funcționare**
● **Tensiune nominală — 250 v c.a.**
● **Intensitate nominală — 10 A**
● **Anduranță mecanică și electrică — 100 000 manevre.**

Toate acestea recomandă **comutatoarele și întrerupătoarele de instalații fabricate de I.A.E.I.**

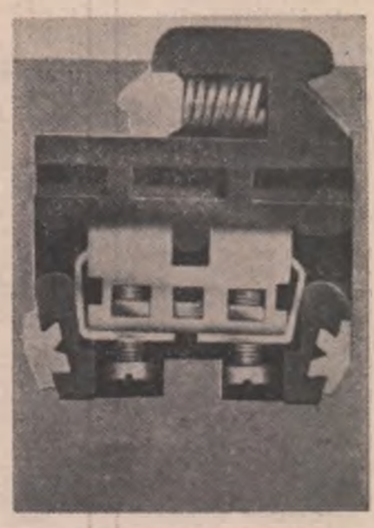

Titu drept unul dintre cele mai bune aparataje de acest gen din țară.

ÎNTRERUPĂTOARE ȘI COMUTATOARE CU RAMĂ

● „Noul" în capitolul comutatoarelor și al întrerupătoarelor îl constituie **întrerupătoarele și comutatoarele cu ramă.**

● Este o variantă modernă ; se folosesc în orice instalații, de la uzul casnic pînă la cel industrial.

● Se execută în variantele :
● **Normal**
● **Export normal**
● **T.H.A. III**

Se folosesc numai în curent alternativ

COMUTATOARE PENTRU APARATE ELECTROCASNICE

● Se folosesc la comutarea circuitelor electrice ale aparatelor electrocasnice, în vederea unei funcționalități bune la temperaturi înalte.

La cererea dumneavoastră, a beneficiarilor, se pot executa de către I.A.E.I. Titu în următoarele variante :

● **Comutator pentru aparate electrocasnice cu 4 poziții**
● **Comutator pentru aparate electrocasnice cu 5 poziții**
● **Caracteristicile tehnice : tensiunea nominală — 380 V c.a. ; intensitatea nominală — 10 A la 380 V și 16 A la 250 V ; rezistența mecanică și electrică la 250 V — 100 000 manevrări ; durata de conectare 100% și frecvența de conectare — 30 manevre/oră, toate le recomandă drept excelente. Fapt ce mă face pe mine, reporter și martor al fabricării citorva exemplare din ele, să vi le recomand cu plăcere.**

Reporter

atelier literar

poșta redacției

ROMEO POPESCU : Amîndouă schițele, scrise relativ curat, rămîn, finalmente, fără înțeles, nerezolvate.

A. ALBU : Cam bateți pasul pe loc, într-un cerc tematic și metaforic minor, sărac, monoton, lipsit de respirație și idei, alunecînd adesea în sentimentalism dulceag etc. Se simte lipsa lecturii și a studiului. Întrebarea nu prea are rost, dacă ne amintim de străvechiul „de gustibus"... Sigur că subiectivitatea gusturilor a existat și există și nu vedem ce ar putea interveni (și, la urma urmei, de ce ?...) pentru a o face să dispară.

CRISTIAN PRAID : Deocamdată, sînt doar niște simple crochiuri, stăpînite de observația de bun simț (uneori, chiar de locul comun) citeodată, ușor spirituale și lirice, în general ingrijite și cursive. Condeiul n-are încă destulă siguranță și îndeminare (adică, probabil, experiență). Să vedem ce mai urmează.

O. VLAD : Versificări cuminți, ușor desuete (uneori, cam poticnite și zgrunțuroase), atestînd însă un potențial liric cert, care se cere pus în valoare cu mai multă ambiție și energie (mai ales prin lărgirea orizontului de cultură și meditație). Ceva mai bine, în „Toamnă", „Plecare", „Sub zodie străină". Vă mulțumim pentru prieteneasca invitație ; deocamdată, însă, din păcate, nu-i putem da curs.

ION NEL : Povestirea e interesantă și destul de bine scrisă, dar ne-a lăsat impresia de a mai fi citit cîndva ceva similar. Vreți să ne spuneți unde și cu ce ocazie ?

L. MARCU : După atîta tăcere, ne așteptam la progrese mai mari, la o creștere mai marcată a exigenței de sine, la dispariția verbiajului parazitar (..vorbele goale"), la o decantare mai severă și mai profundă, la o creștere a substanței nobile, a tensiunii lirice etc. Sînt, desigur, și pagini meritorii („Generație", „Copilărie", „Sărbătoare" „Doi" (V), „Decor", „Speranța") dar nu la înălțimea promisiunilor de odinioară.

NARCISA DIAC : Sînt bune semne de lirism în paginile trimise („La cimp", „Ecoul chemării", „Îmbrățișare", „Dorința de a rosti adevărul"). E vorba, se pare, de încercări de început, rezultate ale unui flux încă tulbure, torențial, care an-

trenează și mult mil verbios, de o fază în care condeiul n-are încă destulă experiență și putere a decantării, selectivitate și spirit critic, pricepere în strunirea cuvîntului. Să sperăm că aceste însușiri (indispensabile !) se vor ivi cu timpul, confirmînd promisiunile preliminare.

L.C. ADRIANA : Acuzațiile pe care le formulați sînt tot atît de grave pe cît de vagi și îndoielnice sînt indiciile și argumentele furnizate. Un plagiat se demonstrează prin punerea pe două coloane paralele (..modelul" și „copia") a cazului incriminat. În lipsa unei asemenea demonstrații concludente, acuzațiile dv. rămîn neîntemeiate și răuvoitoare. Deci, așteptăm „probele".

R.L.A. : Nu lipsește o anumită undă lirică, dar lipsește un ritm interior, tensiunea, „nervul", astfel că vorbele se înșiră într-un discurs fără relief și modulație, prelungit, monoton.

A. NACHE : Se poate remarca o îmbucurătoare creștere a siguranței și rigorii în expresie, care e mai sobră, mai stilizată, mai densă (mergînd, însă, uneori pînă la un laconism telegrafic, pînă la sterilitate și ermetism — primejdii care nu trebuiesc subestimate !). Ne-au plăcut (dintr-un buchet tematic care pare să fie și el mai divers și mai larg) : „Tinerețe", „Miraculum", „Starea vremii", „Herbar", „Crepuscul", „Diminează".

Mihail Ionescu, Constantin Bontea (partial indescifrabil), **Elena D., Nicolae Rimbu, Sidon Naana, V.N.Z., Daniel Niculescu, Mihai Niculescu, Saul Beloia, Laurențiu Drăgoi Baroma, Ecaterina Dumitrache, Doina Secul, N. Ștefanide, M.S.I., Natalia Nicuță, A.C.C., Septimiu Milcovia, M.A. — Brașov, Diana Moszes, Dinboian, Daniel M. Tevanian, Ioan Savelciuc, Ladislau Daradics, Liliana Sicora, Alic Vrancea, Antoniu Deladunăre, Christian D. Drăniceanu, Lopotencu Taraleu, Nicolae Nicolae, Liliana Ciornei, Maria Dobromir, Mariana Nicolae, Elvir Marian, Lucian Scurtu, Nicu Zărnescu, Flavi Savnicub, Valentin Ștefan, Marin Ungureanu, Mircea Diaconu, Ștefan Vergu, Alin Argeșeanu, Sofiana Dima Rimniceanu, Silvian Floarea, Elena Dumitru, Daniel Mladin, C. Lungu, Elena Mihulecea** (ceva, în „Sărbătoare"), **Dan Eugen Mănăstireanu, Ioan Bindilă, Grigore Pinzaru, Ionel Gidioi, Hanibal Stancu :** Încercări de nivel modest.

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Postbelică

Un nou film, o piesă de teatru,
dospesc salamandre în vatră,
dar mîna ta-i caldă și bună,
aplauze răsună.
Ajunși într-o lume ciudată
în care nici ciinii nu latră,
învăț limbi străine, străine
de vocea scăzută din mine.
Doar corbul, o pasăre rară
pătrunde cu ciocu-i de navă
în camera noastră albastră,
muscată de albul din glastră.
Și-și strigă acel „Nevermore",
corb o fi sau cocor ?
Lumea mai doarme pe săbii,
în cer plutesc putrede vrăbii,
viitor neclădit de noi încă
pe platră curată, pe stîncă.
sub cer limpezit ca o apă
în care iubirea să-nceapă.

BORIS MARIAN

Doi

Tu nu aluneci vreodată pe apa
aducerii-aminte
— eu stau ghemuită-ntr-o noapte
cu pojarul stelelor stins peste mine
Tu treci ca o pasăre mare
— eu încă alerg într-o zi
cu tălpile ude pe-asfaltul fierbinte
uimindu-te
Dar tu mergi și, iată,
în urma ta vin
supusă și dulce
firavă femeie în lanul galben de grîu

LIANA MARCU

Tinerețe

Ce moale covorul de frunze
Patul lor verde-n
Răcoarea și nepăsarea
Tălpilor umede
Apa luminoasă și largă
Se întîlnește odată
Pînă atunci ne ținem
De capul atîtor izvoare subțiri
Bezna se îneacă-n fruntile lor
De argint
Și-n stropii grăbiți să pătrundă
Bluza albastră și groasă...

ANGELA NACHE

Desene de Dinu Petrescu

Joc de măști

Hai să jucăm jocul de măști
Uită-ți gîndurile zilnice
pentru un ceas
Lasă-ți pe pămînt elegantele haine
și pune-ți veșminte caraghioase
blană de urs blană de lup
măști de sfoară măști de cîrpe colorate
păr de lînă de mătase de porumb

Să jucăm în jurul focului noaptea
în ritmul nebunelor tobe
douăsprezece zile în Iarnă
în Hațeg în Vrancea în Neamț
scormoniți de bucurii ancestrale

O zi la anul o zi la anul
strigarea peste sat
feciorii-ncep să strige

Jocul de măști jocul de măști
în zăpadă
jucăm

PETRE CERNAT

Întunericul

Cine nu m-a cunoscut pînă acum
nu mă va mai cunoaște
Se strecoară trecutul în zaua zilei de mîine
amintirile vin ca două animale cuminți
așezîndu-se sub hieroglifele frunții
Simt curgînd spre mine întunericul luminii
așa spuneam cînd nevăzutele mele dorințl
mă recompuneau abstract în lucruri idoli
cine nu m-a iubit pînă acum
nu mă va mai iubi
eu umbresc cu partea obosită a adevărului
iluzia clocindu-și ou de cucuvea
Ca într-o naștere revin în memorie
fără să aștept nimic
în fotografia unei măști de carnaval —
începutul derizoriu al visurilor

LUCIA MORARU

Coborînd

Lucram numai ziua
în camera mea de la marginea orașului,
pe dealul salcîmilor, unde începe cerul.
De zece ani trăiam cu promisiuni
și îmi scriam poemele într-o limbă suavă
pe care o vorbeam numai eu.
De zece ani se investeau în mine speranțe
dar morile mele de vînt
refuzau să se învîrtească
într-un aer deja respirat.

Toate astea pînă-ntr-o noapte
cînd n-am mai putut să adorm
și-am auzit, dintr-odată, orașele căzute ale Sumerului
călătorind spre centrul pămîntului,
pașii războinicilor de pretutindeni
tropăind pe acoperișul de tablă,
foșnetul săgeților care nu și-au atins niciodată ținta
adulmecînd prin aerul lumii un vînt pe potrivă ;
cînd am văzut înflorescența porumbeilor
suspendată deasupra orașelor
încercînd zadarnic să-și facă cuib
pe automobilele-n mers ;
și-am văzut palmieri de cenușe
destrămîndu-se lent pe umerii îndrăgostiților
și buzele lor ca o floare strivită
în acvariul cețos al măștii de gaze,
Toate astea într-o singură noapte
în care am scris primul meu poem disperat
și am coborît în fugă dealul salcîmilor
la ora cînd ceilalți trubaduri fără somn
urlau la ferestrele iubitelor
buletine de știri.

NELU STANCIU

Consecvențe călinesciene

Urmare din pag. 1

prețuiește altceva în Eminescu și n-a venit încă curajosul și abilul critic care să sprijine restul... 44 de ani au trecut de la moartea poetului și afară de d. Ibrăileanu și Tudor Vianu nimeni nu a îndrăznit să-și dea o opinie critică asupra operei, așa cum atîția și-au dat-o despre Ilarie Voronca sau Fundoianu, poeți moderniști. „Împotriva admirației oarbe și a prejudecăților false la fel de primejdioase ca și ignoranța se va ridica vocea criticului spre o mai dreaptă cinstire și cunoaștere a poeziei eminesciene. Zece ani mai tîrziu, analizînd „intrarea sa în luptă" el va avea aceleași opinii : „...N. Iorga, singurul om de cultură care s-a bizuit totdeauna pe clasicitatea noastră. „Criticii" nu se ocupau decît de prezent, și încă și acum critică literară și cronică literară sunt termeni sinonimi. Ce părere are critica noastră mai veche despre Eminescu, despre Alecsandri..., despre Caragiale etc. ? Nici una, absolut nici una".

Încercarea de a crea un portret moral, o biografie a poetului, s-a lovit de legenda patetică și romanțată a desconsiderării poetului-victimă a societății, legendă susținută de stilul bombastic al lui Vlahuță sau Hasdeu, alimentat — cum observa Călinescu — de „inimiciția acestora împotriva lui Titu Maiorescu. Analizînd obiectiv situația, fără a încerca să „înflorească", criticul conchide : „Mizeria lui Eminescu, ca efect al inconștienței societății, este o legendă... Încă de la început Maiorescu se interesează de Eminescu și-i trimite, ca ministru al Instrucției, o sumă importantă de bani spre a-și da doctoratul. ...„Ferindu-l de ridicol pe poet, analiza motivează mult mai profund existența tragică a acestuia. Mai tîrziu, în plin proletcultism, Călinescu va spune aceleași lucruri dar cu alte cuvinte : „Dar nici a insista patetic asupra «mizeriei» nu-i științific. Procedînd astfel minimalizăm analiza istorică a deficiențelor societății vechi. Eminescu a primit foarte tînăr ajutoare pentru studii de la Junimea...".

De-abia scăpat de „eminescologi" criticul are de înfruntat o altă primejdie : „aportul" medicilor psihiatri ce încearcă să-și facă o clientelă din operele literare — vulgarizatori jalnici atît ai literaturii cît și ai metodei psihanalitice de la care se revendică : „Freud e un mare literat, un om de o pătrundere excepțională, un Paganini al subconștientului. Vioara lui e construită după legi fizice și minuirea ei se face cu respectarea legilor fizice. Dar în degetele groase ale altuia e numai o cutie de lemn. „Cartea dr. Vlad este culmea acestor încercări pe care Călinescu le analizează nu scandalizat de terminologie — el însuși va mărturisi în 1946 (nota bene) : „D. Mircea Eliade a comentat și el unele opinii ale mele, adoptînd unele și respingînd altele și eu însumi m-am moderat în cursul redactării volumelor de un limbaj cam prea disgrațios freudist". — ci de obtuzitatea jignitoare a autorului. Cartea nu e respinsă principial ci în urma unei strînse demonstrații pe chiar terenul doctorului, încheiată nu fără o maliție tipică deja : „din ipotezele lui Freud trebuie să fie dotat cu o inteligență fină ca un ac de purice. Nu este cazul d-lui dr. C. Vlad".

Dar, vorba cronicarului : „cum să tîmplă purure omului de n-are odihnă, că bine de unii nu să mintuia, alții veniia asupra lui" : o altă primejdie se ivește — „Eminescu devine, ca și Dante, o victimă, fiecare căutînd să cadă în el altceva, de dragul ineditului și din emulație universitară". Două sînt, după Călinescu, „tendințele reprobabile ale studiilor eminesciene : una căutătoare de izvoare — pentru care poezia e o haină de petice și critica o expertiză a furturilor — și alta după care poezia este o criptografie densă. Duse prea departe, ele se transformă în cabală și magie neagră, și fac din Eminescu un odios scamator". Acest tip de excese pot fi însă combătute cu ajutorul „bunului-simț", ele provenind dintr-un zel bine intenționat și fără nota de agresivitate a istoricilor literari „eminescologi".

Chiar pătimașe sau violente, problemele polemice din jurul lui Eminescu nu depășeau însă pînă atunci sfera strict literară, dar, cu brutalitate, în preajma războiului Istoria pătrunde în „turnul de fildeș" al criticului. Și în această împrejurare Călinescu se dovedește a fi același spirit lucid și combativ : „Dar mai este o aberație care ar trebui cît mai curînd vindecată. Eminescu e un poet mare și un mare polemist. A-l admira pentru forma acestor idei, nu înseamnă a-l urma, și mai ales a-l deforma. Eminescu slujește azi celor mai mulți ca ferment de agitațiune și intoleranță. Cu Eminescu se face azi nu literatură, ci politică. Iată ce înseamnă a caricaturiza".

După război criticul aderă la noile realități sociale și își asumă cu gravitate programul teoretic marxist. Sîntem în anii perioadei numite (insuficient, cum susține pe bună dreptate M. Ungheanu) „proletcultism", ale cărei ape tulburi au acoperit multe probleme literare, parte din ele nelimpezite suficient nici pînă astăzi. Una dintre ele, menținută cu abilitate, uneori ca o justificare a greșelilor criticului de rînd — este ideea profesării de către Călinescu a „proletcultismului". Dar orice cititor de bună credință al antologiei iesene va ajunge la descoperirea, firească, a strategiei călinesciene de adaptare a mijloacelor de **luptă** la necesitatea epocii, în scopul declarat al salvgardării tezaurului eminescian. Ceea ce pentru alții a fost un scop „în sine", pentru Călinescu a fost o modalitate de acțiune, singura realistă. Să examinăm, însă, mai îndeaproape afirmațiile criticului din acea perioadă : Primul articol (1945) —„Poetul trebuie citit ca poet... Așa credea el și putea să gresească, dar era om și avea dreptul să aibă dreptățile și erorile lui... Căci dacă ar fi să folosim și noi umbrele în cauzele noastre civice, Eminescu este mai degrabă poetul problemelor de azi". — al doilea articol (1946) : „astăzi unii îl trec sub tăcere, sub cuvînt că ideile lui sunt șovine și reacționare... Căci Eminescu, e un poet mare și ca atare venerat. Toată lumea are la îndemînă opera lui Eminescu, aceasta nu poate fi epurată". „Un poet se slujește de metafore și mituri. Eminescu, și biografic, și critic, poate sluji ca școală de idei democratice, fără a cita poeziile lui cele mai proletariene în fond, dar mai slabe... La comemorarea de la Academie s-a zis că Hristo Botev e un poet al morții. Deci ca și Eminescu. Ce marxist-leninist va susține că omul nu moare ?" (1949) și lista ar putea continua. Așadar nu mai era vorba de exegeză sau finețe a interpretării, ci de însăși supraviețuirea poeziei eminesciene. Și pentru aceasta Călinescu nu precupețește nici un efort, de la argumentele puerile („Nimeni nu va acuza microscopul că nu e realist, că se depărtează de viață") pînă la citarea lui Lenin (Trebuie să visăm). După încercări repetate de a-și republica marile opere de exegeză eminesciană, Călinescu face un ultim demers într-un articol din „Contemporanul" (1959) în care supraliticează latura critică a operei poetului. În același an însă scrie : „Desigur, nu astfel se cuvine a reevalua opera eminesciană. Trebuie să mergem de-a dreptul la marile poezii".

Pînă în 1963 Călinescu se ocupă în studiile sale **(Eminescu, făuritor al limbii literare, Despre măiestrie și metaforă)** de aspectele „imanente" ale „analizei de text". Din același an (1963) datează și o netă apărare a lui Titu Maiorescu, legată de influența acestuia asupra lui Eminescu și Caragiale **(Eminescu și contemporanii săi).** Ultimele studii eminesciene readuc problematica din tinerețe a criticului (pornind de la „chestiunea pesimismului eminescian" el scria încă din 1931 că nu „optimismul" se cere dovedit ci „vitalitatea sufletească a lui Eminescu"), îmbogățite însă de concepțiile materialist dialectice în abordarea specificului estetic, „Proletcultismul" călinescian e deci o falsă problemă sau una tendențioasă, ce nu poate influența asupra receptării operei sale critice. Căci, dacă Eminescu este azi pentru noi marele poet național și universal, aceasta se datorează în primul rînd luptei lui G. Călinescu. Iar dacă între studiul de sinteză din 1943 **(M. Eminescu,** prefață la **Poezii** ed. G. Călinescu) și cel din 1964 **(M. Eminescu, poet național,** republicat ca parte finală a capitolului **Mihai Eminescu** din **Istoria literaturii române)** diferența de valoare este în favoarea celui din urmă, aceasta se datorește înaltei înțelegeri a spiritului esteticii marxiste de către G. Călinescu, premergător al multor direcții ale criticii actuale.

*) **G. Călinescu, Mihai Eminescu (studii și articole), Ediție îngrijită de Maria și Constantin Teodorovici, Editura „Junimea", Iași, 1978.**

Editura „Eminescu" anunță că ultimul termen de predare a manuscriselor pentru cea de a treia ediție a concursului de debut în volum, va fi 30 decembrie 1978.

Manuscrisele se vor trimite pe adresa : Editura „Eminescu" — Casa Scînteii — Piața Scînteii nr. 1, sectorul I. București — 71341.

din poezia austriacă

Tălmăciri de Maria Banuș

KURT KLINGER

Pregătiri pentru dragoste

Mai intîi trebuie să dezgropi un copăcel,
cel mai bine într-un parc public pustiu,
îl iei pe umăr
și îl duci, neobservat, prin oraș —
desigur trebuie să fie o zi calmă și fără vînt
pentru ca tichia fermecată să nu-și ia zborul,
Apoi în mijlocul Pieței Esedra
dai de o parte asfaltul. Sădește-l —
pe insulița mîinilor tale ce fac nevăzute semne
cu descintece-ncete — în pămîntul orașului veșnic.
Mașinile se ridică de la pămînt
și zboară în jurul lui —
n-o să pățească nimic, glia-l păzește.
Dacă-l uzi îmbelșugat din izvorul vestalei,
el crește mai înalt ca tine
și seara, cînd îți aștepți iubita,
e plin de cuiburi de păsări în fiece ram.

Firește, trebuie să fii acolo înaintea ei,
să-mpodobești pomul cu ghirlande
și inimi de-argint,
cu clopoței și fructe pictate.
cu lampioane, lănțuge, inele,
ceasornice licăritoare.
Proptește o scară de el
și instalează-i în vîrf un tranzistor —
e nevoie de multă muzică
atunci cînd doar ochii vorbesc.
Apoi ea sosește, așa cum te așteptai,
se reazemă de copac
și spune : Nu, nu aici, te rog, e neapărat nevoie ?
Dar după aceea se-ntinde alături de tine
pe legănatele ramuri —
este cel mai tăcut, cel mai singuratec
loc de pe lume,
într-un oraș împresurat de lumini —
giuvaeruri de-argint și lampioane
și mere pictate și ele se leagănă și clopoțeii
sună atinși de degete tremurătoare,
care cu lănțuge și ceasuri se joacă.
Simțiți acum că pomul crește tot mai înalt
și mai înalt,
pînă cînd norul coroanei lui ce vă acoperă
întrece cupole, palate, iar voi prindeți puteri,
atunci cînd buzele v-au ostenit,
cu rășină și semințe de pin.
Dimineața iei copacul și-l duci,
cît nu-i încă veșted,
înapoi în parc — deghizat în grădinar maur —
și prinzi de el o placă pe care stă scris un nume
ce ți-a venit într-o clipă suprem fericită :
Ravenala madagascariensis —
copac al călătorilor... deși el,
cînd îți scoți fermecata tichie
arată iar ca un neștiutor copăcel numit tisă.

JEANNIE EBNER

Fulgi

Profesorul cel rău, de muzică,
a instalat un metronom
în mijlocul pădurii.
De atunci privighetoarea tace,
ea care mi-a îndulcit, cu dorul ei,
aprinsele nopți.
Dar nimic nu mă poate împiedica
să merg pe lumină
și să aaun o mînă de fulgi.

ALFRED GESSWEIN

Înregistrat

cînd te-au prins
registraturile
ai căzut pradă oficiilor
labirintelor dedalice
gnișeelor nesfîrșite
îndurătul lor cnipie chipuri poartă
chipuri de ploi de gheață
făcute din noiembrie
hranite cu prat
de hîrtie-a matricolelor
cu spaimă
schimbare a pielii tale
a părului
a oaselor tale

ești dat în arendă
curaușilor cimitirelor
avocaților pulberii
ai măsura pe creștet
semnul la ureche
porți samarul
stigmatul pe spate

semnalmentele tale
un baston
o pereche de ochelari
o aluniță pe șold
ochii-s albaștri
numărul tau e
șaptezecișiunuzerocinci
ești înregistrat

DORIS MÜHRINGER

Lîngă mine

Lîngă mine.
Ce respiră ?
Un om.
Inaccesibil.

Dar cald ceva cald mă atinge
bun e mirosul a tot ce trăiește
(de-ar fi chiar o jivină !)
căci zadarnic
zadarnică-i orice atingere
pe cealaltă lume

★

Io-ți, frate, tristețea
un pumn de tristețe,
sufl-o deasupra mării —

Io-ți veselia, frate,
un pumn de veselie,
trimete-o pe urmele ei

În fața casei tale așează-te.
Sori și luni vor răsări și vor apune.
Trebuie să-nduri și asta o vreme.
Apoi vei pleca.

Rădăcinile istorice ale culturii socialiste

Urmare din pag. 1

liste față de problema națională face parte, așadar, *și din sfera istoriei culturii.* Interferențele teoretice și practice de acest fel au contribuit la importante clarificări ideologice, pe care nu le-am ilustra decît cu viile controverse provocate de concepția asupra „autonomiei cultural-teritoriale". Nu este locul să dezbatem aici, în legătură cu mișcarea socialistă, problema receptării unor influențe din străinătate, decît doar spre a menționa ca pe o dată de istoria culturii.

Desigur că din punct de vedere metodologic, domeniul cel mai reprezentativ al manifestării concrete a elementelor de cultură socialistă îl constituie acela al *atitudinii adoptate față de problemele culturii,* al prezenței active a mișcării socialiste în dezbaterile literare, artistice, științifice, filosofice a epocii de la finele secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea. Cîmpul explorărilor documentare, al celor *interdisciplinare,* este nelimitat, iar rezultatele se întrevăd a fi deosebit de promițătoare.

Avem pînă acum o serie de lucrări fundamentale, monografice în această privință, iar eforturile noastre continuă convergent, pe multiplele laturi ale problemei, vizînd — în perspectivă totuși nu prea îndepărtată — elaborarea unor sinteze *cuprinzătoare* și *nuanțate,* atît asupra ansamblului acestei probleme, cît și a componentelor sale. Din punctul de vedere al istoriei culturii românești și al contribuției ei la tezaurul culturii universale, avem încă de stăruit asupra unor priorități cum ar fi rolul gîndirii socialiste românești în elaborarea esteticii marxiste, după cum considerăm că, de asemenea, nu am tras încă toate concluziile din larga înșiruire pe care au exercitat-o ideile socialiste asupra unui număr impresionant de oameni de cultură români din trecut. Unitatea culturii noastre naționale nu a scăpat atenției în dezbaterea problemelor culturale de către mișcarea socialistă. Era subliniat în primul rînd *rolul literaturii* în conștientizarea unității naționale. În această privință e suficient, credem, să ne referim la aderența deosebită a poeziei lui Eminescu și Coșbuc în rîndurile mișcării muncitorești, la circulația pe ambele versante ale Carpaților, atît a capodoperelor literaturii române în ansamblul ei, cît și a creației unor scriitori sau poeți socialiști, ca T. Neculuță ș.a.

Un capitol important, esențial, al istoriei culturii, este acela al *presei.* Bogăția remarcabilă a tradițiilor noastre în domeniul presei socialiste este permanent aprofundată atît pentru interesul reflectării în paginile acestei prese, a mișcării muncitorești și socialiste, cît și pentru acela al manifestărilor atît de diversificate, de înaltă ținută civică, vizînd istoria propriu-zisă a presei. La rîndul ei, presa socialistă a constituit mijlocul principal prin care s-a afirmat poziția mișcării socialiste față de problemele culturii (exemplul „Contemporanului" fiind cel mai elocvent în acest sens). Dar presa socialistă a fost și tribuna principală a afirmării mișcării muncitorești și socialiste în sprijinul luptei întregului nostru popor pentru libertate, unitate, independență și suveranitate, pentru drepturile naționale în domeniul culturii. „Dacia Viitoare", „Emanciparea", „Adevărul" („glasul Poporului"), „România Muncitoare", lucrările lui C. D. Gherea, M. Gh. Bujor etc. — sînt numai cîteva dintre expresiile concentrate ale sprijinului activ, militant, amintit.

Relevarea, în amploarea și profunzimea necesară, cuvenită, a rolului elementelor culturii socialiste în istoria noastră modernă, nu forțează cîtuși de puțin realitatea istorică, nu supra ori dă cîtă schema despre cele „două culturi" în cadrul societăților bazate pe exploatare, căci, evident, elementele de cultură socialistă nu erau nici pe departe, nu puteau fi în mod obiectiv, predominante în ansamblul culturii noastre moderne. Înțelegerea concret-istorică a acestui adevăr contribuie cu atît mai mult la relevarea aportului pe care acești germeni de cultură socialistă l-au avut în desăvîrșirea fizionomiei culturale unitare a românilor.

După cum se știe, o parte însemnată a mișcării noastre muncitorești și socialiste s-a desfășurat în teritoriile aflate sub dominație străină. Nu este cazul să trecem sub tăcere adevărul că timp destul de îndelungat, ținînd seama de politica națională practicată de opresori, dar și de unele realități de ordin național ale mișcării muncitorești, s-a pus însăși problema folosirii limbii române de către muncitorii români, inclusiv în cadrul mișcării. Situația presei socialiste în limba română, din Transilvania, este manifestarea aproape tipică a unei atari situații. *Limba națională* este un element definitoriu al culturii naționale, al unității acesteia, iar afirmarea mișcării muncitorești și socialiste pe tărîmul dreptului la limba națională, ca și însăși utilizarea tot mai profundă a bogatelor resurse și nuanțe ale limbii române pentru exprimarea în această limbă a tezaurului ideatic socialist, reprezintă fapte de cultură avînd ample semnificații naționale. Sprijinirea mișcării socialiste din Transilvania cu materialele propagandistice în limba română, reflectarea reciprocă în coloanele presei socialiste a mișcării muncitorești de pe cele două părți ale Carpaților, oferă indicii importante asupra nivelului superior atins de această mișcare în ansamblul ei. Odată cu aceasta se manifestă rolul de excepțională însemnătate al *legăturilor culturale* în conturarea și desăvîrșirea unității culturale a poporului român. Legăturile reciproce ale mișcării muncitorești din toate provinciile românești fac parte integrantă din ansamblul legăturilor amintite. Faimosul Badea Cîrțan este un simbol și în această privință. Embrionul semnificativ, simbolul desăvîrșirii unității politice a poporului român l-a constituit statornicirea din cele mai vechi timpuri și dezvoltarea neîncetată a legăturilor dintre românii din toate ținuturile românești. În *acest* cadru, legăturile amintite au jucat un rol de seamă nu numai pe planul social, al întăririi conștiinței de clasă, ci și în aprofundarea sarcinilor ce reveneau proletariatului român în ansamblu, în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român ; legăturile amintite nu pot fi confundate — cum s-a făcut uneori — cu legăturile internaționale ce se stabilesc între mișcarea muncitorească din țări diferite.

După desăvîrșirea unității statului național, în 1918, unitatea culturală a poporului român dobîndește nu numai dimensiuni noi ci și un nivel mult superior al formelor de expresie în toate domeniile, fiind vorba de o adevărată „epocă de aur" a spiritualității românești. Ea înglobează, pe un plan superior, radicalizarea luptelor social-politice interne, apărarea în fața pericolului extern, corespondențele acestor puternice frămîntări în domeniul culturii. Lupta maselor conduse de P.C.R. pentru înlăturarea rînduielilor exploatatoare, pentru apărarea patriei, a fost totodată, și o luptă pentru cultura înaintată, democratică, patriotică a acestui popor care, prin definiție, a fost, a rămas și va rămîne națională și profund unitară.

11 NOIEMBRIE 1978

LZ

mapamond

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

Ecouri ale prozei românești contemporane

În cunoscuta editură „Maladaia gvardia" a apărut recent, la Moscova, o antologie din povestirea și nuvela noastră contemporană (Rumînskii rasskaz, 1978) menită să ofere cititorului sovietic o imagine corespunzătoare asupra evoluției genului scurt în proza română postbelică. Selecția și alcătuirea îi aparțin lui S. Kostenko, bun cunoscător al literaturii române actuale, semnatar și al prefeței în care își expune criteriile de ordonare și prezentare a materialului.

Autorul, de fapt, nu-și asumă pentru lucrarea sa termenul prea „academic" de antologie, numind-o mai modest culegere „istorico-tematică". Sînt incluși prozatori din „trei generații" formați „integral" în anii socialismului, care s-au impus opiniei publice : 1) la sfîrșitul deceniului al 6-lea, 2) la mijlocul deceniului al 7-lea ; 3) la începutul deceniului al 8-lea. Un număr de 30 de scriitori, de la Eugen Barbu la Eugen Uricaru, cîte 10 din fiecare generație, fiecare autor fiind prezent cu o povestire. Din prima generație sînt antologați : Eugen Barbu, Dumitru Mircea, Ștefan Luca, Al. Simion, Ion Lăncrănjan, Süto Andras, Petre Sălcudeanu, Alecu Ivan Ghilia, Teodor Mazilu, Nicolae Țic. Din a doua : Ștefan Bănulescu, Ion Arieșeanu, Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Vasile Rebreanu, Hans Liebchardt, George Bălăiță, Sorin Titel, Corneliu Omescu, Nicolae Velea. Din generația tînără : Virgil Duda, Sânziana Pop, Constantin Stoiciu, Gheorghe Suciu, George Timcu, Mircea Radu Iacoban, Horia Vasilescu, Iulian Neacșu, Aurel-Dragoș Munteanu și Eugen Uricaru. Clasificarea e desigur convențională, revenindu-i antologatorului, în scopul de a releva relația dintre viziunea artistică a scriitorilor și momentul istoric în care s-au format.

În **Prefață**, S. Kostenko formulează cîteva interesante și documentate idei asupra epicii românești de după 1944. Conform opiniei sale, se poate vorbi azi de o „școală" matură și originală a nuvelei din România, moștenind și dezvoltînd cele mai bune tradiții ale narațiunii clasice de la Rebreanu și Sadoveanu la George Călinescu și Zaharia Stancu. De genul scurt, mai scrie prefațatorul, se leagă în bună măsură, renumele unor remarcabili romancieri contemporani ca Laurențiu Fulga, Eugen Barbu, Titus Popovici, Ion Lăncrănjan. S-ar fi putut adăuga și Marin Preda ale cărui nuvele din **Întîlnirea din pămînturi** au avut înrîurire asupra tinerilor prozatori, unii cuprinși în prezenta antologie. Maeștri ai prozei scurte au devenit, imediat după debut, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Velea, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, Vasile Rebreanu, primul fiind absent din culegere, întrucît îi va fi tradus în curînd un întreg volum la o altă editură sovietică. Numărul autorilor antologați ar fi putut, desigur, să crească, proza românească fiind bogată și mai variată. S. Kostenko menționînd și numele altor scriitori cunoscuți : V. Voiculescu, Geo Bogza, Eusebiu Camilar, Lucia Demetrius, Nicolae Jianu, Emil Galan, Remus Luca, Aurel Mihale, Haralamb Zincă, Ferencz Papp, Constantin Țoiu, Radu Cosașu, Pop Simion, Ioan Grigorescu, Vasile Băran, iar din promoția mai nouă pe Augustin Buzura, Platon Pardău, Romulus Guga, Dana Dumitriu, Bujor Nedelcovici, Gabriel Gafița. Relevabile sînt și caracterizările povestirilor din volum. Astfel, **Munca de jos** a lui Eugen Barbu e numită o „puternică povestire" care a învins din toate unghiurile de vedere „verificările" anilor. La Bănulescu, Fănuș Neagu, se observă influența culturii populare și valorile de stil. N. Velea e un scriitor „înclinat spre zugrăvirea complexelor coliziuni morale", la fel Vasile Rebreanu și George Bălăiță. Generația deceniului al 8-lea acordă o atenție specială tehnicii povestirii, stilului, căutărilor artistice. Povestirea lui Aurel-Dragoș Munteanu „impresionează prin forța și prospețimea cu care reia o melodie permanentă la toate generațiile de creatori români : elogiul muncii grele dar nobile a țăranului". Proza citadină a lui George Timcu și Iulian Neacșu„ e plină de dramatismul" provenit din

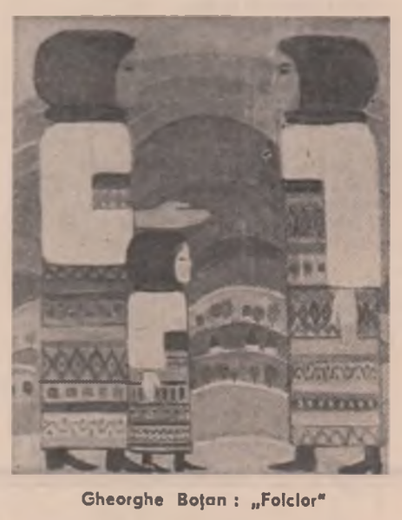

Gheorghe Boțan : „Folclor"

contradicțiile interne ale personajelor ; în **Pentru că nu se poate altfel** de Sânziana Pop, ecourile războiului „irump în memoria eroinei" etc.

Deși cele „trei generații" de scriitori au problematica și procedeele lor specifice, există între ele o continuitate nu numai tematică, dar și estetică. Autorul introducerii propune unele filiații între prozatorii diferitelor vîrste. **Rumanskii rasskaz**, amplu volum de nuvele românești contemporane, în traducere rusă, are semnificația unei reale pătrunderi a literaturii noastre actuale în conștiința altor popoare.

Marian Vasile

REVISTA STRĂINĂ

● **ÎN EDITURA W. L. DIN CRACOVIA** a apărut volumul „Pe cine să aplaudă?", o culegere de crochiuri din anii 1972—1976 ale scriitorului Kęlera Josef, în care autorul încearcă să comenteze cu obiectivitate cele mai mari și interesante puneri în scenă a operelor clasice naționale, a preocupărilor unor eminenți regizori precum și achizițiile estetice rezultate din montarea dramelor contemporane.

● **FRUMOASELE SĂLI ALE CASTELULUI ÎN STIL RENAȘTERE** ai Prinților de Pomerania din Szczecin găzduiesc în fiecare an Festivalul Picturii poloneze contemporane — unul dintre cele mai mari și cuprinzătoare manifestări culturale. Marele Premiu al Festivalului din acest an a fost atribuit lui Ryszard Kieltyka din Szczecin, „diplomat al secției de belle-arte a Universității „Nicolaus Copernic din Torun. Artistul s-a dedicat picturii metaforice. Operele sale, prezentate în numeroase expoziții colective, în Polonia și în străinătate, i-au adus nenumărate alte premii și distincții.

● **UN MARE COLECȚIONAR** de obiecte de artă, Peter Ludwig a pus la dispoziția Republicii Austria 168 opere care tind spre o adevărată persnectivă de ansamblu a creației artistice contemporane. Printre operele care urmează să fie expuse la Palatul Liechtestein figurează și cele ale lui Jean Dubuffet, Pablo Picasso, Robert Rauschenberg și Andy Warhol. Colecția Ludwig va constitui o parte esențială a expoziției de deschidere a palatului, socotit ca una din cele mai frumoase monumente baroce din Viena, la a cărui renovare și readaptare se lucrează încă, inaugurarea fiind fixată în primăvara anului 1978, ca Muzeu de Artă Modernă.

● **CINEAȘTII** din toată lumea au apelat în nenumărate rînduri la eroii romanelor clasice, pentru a transpune pe ecran aventurile lor. Recent, la comanda Televiziunii Centrale a U.R.S.S., Studioul de filme din Odessa filmează muzicalul de televiziune în culori, în trei serii, „Cei trei mușchetari", după romanul lui Alexandru Dumas. Filmul va fi realizat de regizorul Gheorghi Jungwald-Hilkevici, iar muzica a fost scrisă de compozitorul Maxim Dunaewski. În rolurile principale apar cunoscuții actori sovietici Alisa Freundlich, Irina Alferova, Oleg Tabakov, Mihail Boianski și alții.

● **COREGRAFUL FRANCEZ** Maurice Bejard a compus special pentru Maia Plisețkaia baletul „Isadora" (pe muzică de Beethowen, Schubert, Chopin, Skriabin), consacrat celebrei balerine Isadora Duncan. Plisețkaia nu repetă dansurile Isadorei Duncan, ci le interpretează într-un stil și spirit nou.

● **PICTORUL EGIPTEAN** Farouk Hosny se bucură de aprecierea presei franceze, cu prilejul unei expoziții deschise la Paris. Artist de subtile nuanțe, Hosny este comentat în următorii termeni de către revista **l'Amateur d'art**: „Pătruns de arta egipteană tradițională, a evoluat spre abstracție, către o pictură subiectivă și poetică. Farouk Hosney ne transmite toată forța și temperamentul său aprins. Este o explozie de culoare, dominată de un roșu cuceritor, de albastru profund, de alb și negru".

● **ROMOLO PONTECORVI** este un artist italian cu biografie de tip renascentist. Începuturile sale stau sub semnul muncii manuale. A petrecut o vreme ca zugrav, îndeletnicindu-se cu vopsitul clădirilor din Roma. Ambițios și obstinat. Pontecorvi a evoluat sore un grafism subtil, scălda: de culori pure. Peisajul urban îl solicită în comunare, cu vigoarea primelor impresii ale omului care a trăit din plin realitatea vieții imediate.

● **PIESA LUI JORGE LUIS BORGES, „Zuma Zunz"**, în montarea lui S. Konorty, este de fapt o adaptare a regizorului, împreună cu actrița R. Schorr. Critica dramatică subliniază senzualitatea delicată, caracterul pătrunzător al unui text despre loialitate, obsesie și răzbunare după cum scrie Dennis Slik. Spectacolul inaugurează un teatru experimental consacrat unor tendințe estetice înnoitoare.

● **SEMINARUL MAX REINHARDT** își sărbătorește cea de-a 50-a aniversare. În această perioadă au ieșit de pe băncile școlii de artă dramatică din Viena, atît de bogată în tradiții, seminarul Max Reinhardt, mai mult de 1 000 diplomați. La 13 noiembrie 1923 acest cămin de artă dramatică și regie își fost încredințat lui Max Reinhardt care a ținut cu această ocazie o celebră conferință despre educația actorului, adevărată lecție de artă. Printre cei mai cunoscuți oameni de teatru de limbă germană, foști elevi ai acestui institut, sînt de menționat O. W. Fischer, Otto Schnek, Michael Heltau.

● **KUPFERKABINET DIN DRESDA ȘI ALBERTINA DIN VIENA** prezintă la sala Albertinum din Dresda o expoziție comună însumînd 300 de desene aparținînd unor maeștri din cinci secole. În această expoziție care a fost inaugurată la sfîrșitul lunii septembrie pot fi admirate lucrări semnate de Raphael, Michelangelo, Rembrandt, Dürer, Kubin, Klimt și Schiele.

arthur rimbaud

Ceea ce se spune poetului despre flori)*

În românește de Tașcu Gheorghiu

Domnului Théodore de Banville

I.

Astfel, mereu, spre negru-azur
Cu-n freamăt, marea de topaze,
În seara-ți funcționa-vor puri
Crinii, clistire de extaze!

Cînd evul de saguni-i plin,
Și Plantele trudesc zeloase,
Crinul va bea vinăt venin
În Prozele-ți religioase!

Crinul domnului de Kerdrel,[1])
Sonete din '30, galante,
Crinul dat unui Menestrel,
Cu dulci garoafe și-amarante!

Crini ! Nu mai vezi ! Și-n Versu-ți lași
Cu minecile largi, ușoare,
De Păcătoase cu limi pași,
Aceste flori să se-nfioare!

Mereu, Iubite, cînd te scalzi
Cămașa-n blonde subțioare
Ți-o umflă briza-n zorii calzi
Pe myosotise murdare !

Liliac, -o, leagăne ! — doar lași
Iubirii-n vămile-ți integre
Și ai Dumbrăvii toporași,
Scuipați dulcegi de Nimfe negre !...

II.

O, Poeți, să-aveți de-ar fi
Rozele, Rozele umflate,
Pe fir de lauri roșii, vii,
Și-n mii de-octave bucălate !

Și cînd BANVILLE le-ar mînge lin,
Sanghinoletele, roșitoare,
Pocnind suimtitul ochi străin
De cărți rău binevoitoare !

Prin codrii voștri și livezi,
O, blonde pene fotografe !
Flora diversă-aproape-o vezi
Ca niște dopuri de carafe !

Mereu Francezele verdeți,
Hazii, ursuze, de țițîe,
Pe unde burți de cîini basseți
Navigă-n pace la chindie !

Mereu, după zugravi nerozi,
Lotuși albaștrii-ori Heliante,
Prea-sfinte scene, poze roz
La tinere comuniante !

Odgie-Acoka la foi, de vrei,
Strofa-n loreță o-mpreunează ;
Și-un gălnaș mori fluturi grei
De foc, pe Pămînțe-ngeză.

Hai, pașnici vechi, hai, vechi paltoane ![2])
O, turte-ascuse vegetale !
Fantaste flori de vechi Saloane !
— La rațe, nu și la crotale,

Tîncil-ăștia verzi ce-adeseori
Grandville[3]) i-ar pune-n liziere,
Și-i alăptară la culori
Aștrii calici cu viziere !

Da, balele voastre-n nai, duios,
Fac rare, fără preț glucoze !
— Scrob de-ouă în jobenul ros,
Crini, Açoka, Liliac și Roze !...

III.

Alb vînător ce-alergi desculț
De-a lungul prin ismașul groaznic
Nu-ți insușești, nu vrei să-asculți,
Puțin, bagajul tău botanic ?

La schimb, mă tem, că-ai trece prin
Greierii roși la Cantaside,
La Rios de-aur, — de la Rhini, —
Scurt, din Norvegii la Floride :

Dar Arta, -acum, nu mai e-n script
— E-un adevăr de-nalt geometru, —
Să-ngădui unui Eucalipt
Constrictori de un hexametru ;

Hai... ! Parcă-ai noștri Acaju
Decît, doar, n-ar sluji-n Guyane
Cascadelor de sapaju
Prin largi delire de liane !

— De fapt, o Floare, Rosmarin
Ori Crin, în preț-i se măsoară
Cu-un spirc de pescăruș marin ?
Ar face cît un muc de nară ?

— Și-am spus ceea ce voiam !
Tu, chiar, acolo-ntr-o cabană
De bambu,-obloane-n geam
Închis, perdea de indiană, —

Ai meșteri-n floriri, minuni
Demne de Oaze-extravagante !...
— Poete ! astea-s rațiuni
Hazlii precît de arogante !...

IV.

Nu pampașii în primăveri,
Negrii de groaznice revolte,
Ci zi tabacuri, cotonieri !
Zi de exotice recolte !

Zi, chip alb de vipie-argăsit,
De cîți dolari prin Cuba-n rente
Velasquez Pedro-i procopsit ;
Te scîrnă-n marea din Sorrente

Pe unde lebede vin mii ;
Să-ți fie Strofele reclame
De manglieri rupți în fîșii
Scurmați de hydre și de lame !

În codrii-nsingerați cu zel
Catrenul să-ți cufunzi și-n lume
Zaharuri albe-adu-ne,-ori fel
De fel de pectorare,-ori gume !

Prin Tine, marile blondori, —
(Să știm), -din munții ninși, spre Tropic,
De-s gize ouătoare, ori
Licheni cu bobul microscopic !

O, vînător, află-un cotlon
De dulci garanțe parfumate,
Ce-n colț, Natura-n pantaloni
De-ar da !- pentru-ale noastre-Armate !

Află, prin adormitul Crîng,
Ca boturi, flori, ce lasă bale
Pomade-n aur care ung
A Bivolilor coamă,-agale !

Află prin selbe,-unde-n Senin
Tremură-un argint de pubescențe,
Calicii ce-ouă-ncinse țin,-
Care se coc printre esențe !

Bumbac ne-adu-n Scaieți agrești
Pe care-asini cu hărnicie
Îi torc fuioare ! Să găsești
Flori care scaune să fie !

Da, află-n roce de vulcan
Flori, pietre-aproape,-minunate !
Care-n ovarul dur, bălan,
Au amigdale-n nestemate !

Dă-ne,-o, Farsor, versat servant,
Pe-o tavă de vermeil splendidă.
Crinii,-ce mușcă,-n sos picant,
Lingurile noastre Alfenidă ![4])

V.

Va spune vre-unu-Amorul pur,
Tilhar, de sumbre îndulgențe :
Dar nici Renan, nici mița Murr[5])
Nu știu de Thyrsele imense !

Tu, fă să joace în lingori,
Cu-arome-a noastre hysterie ;
Exaltă-ne însprc candori
Mai pure ca orice Marie...

Negustător ! colon ! medium !
Rima ta-n tișnet s-o desprinde,
Svîrnind ea raza de sodium,
Ca un cauciuc ce se destinde !

Din iambii-ți negrii,-o, Jongior !
Albi, sau verzi, ori roși dioptrici,
Să evadeze străniі flori
Și fluturi scăpărînd, electrici !

Iată ! E-un veac de iad sub cer !
Și stîlpi de telegraf în gală,-
Liră cu cintece de fier,
Pe omoplați și-or fi găteală !

Și mai ales fă versiuni
Despre ce boli cartofui piere !
— Și pentru compoziții
De Cînturi pline de mistere

Ce s-ar ceti de la Tregnier[6])
In Surinam[7]), cumpără-un set
De Tomuri de Domnul Fignier,
— Ilustrate ! — la Domnul Hachette !

ALCIDE BAVA
A.R.
14 iulie 1871

*) Timp de decenii necunoscut, poemul e descoperit de Marcel Coulon, rimbaldist soroonnard, într-un lot de autografe aparținînd lui Louis Barthou și publicat în „Les Nouvelles litteraires", 2 Mai 1925, apoi în cartea sa „Au coeur de Verlain et de Rimbaud". Rimbaud i-l trimisese, în cea de-a doua scrisoare pe care o adresează, lui Theodore de Banville, datată 15 august 1871, și semnînd cu pseudonimul Alcide Bava, sub care adaugă inițialele A.R. „Nu se știe care fu reacția lui Banville în fața barocului poem. Să-i fi răspuns, doar, lui Bava (Alcide) ? Dacă a făcut-o, în orice caz, n-a fost spre a-l invita la Paris" (H. de Bouillone de la Coste).

„Rimbaud la în derizione, în acest poem, flora poeților publicați în le **Parnasse contemporain**, și îndeosebi pe Leconte de Lisle, pe Mendes, și chiar pe însuși Banville. Însă darul său vizionar se exercită în așa fel cu prilejul acestei satire, exprimată în termeni de o prestigioasă originalitate, încît propriul său simbolism floral trece întreg în aceste strofe pe care le-a voit distructive" (Roland de Reneville).

„Să fi concurat Rimbaud la Jocurile Florale de la Toulouse ? Crini, garoafe, amarante (a 3-a strofă), sînt principalele recompense decernate „Menestrelilor" de către Academia Clemencei Isaure. Violetele de asemeni, care figurează în a 6-a strofă, Crinul, acordat Sonetului sau Imnului în cinstea Fecioarei : toporașii, destinați tuturor genurilor, sînt un premiu de încurajare, violetele recompensează Poemul, Epistola, Discursul în versuri : sînt trei flori de argint. Amaranta de aur e rezervată Odei. Amaranta e socotită 400 de franci ; violeta, 250 ; gălbenelele 200 ; răsura 150 ; crinul, agliciul, garoafa, 100. Rimbaud putea crede că premiile se însoțeau cu trimiterea acestor sume... fabuloase pentru unul ca el care n-avea **„nici-o biată para în buzunar" !** — Fără a mai pune că erai publicat în **Buletinul Academiei !** (Cf. studiul lui Jules Mouquet, „Rimbaud și Jocurile Florale", în **Vers de Collège**, cit. de R. de Renéville (Rimbaud, **Oeuvres completes**, Bibl. de la Pleiade).

1) **Monsieur de Kerdrel**, legitimist, apărător al monarhiei.
2) **Vieilles verdures, vieux galons !** Variantă la **Vieux habits, vieux galons,** (Haine vechi, paltoane vechi) : strigătul telalilor care bat străzile Parisului spre a cumpăra haine vechi. (Littre).
3) **Grandville** (Jean Ugnace Isidore Gerard, desenator francez, născut la Nancy. Fantezia stilului său imaginativ a fost celebrată de către surrealiști.
4) **Alfenide.** Chimistul Halphen descoperi, în 1850, un aliaj metalic cu totul alb (compus din aramă, zinc, nichel și fier) care fu întrebuințat mai ales la fabricarea tacîmurilor. Fu numit Alfenidă, cuvînt derivat din numele inventatorului.
5) **Le chat Murr**, apare într-o povestire a lui Hoffmann, cărela numele îl servește de titlu, și pe care Baudelaire o admiră cu predilecție.
6) **Tregnier**, cantonul Côtes-du-Nord (arr de Lannion). Patria lui Renan.
7) În orig. **Paramaribo**, cap. și port al Surinamului, numele oficial al fostei Guyane olandeze, împrumutat unui fluviu care se varsă în Atlantic.

Reîntoarcere în Hellada

Sînt in Grecia de numai cîteva zile și in Hellada de mai bine de treizeci de ani ; încerc să mă adaptez acestei realități și nu reușesc — năluca lăuntrică mă stăpînește : oare n-ar fi mai bine să părăsesc orașul și tot ce ține de el și să pornesc la drum numai cu toiag și desagă ? N-ar fi să arunc din mine tot ce am adunat ca trecere a timpului dincoace de nepieritoarea Helladă ca pe o încărcătură stînjenitoare, ca pe un lest care mă împiedică să o regăsesc ? N-ar fi să revin astfel la mine cel autentic al ei ? Adică al meu.

Mă miră cum de nu s-a observat — ori poate numai eu nu știu — că orice călătorie în Grecia e o reintoarcere, o revenire la ceea ce a fost, ceea ce a rămas și ceea ce va fi lumea aceea ajunsă atît de aproape de ideal ? Că orice venire aici e o revenire la sine, la cei care eram atunci cînd a fost să ne descoperim adîncul atît de aproape de zenit ? Nu s-ar putea astfel hoinărind să mă întîlnesc și în afara mea cu cei care m-au făurit mai inseninat, mai împăcat și mai bun ? Adică mai înțelept ?

Oare nu tot astfel pornise tînărul Oedip în căutarea destinului — prin fuga de destin — ca să-l creeze el însuși și să se mintuie acceptîndu-l, inseninat ? Mi-aș dori o călătorie asemenea a aceluia : o regăsire în asumatul destin. Dar templul din Delphi e numai ruine. Pythia de mult s-a retras. În urma ei a stăpînit — și cu ce forță ! — mai cruda (mai frageda !) Cassandră. Iar eu pierdut în labirintul orașului caut Acropola fără să port fir : acolo unde vreau să ajung nu minotaurul e cel care așteaptă și nici întoarcerea de nedeslușit : am reușit după mii de ani să ne putem minți că reușim să învingem. Dar ceea ce acolo așteaptă nu trebuie învins. Ne mintuie cînd am reușit să-l atingem — acolo sus pe Acropolă, — adică-n adîncul ajuns zenit.

★

Noaptea e la fel de liniștită ca toate celelalte: la fel de înaltă, de senină, de calmă — la fel de ușor de cucerit. Numai că de data aceasta nu mai are margini iar eu cucerind-o îmbrățișez infinit.

Sunt undeva pe țărmul mării. Țărmul abrupt — sub mine scobit — potolește treptat zbuciumul valurilor pînă aproape că nu-l mai simt.

Ochii mă înalță deasupra stelelor.

Și deodată strania senzație că m-am desprins și că mă rostogolesc în afară, în infinit. Și o alta mai puternică și mai adîncă : pămîntul și-a restrîns marginile iar eu reușesc să mă înalț întreg în afara lui și să-i simt (nu să-i gîndesc!) rotunjimea, micimea.

O, cum nu știam că fiecare din noi trăiește cu capul în stele și că n-are legătură cu Universul decît în timp ! Iată a trebuit să ajung aici pentru o clipă de eternitate !

★

Dinspre mare să vii și de se poate într-o corabie fără motor sau într-o ambarcațiune cu pînze ; după ce ai străbătut labirintul atîtor insule fără să fi încercat un popas. — Să te stringi într-un golf pentru o mai îndelungă odihnă. — Să te aduni la tine de pe ape și numai cu gîndul peste ape din nou cutreierind.

Aseară am stat pe malul mării și am privit spre celălalt țărm. Este un moment al serii cînd marea nu se distinge de cer decît prin luminile pămîntului. Apoi ușor, ușor cerul se limpezește, se ridică, se liniștește iar marea continuă să se sbuciume furioasă cu aceeași neputință spre țărm.

Înțelepciunea greacă s-a format prin contemplarea celuilalt țărm. [Stau pe malul mării și văd cum se aprind rînd pe rînd luminile (stelele) pămîntului (acum sunt o mulțime !) unele stabile, altele parcă aprinzîndu-se, stringîndu-se și iar reînviind.]

Înțelepciunea aceasta e gîndul că oriunde te-ai îndrepta vei găsi un țărm pe care vei putea aprinde lumina. Sigur că mai aproape de suflet, de om era pe vremea cînd puteai să contempli nestingherit Olimpul (și nu-i o metaforă doar ; din numeroasele insule sau de pe coastă Olimpul se vedea aproape continuu în toată splendoarea lui. Acum acest lucru a devenit o raritate ; chiar cînd e vorba de închipuire !) sau să urmărești focurile aprinse pe celălalt țărm.

Era mai mișcător, mai profund uman, mai plin de semnificație să vezi că aproapele de dincolo a aprins lumina spunîndu-ți astfel : trăiesc. Înțelepciunea greacă e formată din credința celuilalt țărm. A luminii care acolo nu se stinge.

Acest sentiment, această credință n-am avut-o atunci cînd la Veneția pe treptele pieții San Marco priveam spre Lido în larg. Acolo gîndeam la fastul festivităților, la logodna Dogelui cu marea. Aici mă gîndesc la încrederea în cel de dincolo, la încrederea în celălalt : de la cel mai aproape pînă la cel din urmă celălalt. Iar atunci cînd reușești să-l descoperi ajungi la tine însuți.

★

Urc încă o dată colinele care duc spre Acropole. Ca și ieri, ca și alaltăieri — la răsărit de soare, la miezul zilei sau în apus. Am început să cunosc mișcarea lumii stelelor de pe această corabie. Vin aici să prind în pînzele mele vînt. Așa cum făceau cei care au întemeiat-o. Cei care au făcut-o nemuritoare. Căci acesta era rostul Acropolei : să primească oamenii pentru a-i înălța sufletește, pentru a le înteți nestrămutata credință în adevăr și frumos. Și, ca de fiecare dată cînd ajung aici, mă reîntorc pe drumul care duce la locul unde Socrate a băut otravă. Merg încet privindu-mi pașii cu gravitatea gîndurilor. O fac la fel cu orice muritor care vrea să-și sporească adîncul cu o adiere de sublim.

Să lupți împotriva legilor nereușite ale cetății numai prin puterea convingerii ; să vrei să îndrepți răul prin bîldă și cuvînt. Să duci această luptă pînă la sacrificiu, cu seninătatea celui ce învinș, se știe învingător.

Aici ajuns, pot să mă îndrept oriunde. Întoarcerea în cetatea de astăzi are un singur sens : coboară.

★

La Muzeul național mă regăsesc de fiecare dată în jurul celor cîteva (foarte puține !) bronzuri dinaintea oricărei culturi care să poarte nume (înaintea celei homerice, miceniene). Sînt statui mîncate, roase (împlinite !) de apele mării, de timp Seamănă cu ordonarea de cochilii zdrențuite de alge pentru chipuri de oameni, de zei. Și deodată revelația așteptată : apele mării — ale mării Egee — sunt înverzite de pulberea bronzurilor impădurite aici. De aceea însuși cuvîntul Egee îmi sună în suflet el însuși ca un clopot al timpului de mult înverzit. Și încă. Tot mai aproape de preistorie decît de civilizație : acele figurine (mai greu de descoperit în bogăția muzeului) atît de apropiate, de asemănătoare civilizațiilor vechi (revelate nouă tîrziu — către zilele noastre) și care adaugă convingerii că omul oriunde s-a (a fost) născut a suferit o dezvoltare apropiată, asemănătoare ; că ceea ce este esențial rămîne simplu, obișnuit, comun ; că realitatea nu are decît chip secund ; că ea poate fi sesizată numai în categorii, numai în Idee.

★

În Grecia, oriunde a-i fi, totul începe și se termină cu nepieritoarea Helladă.

Hellada nici nu e
Ea e un vis
E doar un ideal
Greu de atins
. . . . . .
Hellada e un dor
Ce-ntruna crește
Dar numai la izvor
Nu amăgește.

★

În căutarea izvorului care nu amăgește sîntem de cînd ne știm. Și tot de atunci căutăm și lina de aur, tot de atunci rătăcim ca Dedalus sau ne batem cu Morile de Vînt. Și de fiecare dată revenim în aceeași Ithacă. Dar nu totdeauna Penelopa ne așteaptă. Se întîmplă, și se pare din ce în ce mai des, că nimerim la Micene : fiindcă în fapt de acolo pornim.

Dumitru D. Ifrim

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Nicolae Dragoș,
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii Nr. I, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei Nr. 115, tel. 50 74 96
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Dobre Marian